

SANAT GALERİSİ GİBİ BELEDİYE
SIHHiYE VAGONU
KEMERALTININ BİR TANIĞI
KALSIN DİYE...
NAMAZGÂH'TA
KAHVE KEYFİ
HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN
KÜLTÜRPARK'A DİKTİĞİ AĞAÇLAR

Picasso

İzmir'de

Fotoğraf: Murat Bakmaz

izledikçe büyüyoruz

İzmir'in dört bir köşesi, onu seyre daldığımızda özümüze yeni ilmekler atmamıza olanak tanıyan renkler, simgeler ve figürlerle dolu...

Hani bir sanat eserine bakarsın ve aradan bir süre geçer yine karşısında temaşa eylersin ya... O geçen süredeki yolculuğunda yeni şeyler biriktirmiş, gördükçe eksik bir parçayı daha tamamlamış, fazlalıkları çıkarmış ve 'nihayet yolculuğunda' bir yudum daha ilerlemişsindir ya...

Ve sanat eseridir seni sınavan da estetiğini, yani seni ortaya koyan da.

Yürüdükçe büyüdüğümüz bir yolculuktayız ve bu yolculuğumuzda, şehrimiz, her yanında yer alan ve her gün yeniden seyre daldığımız sanat eserleriyle bizlere yeni bakış açıları sunuyor.

Merhaba

Şehrimizin belleklerde yer edinen imgesini özetleyebileceğim, -sanat eseri gibi; açık hava müzesi, her yanı renkli ve şenlik hali; hemen her noktasında unutulmaz bir ismin izi- ifadesini destekler günler yaşıyoruz. Unutulmaz bir ismi ağırlıyoruz çünkü bu günlerde. Bizlerde izler bıraksın, her birimizi daha da ileriye taşıyacak bakış açısı sunsun diye kapılarımızı açtığımız bir efsane ile bir aradayız. Picasso geldi İzmir'e! Evrensel kültür mirası sayılan, dünyaya bakmasını ve görmesini yeniden öğreten Picasso'nun eserleriyle şimdi bir adım daha ötedeyiz.

Anadolu coğrafyasının evrensel kültüre armağan ettiği şairimiz Nazım Hikmet'in, "Öteye usta hep daha öteye" dizelerinde olduğu gibi, geride bıraktığımız günün bir adım daha ilerisinde olmak için uğraş veriyoruz.

Bir Afrika atasözüdür ve der ki:

"Hızlı gitmek istiyorsan yalnız, uzağa gitmek istiyorsan beraber yürüyeceksin!"

Ve bizler şehrimizi tüm paydaşlarımızla birlikte, daha da ileri noktalara taşımak için, "Birlikte Konak" diyerek bir yolculuğa çıktık. İdealimiz, Cumhuriyetimizi ve onun yaşam kültürünü ilk günün heyecanı ile en üst seviyelere çıkarmaktır. Bu sürecin en önemli paydasının kültür, sanat olduğu gerçeğiyle hareket ediyor ve yerel yönetim anlayışımızı bu bilinçle şekillendiriyoruz.

Dergimiz KNK'nın sayfalarına da taşıdığımız gibi belediyemizin Basmane'deki hizmet binalarını, envanterimizde yer alan sanat eserleriyle zenginleştirmeye başladık. Bu çabamız, süreç içerisinde Konak Belediyesi'nin tüm mekanlarında kendisini gösterecek.

Dergimizin kış sayısında yine birbirinden ilgi çeken konular işledik. Kültürpark'a, Mustafa Kemal Atatürk'ün ve Halikarnas Balıkcısı Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın ilgisini ve bıraktıkları izi aktarıyoruz sizlere. Demokrasi kültürümüzün antik dönemdeki mabetlerinden saydığımız Smyrna Tiyatrosu'nun tümüyle gün yüzüne çıkmasına az bir süre kaldı ve bu bizleri fazlasıyla heyecanlandırıyor. Antik tiyatromuzun bıraktığı izler de KNK sayfalarında... Kemeraltı, sahaflarımız, koleksiyonerlerimiz, esnafımız ve diğer renklerimizle, şehrimizden bir seçkiyle yine sizlerle.

Birlikte daha da çoğalacağımız günlere olan inancım ile esenlikler dilerim.

Abdül BATUR
Mimar
Konak Belediye Başkanı

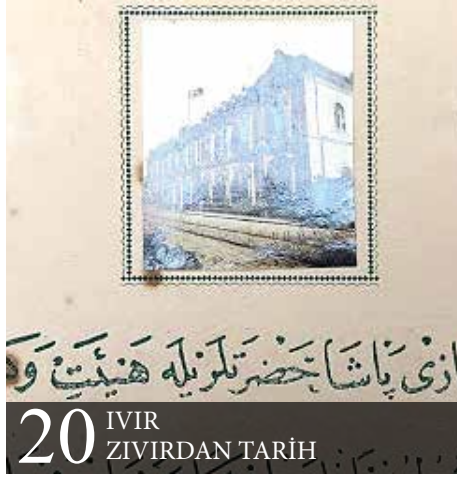
8 HALİKARNAS BALIKÇISI'NİN
KÜLTÜRPARK'A DİKTİĞİ AĞAÇLAR

14 ATATÜRK'ÜN
MİRASI

18 SEMPOZYUM
BİLDİRİLERİ

20 İVİR
ZİVİRDAN TARİH

24 100 BİN KİTAP İLE
YARIM YÜZYILLIK GÖSTERİ

28 SMYRNA TİYATROSU
TARİHE DE SAHNE

34 PİCASSO
İZMİR'DE

KNK 2019 *sonbahar*

Konak Belediyesi Adına Sahibi
ABDÜL BATUR
Mimar
Konak Belediye Başkanı

Yayın Koordinatörü
OZAN YAYMAN
(Sorumlu Yazı İşleri Müdürü)

Editör
İPEK YAŞAR ÖZBAŞARAN
Teodora HACUDİ

Görsel Tasarım
BİRGÜL ARICA

Halkla İlişkiler
EMİNE KALABALIK

Kültür Sanat
ABDULLAH TUNALI

Hukuk Danışmanı
MİNE GENÇ

Yönetim Yeri: İzmir Konak Belediyesi
Dokuz Eylül Meydanı No:6 Basmane / İZMİR
Tel: +90 232 484 53 00
www.konak.bel.tr

knkdergi@konak.bel.tr
Basım: Hürriyet Kağıt Ürünleri Dergi Ofset Mat. San. ve Tic. LTD. ŞTİ.
Tel: +90 232 435 69 69
Yayın Türü: Yerel Süreli – Üç ayda bir yayımlanır, para ile satılmaz
Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

Baskı Tarihi: Aralık 2019

42 SANAT GALERİSİ GİBİ
BELEDİYE

50 KEMERALTI'NIN BİR TANIĞI
KALSIN DİYE...

56 İZMİR'DE AY BÜYÜRKEN
UYUNMAZ

62 SİZE BİR ŞÜKÛFE
TUTSAK...

68 NAMAZGÂH MAHALLESİNDE
KAHVE KEYFİ

74 TUĞLANIN
HİKAYESİ

78 SİHHİYE
VAGONU

82 KEMERALTI ANTİKACILAR
ÇARŞISI

86 YİTİP GİDEN
İKİ MESLEK

Lütfü
DAĞTAŞ

*Cevat Şakir Kabaağaçlı
(Resim İrfan Ertel)*

Halikarnas Balıkçısı'nın Kültürpark'a Diktiği Ağaçlar

İzmir'in işgâlden kurtulduğu 9 Eylül 1922 günü başlayan, 16 Eylül günü ancak denetim altına alınabilen yangın, kentin; Mustafabey, Pasaport, Alsancak, Kahramanlar ve Basmane semtlerinin büyük bölümünü içeren 250 hektarlık alanın yanıp kül olmasına neden olur. 1930 yılına değin kentin göbeğindeki bu yangın yeri pislik ve derbederlik yuvası halindedir. Başta Büyük Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü olmak üzere, hükümet burası ile ilgilenir. 1930 yılında İzmir Belediye Başkanlığı'na seçilen Behçet Salih (Uz) Bey döneminde bir yandan iktisadi amaçlarla panayırlar düzenlenirken, diğer yandan yangınlık alanının temizlenmesi işine hızla girişilir.

Kültürpark'ın yapım çalışmasından görüntü

YIL 1933

1933 yılının haziranında İstanbul'dan SSCB'nin Odessa kentine hareket eden Türk Halkevleri sporcularının başında görev alan İzmir Futbol Heyeti Reisi Suad Yurtkoru, fahri yazarı olduğu Yeni Asır Gazetesi'nin

31 Temmuz 1933 günlü sayısında gezi izlenimlerini aktarırken Moskova'daki Gorki Kültürparkı'ndan uzun uzadıya söz eder. Suad Yurdkoru, bir yıl sonra yapılan 1934 seçimlerinde İzmir Belediye Meclis Üyeliğine seçilir, iki ay sonra da Başkan Behçet Salih (Uz) Bey'in yardımcısı olur. O aralar İzmir yangın yerlerinin kaldırılması için hazırlanmış imar planında Kültürpark'ın olduğu yer

60 bin metrekarelik bir park alanı olarak ayrılmıştır. Başkan Yardımcısı Yurtkoru; 60 bin metrekarelik alanın küçük olduğunu, Moskova'da büyük bir kültürpark gördüğünü Başkan Behçet Salih (Uz) Bey'e aktarır, "bir kültürpark kuralım!" önerisinde bulunur. Öneri, belediye meclisinde kabul edilince imar planında değişiklik yapılır; 60 bin metrekarelik alan 360 bin metrekareye çıkartılır.

İzmir Kültürparkı'nın fikir babası Suad Yurdkoru ve Kültürpark'ın ağaçlandırılmasında emeği geçen Halikarnas Balıkcısı Cevat Şakir Kabaağaçlı

Lozan Pastanesi'nin arka sokak köşesinde dikili, önünden her geçtiğimde, "merhaba" diyerek selam alıp verdiğim ulu Günlük (Sıgla) ağacını da dikenin Balıkçı olduğuna bahse girerim.

Temeli 1 Ocak 1936, saat 15.00'te atılan, dün olduğu gibi bugün de İzmir'in oksijen deposu olan Kültürpark'ın yeşillendirilmesi çalışmasında dönemin SSCB'den gelen uzmanlarıyla birlikte pek çok kişi görev alır. Kültürpark'ın ağaçlandırılmasına katkıda bulunan adlardan birisi de Çağdaş Türk Edebiyatı'nın ünlü kalemlerinden; aynı zamanda doğa, turizm rehberliğinden tanıdığımız Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir Kabaağaçlı'dır.

HALIKARNAS BALIKÇISI, İZMİR'E YERLEŞİYOR

Yazdığı bir hikâye nedeniyle Bodrum'da kalebentliğe mahkûm edilerek sürgün yaşantısına gönderilen Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir Kabaağaçlı, cezasının bitiminde, 1947 yılında İzmir'e yerleşir. Son nefesini verdiği 13 Ekim 1973 Cumartesi günü saat 15.10'a kadar yaşantısını burada sürdürür. Gömütü Bodrum'dadır. Ölümünün üzerinden yıllar geçtikten sonra; bir doğa aşığı olan ve Bodrum dışında Kültürpark'ta da pek çok ağaç diken Halikarnas Balıkçısı adına Kültürpark içerisinde 1500 metrekarelik bir alanda, anısına Halikarnas Balıkçısı Bitkiliği oluşturuldu, ortasına büstü dikildi. Bitkilikte, Kabaağaçlı'nın Türkiye'ye ilk kez getirerek romanlarına konu ettiği 45 çeşit bitki ile Bodrum'u sembolize eden ağaç ve zeytinler yer almaktadır.

Manevi oğlu Prof. Şadan Gökovalı; Balıkçı'nın, dikili ağaç yönüyle ortalaması hayli düşük İzmir'in başta gelen akciğeri konumundaki Kültürpark'a bitki ve ağaç dikiminde özellikle çeşitliliği göz önünde bulundurduğunu kendisine anlattığını aktarıyor. "Ayrıca ağaç dikme seferberliği sırasında, biz buraya ürün veren ağaç dikersek, onlar kendi kendilerine bakar" düşüncesiyle meyve veren ağaçların dikimine özen gösterdiğini anlattığını söylüyor. Öyle inanıyorum ki; Balıkçı, Kültürpark'ın yanı sıra İzmir'in çeşitli yerlerine de ağaç dikmiştir. Örneğin, Lozan Pastanesi'nin arka sokak köşesinde dikili, önünden her geçtiğimde, "merhaba" diyerek selam alıp verdiğim ulu Günlük (Sıgla) ağacını da dikenin Balıkçı olduğuna bahse girerim. İnanmayan benim gibi merhaba dediğinde, "merhaba" diye yanıt almazsa kaybetmişim demektir!

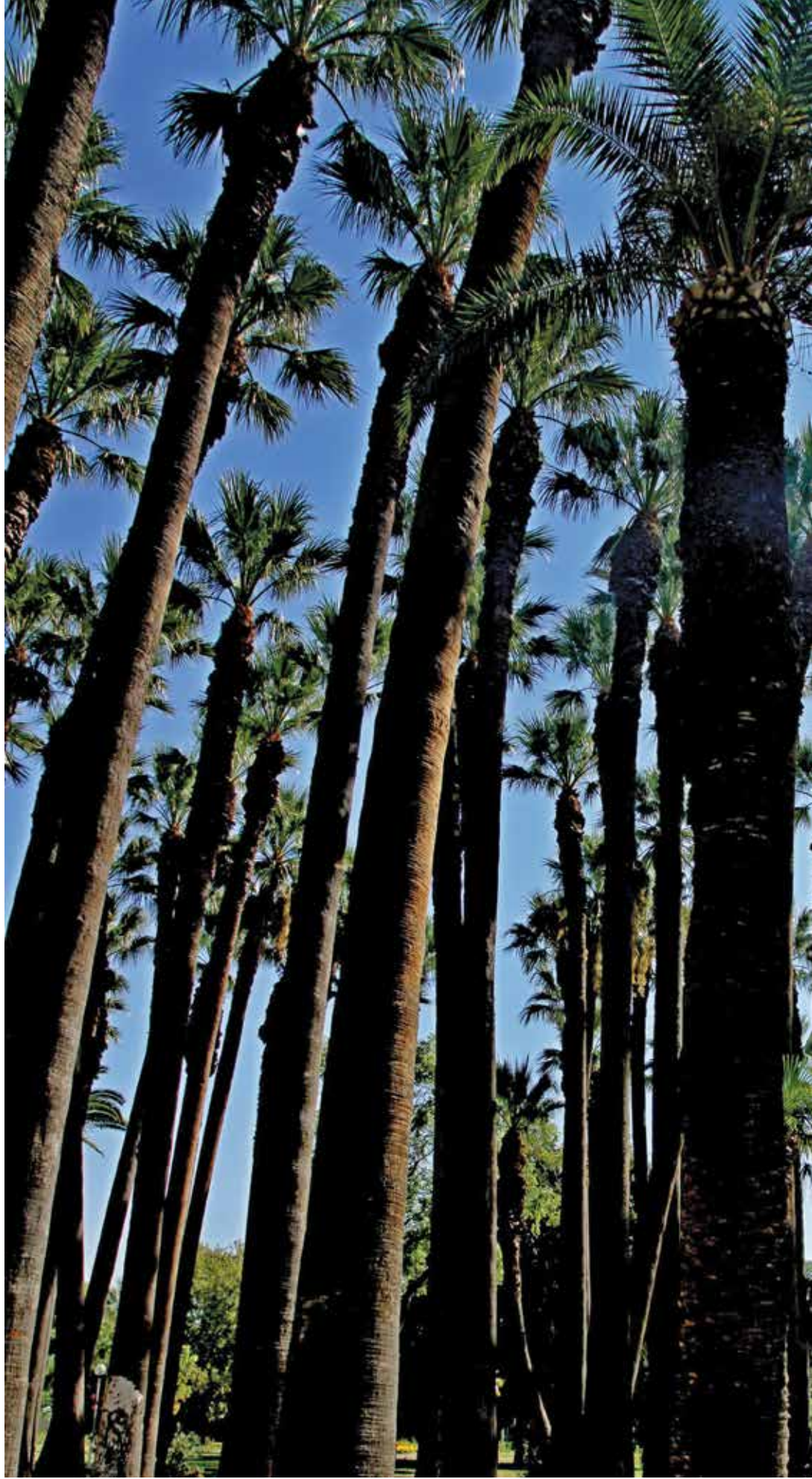
Kültürpark'ın ilk yılları

BALIKÇI'NIN KÜLTÜRPARK'TA DİKTİĞİ AĞAÇLAR

Sekoya (Dünyanın en uzun ağacı olarak nitelendirilen, ABD'de gövdesinden taşıt yolu geçen ağaç), Bella Sombra, Mersin (Koku ve meyvesiyle öne çıkar), Defne (Yaz, kış yeşil olduğu; balık pişirmede özgün bir koku, dolayısıyla lezzet verdiği; çay olarak içilebildiği ve sağlık açısından yararlı olduğu için dikmiştir), Çam fıstığı, Erik, Süs Eriği, İncir, Kaktüs ağacı (Köpek Balığı Kuyruklu – söküldü-), Palmiye, Sabırlık, Nar, Gül, Arap Dudağı (Erithrina), Hanım Tuzluğu, Yasemin, Ilgın, Çınar, Günlük (Sığıla) Ağacı, Yalancı Hurma (Fenix), Oya Ağacı, Manolya.

*Halikarnas Balıkcısı
Cevat Şakir Kabaağaçlı
adına Kültürpark'ta
1990'lı yılların sonunda
oluşturulan bitkilik*

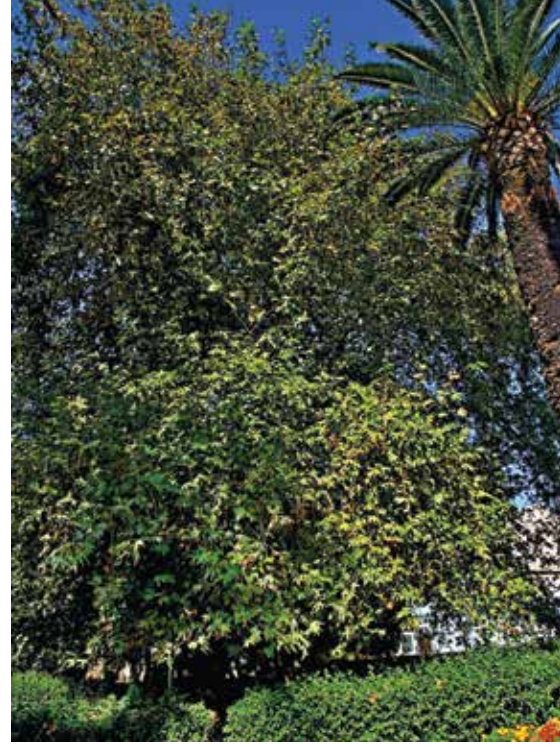

Fenix

Oya Ağacı
Günlük

Arap Dudağı ve Manolya
(Erithrina) kırmızı çiçekli

Hanım Tuzluğu

Bella Somra

Atatürk'ün Mirası Ona Bağlılığımızla Yeşeriyor

Atatürk'ün, 91 gün İzmir Göztepe'deki Uşakizade Köşkü'nde; 38 gün ise Alsancak'taki İzmir Atatürk Müzesi'nde misafir kaldığını anımsatmak istiyorum. Atatürk'ün, Konak'taki toplam 129 günlük misafirliği, onun yaşantısı içinde çok önemli ve uzun bir süreçtir. Ülkemizin ilk fuarı olan, İzmir Enternasyonal Fuarı'nın temeli, 17 Şubat 1923 tarihinde gerçekleştirilen, Türkiye İktisat Kongresi'nde atılmıştır. Bu kongre sırasında İkinci

Kordon'da bulunan Hamparsumyan Binası'nda düzenlenen ilk fuarda, ülkenin birçok yerinden gelen ürünler sergilenmiştir. Kongrede kabul edilen, grupların raporlarına göz atarsak; "Ormanların çoğaltılması ve orman köylüleri ile ilgilenilmesi" maddesi yer almaktadır. İzmir'de toplanan ilk Türkiye İktisat Kongresi, 6 Mart 1923 günü, oy birliğiyle, "Ekonomi Andı" kabul etmiştir. Andın 5. maddesinde, "Türkiye halkı, servet itibarıyla bir

*Şehrimizin ve
ülkemin dünyaya
açılan kapısı olarak
hafızalarda yer edinen
İzmir Enternasyonal
Fuarı'nın düzenlendiği
Kültürpark'ta, 8 binin
üzerinde ağaç yer
alıyor*

altın hazinesi üzerinde olduğunun bilincindedir. Ormanları evladı gibi sever, bunun için ağaç bayramları yapar; yeniden orman yetiştirir.

Madenlerini kendi milli üretimi için işletir ve değerlerini herkesten fazla bilmeye çalışır" demektedir.

1 Eylül 1936 tarihinde, İzmir Belediye Başkanı Behçet Uz'un üstün gayretiyle İzmir Enternasyonal Fuarı açılmış ve talihsiz İzmir yangınının izleri ortadan kaldırılmıştır. Atatürk'ün de özlemi olan fuar alanında, 8 binden fazla ağaç ve 200 civarında bitki yetiştirilmiştir. İzmir'in en büyük yeşilliği olan Kültürpark'taki her ağacın ve bitkinin sigortalı olduğunu unutmayalım.

İzmir Kültürpark

ATATÜRK VE DOĞA SEVGİSİ

Atatürk'ün ağaç temalı birçok anısı bulunmaktadır. Bunlardan bir kaçını anımsayalım.

1937 yılının bahar mevsimiydi. Gazi Orman Çiftliği'nin bir bölümü meyve bahçesi yapılmıştı ve yeni yeni fidanlar da dikilmekteydi. Ancak, o yerden otomobille geçerken Atatürk, daha önce orada bulunan iğde ağacını göremeyince, şoföre durmasını söyleyecek ve yanındakilere soracaktı:

“Burada bir iğde ağacı vardı, o nerede?”

Bilmiyorlardı.

Atatürk üsteleyecek ve o ağaca ne olduğunu araştırmaya koyulacaktı. Çiftlikteki görevlilerin de ağacın ne olduğundan haberi yoktu. Atatürk'ün tüm neşesi kaçmıştı artık. Hasan Rıza Soyak, Atatürk'le ilgili anılarında, “Evet, ben de hatırlıyorum; bu iğde ağacının sökülüp atılması ona çok dokunmuştu. Ağacın yerine daha güzelinin dikilmesi bile onu teselli

edememişti. Bu acıklı olayı uzun zaman unutamadı... Her sözü edildikçe hayıflanır, yapanlara karşı kırgınlığını belirtirdi” diye yazacaktır.

Atatürk, Ankara civarında çorak araziye satın almış ve ertesi yıl, çiftliğin toprakları bol ürün verdiği sırada, köylüyü toplamış ve kısaca şöyle demiştir:

“Toprak en yumuşak başlı arkadaştır. Ne istenirse verir. İstemesini bilmek gerekir.”

Gazi Orman Çiftliği

MİLYONLARCA AĞAÇ DİKTİRDİ

Gazi Orman Çiftliği onun yeşile ve ağaca olan aşkının bir sonucudur. Ankara'nın ağaçlandırılması başarıyla sonuçlandırılmıştı. 102 bin dekarlık bir alana kurulan Atatürk Orman Çiftliği'ne, dört milyona yakın meyvesiz ağaç dikilmiştir.

Yürüyen Köşk'ün hikâyesini hepimiz biliriz. Yalova'da yeni yapılan köşkün camına, bitişik çınar ağacının dalı uzanmıştır, dalın kestirilmesi teklifini kabul etmeyen Atatürk, binayı; 4 metre, 80 santim raylar üzerinde kaydırtmıştır.

Hasan Rıza Soyak'ın benzer bir anısı şu şekildedir:

“Orman çiftliğinin imar arazisi içinde; Balgat Köyü'nün altında Söğütözü denilen bir yer vardır; O'nun değışiyle bir Koliba (kulübe) yaptırmak istedi. ‘Ya Paşam istediğın bir kulübe olsun hemen yaparız şuraya’ demişler.

Paşa sorar: ‘Buradaki ağaçlara ne olacak peki?’

‘Paşam buradakiler söğüt ağacı; arsız ağaçtır. Söker başka bir yere dikeriz,

mutlaka tutar’ demişler. Atatürk bir an durur:

‘Bir tek şartla teklifinizi kabul ederim. Burada yetecek kadar söğüt ağacını kendi ellerimle sökeceğim, kendi ellerimle dikeceğim. Önce tuttuklarını göreceğim, sonra kulübe yapımına izin vereceğim.

Yerlerini değıştirdiğı bütün ağaçlar tutmuştu. Sürekli oraya gider, 10-12 metre karelik ve tek odalı olan kolibada bazen yemek yer, sonra ot minderli sedire uzanarak rahat, sakin uyurdu.”

Atatürk'ün bahçe mimarı Mevlüt Baysal'dan bir anı:

“Çankaya Köşkü'nün bahçesini yapıyordum. Bir gün Atatürk, yaveri ve ben bahçede dolaşıyorduk. Çok ihtiyar ve geniş bir ağaç Atatürk'ün geçeceğı yolu kapatıyordu. Ağacın bir yanı dik bir sırt, diğeri yanı suyu çekilmiş bir havuzdu. Atatürk, havuz tarafındaki kısma yaslanarak karşıya geçti. Hemen atıldım:

“Emrederseniz derhal keselim Paşam.

”Bir an yüzüme baktı, sonra:

“Yahu” dedi, “Sen hayatında böyle bir ağaç yetiştirdin mi ki keseceksin?”

MİRASI KORUYALIM

Atatürk 1925 yılından itibaren kendisine ait çiftliklerde geleneksel tarım anlayışını kökten değıştiren uygulamalar gerçekleştirdi ve köylüye örnek oldu. Atatürk'ün Ankara'da Gazi Orman Çiftliği, Silifke'de Tekir, Yalova'da Baltacı, Tarsus'ta Piloğlu, Dört Yol'da Karabasamak çiftlikleri vardır. Hepsini hazineye devretmiştir. Şehrimizin merkezinde yer alan Kültürpark, Atatürk'ün özlemi olan bir fuar yeridir. Burada dikili olan 8 bin ağaç, bizi bağımsızlığa ve kurtuluşa götüren isimsiz şehitlerimizi simgelemektedir. İzmir Kültürpark alanında itina ile korunan ağaçları, Atatürk'ün talimatı gereğı sevgiyle koruyalım.

Yürüyen Köşk

Yalova Millet Çiftliği

Gazi Orman Çiftliği

Sempozyum Bildirileri

Biz bir bahar sabahında evinden kalkmış, havanın güzelliği içinde, koruluklar arasından, bir avuç yeşillığe vakfı ümit eden adamlar değiliz. Önümüzde otuz senelik mesainin vüsat ve şümülü ve otuz senelik hedeflerin baş döndüren azameti vardır.

-İsmet İnönü'nün, Muallimler Birliği 341 (1925) Senesi Kongre Delegelerine Nutkundan-

ULUSAL KAHRAMAN DEVLET ADAMI: İSMET İNÖNÜ

Yaşamı boyunca kamu yararını her şeyin üstünde tutmuş olan İsmet İnönü, “asker, diplomat ve siyaset adamı” üst başlığı ile 25 Ekim 2018’de, Konak Belediyesi’nin Türkan Saylan Kültür Merkezi’nde düzenlemiş olduğu ulusal bir sempozyumun konusu olmuştur. Koordinatörlüğü Prof. Dr. Engin Berber, sekreteryası tarafımdan gerçekleştirilen söz konusu akademik toplantı, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk Başbakanı ve ikinci Cumhurbaşkanı İnönü ile ilgili son iki yılda gerçekleştirilmiş faaliyetlerin ikinci ve son ayağı oldu. Konak Belediyesi ile İnönü Vakfı İzmir Temsilcisi Prof.

Dr. Engin Berber işbirliği ile yapılmış ilk faaliyet, Mustafa İsmet Bey’in 24 Eylül 1884 günü doğduğu Mekke Yokuşu’ndaki evin (Türkyılmaz Mahallesi, İnönü Sokağı, No. 20, Konak adresinde), müze standardında bir anı evi ve uzmanlık kitaplığı olarak düzenlenip 24 Eylül 2018’de ziyarete açılmasıydı.

Çeşitli üniversitelerin tarih, sosyoloji ve uluslararası ilişkiler bölümlerinden 20’ye yakın akademisyenin bildiriyle katıldığı sempozyuma, İzmirliilerin ilgisi gün boyunca eksilmedi. Sema Pekdaş’ın başkanlığı döneminde gerçekleşen sempozyumda sunulmuş bildirilerin, Mart 2019 tarihinde gerçekleştirilen yerel seçimlerde Konak Belediye Başkanı seçilen Abdül Batur ile kitaba dönüştürülmesi (Ulusal Kahraman İsmet İnönü Sempozyum Bildirileri, Yay. Haz: Engin Berber, İzmir: Konak Belediyesi, 2019), ne yazık ki, ülkemizde örnekleri sık görülmeyen, hizmette devamlılık ilkesinin yaşama geçirilmesi noktasında çok önemliydi. Baba memleketi olduğu için, çoğumuzun Malatyalı olduğunu sandığı İsmet İnönü’yü, doğduğu İzmir’de anmak ve hemşehrilerine tanıtmakta yerel yönetimlere önemli görevler düşüyor. Bu bağlamda öncülük eden Konak Belediyesi’ni, yürekten kutluyorum.

“En büyük yenilgim, en büyük zaferimdi”

Bilinenleri yinelemek kaygısıyla İnönü ve döneminin hiç bilinmeyen veya daha az işlenmiş yönlerinin ele alındığı, “Ulusal Kahraman İsmet İnönü” başlıklı sempozyumun ilk konuşmacısı, uzun yıllar DEÜ, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü’nün müdürlüğünü yapmış Prof. Dr. Ergün

Aybars'tı. Aybars, "20. Yüzyıl Türkiye tarihini yazarken, hiç kuşkusuz Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu hazırlayan, Atatürk'ün dava arkadaşı, Başbakan ve sonra Cumhurbaşkanı, 1950'de iktidarı DP'ye devreden demokrasinin yolunu açan, muhalefet partisi CHP'nin lideri olan ve öldüğü 1973 sonuna kadar 'İkinci Adam' olma özelliğini koruyan devlet adamı İsmet İnönü'nün yaşamını da yazmış oluyorsunuz" derken son derece haklıdır.

Askeri bakımdan, Balkan, Birinci Dünya ve İstiklal Savaşı'nda olgunlaşan İsmet Bey, Mudanya Mütarekesi'yle diplomasideki yeteneğini de göstermiştir. Lozan görüşmeleri için tercih edilmesinde etken olan bu durum, onun siyasete girmesine kapı aralamıştı. Başbakan İnönü, Türk Devrimi'nin hem tanığı, hem de yürütücüsü olmuştur. Atatürk'ün ölümünden sonra Cumhurbaşkanı olan İnönü, İkinci Dünya Savaşı'nın ülkeleri ve halkları yakıp yıktığı dönemde, Türkiye'yi savaş dışında tutmak için büyük çaba harcamış ve uyguladığı

politikalarla bunu başarmıştır. Galiplerin dünyaya düzen verdikleri savaş sonrası dönemin, başta iki kutupluluk olmak üzere kendine özgü dış zorluklarıyla boğuşmak zorunda kalan İnönü, içerde attığı adımlarla çok partili döneme / demokrasiye geçişin önünü açmıştır. 1950 seçimleriyle 11,5 yıl oturduğu Cumhurbaşkanlığı koltuğunu Celal Bayar'a bırakan İnönü, "en büyük yenilğim, en büyük zaferimdi" deme olgunluğu göstermiştir. On yıl süren muhalefetin ardından, 1961 yılında tekrar hükümeti kurarak yeniden Başbakan olan İnönü'nün, Talat Aydemir olayının krize dönüşmemesi, Adnan Menderes ve Deniz Gezmiş ile arkadaşlarının idam edilmemeleri noktasındaki kararlı tutumuyla Türk demokrasi tarihine altın harflerle yazılacak davranışlar sergilemiştir. Dört yıl süren Başbakanlığı döneminde Anayasa Mahkemesi ve Yüksek Hâkimler Kurulu ile yargı bağımsızlığının güvence altına alınması ve Danıştay'ın bireyin güvencesi haline getirilmesinde emeği büyüktür. CHP içinde genel başkanlık

mücadelesini kaybetmiş olsa da, öldüğü 25 Aralık 1973 gününe kadar, ülke ve ulus işlerine olan ilgisini asla kaybetmemiştir.

"Aile hayatımda huzur ve mutluluk hatırası ile doluyum. Aile içinde dar zamanlarımı genişleten kasvetli günleri aydınlığa yönelten başlıca desteğim Bayan İnönü olmuştur. Siyasi hayatımın bütün üzüntülerini sabırla ve cesaretle karşıladı" diyerek, başarısının kıvancına eşini ortak eden İnönü'nün, dış politikadan ekonomiye, spora bakışından kadın haklarına, sağlıktan eğitime, parmağı olan işler ve onu konu yapan kişileri bildiri kitabında bulmak mümkün. Son olarak, hemşerimiz İsmet İnönü ve dönemini, akademik bir toplantının konusu yapan, sunulan bildirileri redakte ederek yayına hazırlayan Hocam Prof. Dr. Engin Berber; bildirileriyle katılan değerli akademisyenler ve bildiri kitabının ortaya çıkmasına katkı koyan herkese, İzmirililer adına teşekkür etmek bir vefa borcudur diye düşünüyorum.

Kaynak: "Muallimler Birliği Neşriyatı", Sene: 1, Sayı: 1, Temmuz 1925, Ankara.

Kaynak: "Muallimler Birliği Neşriyatı", Sene: 1, Sayı: 1, Temmuz 1925, Ankara, s. 8.

Ivır Zıvırdan Tarih

İzmir’de Yerelden Arşı Ulusala Çıkan Sosyo- Ekonomik Bir Proje: Fuar

*Çocukluğumda bir sonrakini yıl
boyunca beklediğim İzmir Fuarı’nı
var edenlere minnet ve şükranla...*

Daha önce, sadece efemera kullanarak makale yazdığımı anımsamıyorum. Kökeni Yunanca (ephemeron) olup “bir günden fazla dayanmayan” anlamındaki bu sözcük, bir süredir müze, arşiv ve koleksiyonerlerin biriktirdiği, satın alınan ve/veya satışından para kazanılabilen, gündelik yaşamla ilgili -kıymetini bilmeyenler veya ilgilenmeyenler için aynı evrak, hurda kâğıttır- ıvır-zıvır evrakın adıdır. Av tezkereleri, sürücü belgeleri, karne ve diplomalar, kurs bitirme belgeleri, her tür bilet, foto-kartlar, kartpostallar, pasaport ve pasavanlar, senet ve kuponlar, çikolata kartları, lokanta menüleri, davetiyeler, sigara kâğıtları, mektuplar, telgraflar, bildiri, afiş ve broşürler ile gazete nüshalarından oluşan bu ıvır zıvır evrak (efemera), bu makalede yaptığım gibi tarih

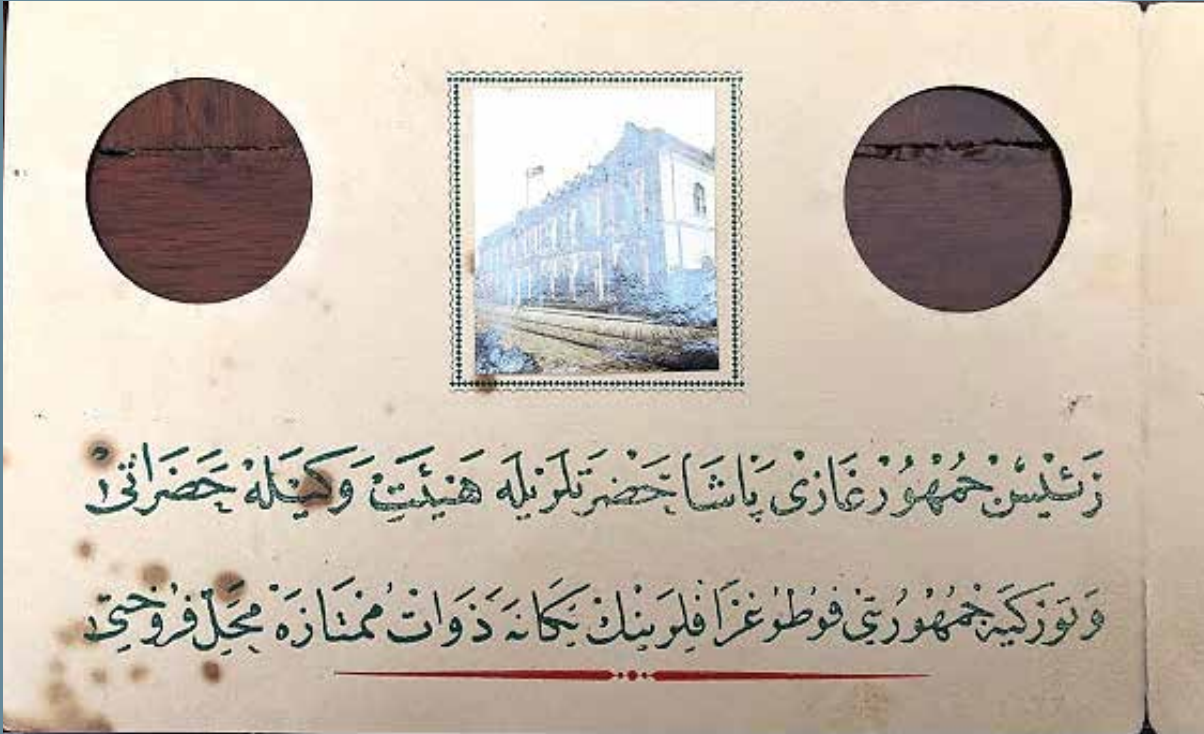
yazımında da kullanılıyor (Niye böyle olduğu konusu başlı başına bir makale konusudur).

Bunu yapmanın hem tarih disiplini, hem de tarih okurlarına katkısı önemlidir. Her şeyden önce efemera, ürettiğimiz tarih metinlerini kaynak ve içerik bakımından zenginleştiriyor. Şöyle ki, Batı dünyası dışında kalan tarih yazıcılığının, hakkıyla toplumsal belleğin öznesi yapmadığı/yapamadığı alt, alt-orta sınıfların politik ve kültürel gelişimi ile sosyalleşmesi ve eğlence alışkanlıklarını içeren gündelik yaşam pratiklerine odaklanmasını kolaylaştırıyor. Keza efemera, yazarların edebi boyutunu yeterince önemsemediği için, okunması çoğu zaman sıkıcı (yavan) gelen tarih metinlerini, görselleştirmek suretiyle daha katlanır hale getiriyor. Yeri gelmişken, dilimize Fransızca’dan (foire) geçmiş fuarın kökeni ve anlamı üzerinde de durmak isterim. Aslı Latince (feria) olan sözcük; “festival”, “yortu”, “bayram” anlamındadır. Yakın Çağ’a kadar, milliyetinin farkında olmayan insanoglunun özel olarak kutladığı bu günler, doğal olarak sadece dini nitelikteydi. Öncelikle söz konusu günlerin, bereket sevinci ile minnet duygusunun zirve yaptığı hasat sonrasına denk gelmesi tesadüf değildir. Ayrıca kutlamalar sırasında yeme-içme, konaklama vb. ihtiyaçların giderilmesi nedeniyle ibadete ticaretin eklenmesi de kaçınılmazdı. Avrupa’da, feodalite öncesi geleneksel imparatorluklardan olan Merovenj Hanedanı’ndan Kral Dagobert’in (605-639), 629 yılında açtığı Aziz Denis Fuarı’nı (Foire Saint Denis), isminden de anlaşılacağı üzere bu bağlamda değerlendirmek gerekir. On birinci yüzyılda bir “fuar kenti” haline gelen Duesseldorf, üretici ve tüccarı buluşturan bir alım-satım üssüne dönüşmüştü. On üçüncü yüzyılda, Fransa’nın kuzey doğusunda bulunan Champagne bölgesinin değişik kentlerinde, ikişer aylık dönemler halinde açılan fuarlar, özellikle güney

Avrupa’dan gelen çok sayıda tacir için çekim merkezleriydiler. Bu fuarların kapandığı sonraki yüzyılda, fuar kenti olarak bu kez Frankfurt ve Cenova öne çıktı. Adı henüz telaffuz edilmese de fuarların, servetini ticarete borçlu kent-soylu sınıfın (burjuva) ortaya çıkıp güçlenmesinde oynadığı rolü unutmamak gerekir. On beşinci yüzyılda tüccarların, fuarları yakından izlediklerine ilişkin kanıtlar olsa da Floransa, Cenova, Lucca ve Pisa merkezli büyük şirketlerin, Felemenk’te (Hollanda) açtıkları temsilcilik veya şubelerde alıcı-satıcı bağıni kurmalarıyla fuarlara atfedilen önemin aşındığı anlaşılıyor. Nitekim o dönemde Floransa’da iş yapan Giovanni Villani ismindeki bir tacir, küçümser bir tavırla “Floransa’da pazar hiç kapanmaz” diyerek fuarların yararsızlığına işaret ediyordu. İslam devletlerinde örnekleri mevcut Cuma Camileri ve pazarları ile Batı’nın pagan ve erken Hristiyanlık dönemi festival, yortu ve bayramları arasında benzerlikler dikkat çekicidir. Bilindiği üzere Cuma Namazı’nın öğle namazı vaktinde ve cemaatle kılınması farzdır. Günümüzde her cami ve hatta mescitlerde bile kılınabilen Cuma Namazı, Osmanlı döneminde sadece belirlenmiş camilerde kılınabilirdi. Beratlı yani padişahın resmen memur ettiği fermanlı hatiplerin bulunduğu bu camiler, büyük yerleşim merkezlerinde inşa edilmiş olup “Ulu Cami” veya “Cami-i Kebir” ismiyle anılırlardı (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı’nca yapılmış, “Türkiye Ulu Camileri” isimli bir albüme göre, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde, 118 Ulu Camii bulunmaktadır). Cuma Camileri, birkaç istisna dışında, çarşı da denilen pazarın ya merkezinde, ya da bitişiğinde bulunurdu. Zira Pazar (çarşı), “ticaret ve zanaat merkezi olmasının ötesinde, camiyle beraber cemaatleşmenin odağı ve geleneksel şehir hayatının sosyokültürel çevresiydi.”

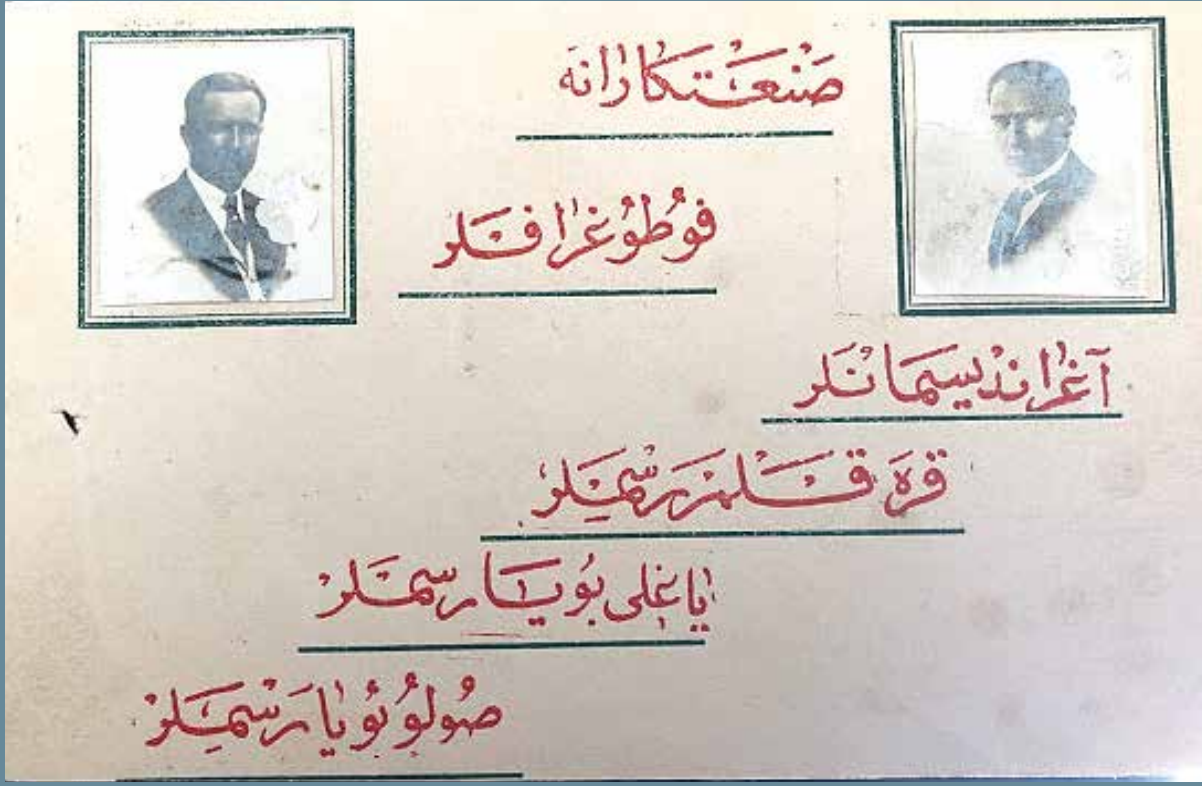

Şekil 1. Kartın ön yüzü:
"İzmir Sergisi 1927;
9 Eylül; Artistik Foto
Fransa Sahibi Jan
Vaynberg; İstanbul,
Beyoğlu; Telefon:
Beyoğlu 331"

Şekil 2. Kartın arka yüzü: Ortada Mithat Paşa Sanat Enstitüsü fotoğrafı; "Reisi Cumhur Gazi Paşa hazretleriyle Heyeti Vekile Hazratı ve Türkiye Cumhuriyeti fotoğraflarının yegâne zevatı mümtaza mahalli fîruhtu" (Kartın ikinci sayfasının kırıldığı yer bellidir)

İzmir'de açılmış ticari sergiler ve Arşü Ulusal İzmir Fuarı hakkında kullandığımız ıvrır zıvrır evraktan ilki, 4-25 Eylül 1927 tarihli sergiye İstanbul'dan katıldığı anlaşılan bir fotoğraf firmasının iki yapraklı kartıdır

Şekil 3. Kartın ikinci yaprağı-ön yüz: Solda İzmir Valisi Kazım Bey, Sağda Reisi Cumhuriyet Mustafa Kemal Paşa'nın vesikalik fotoğrafı. "Sanatkarane fotoğraflar, Agrandismanlar, Kara Kalem Resimler, Yağlı Boya Resimler, Sulu Boya Resimler" (bu yaprağın arka yüzü boştur)

Kullandığımız ikinci tır zıvir evrak ise, Arşv Ulusal İzmir Fuarı'na sonraki yıllarda katılmış bazı yerli firmalara ait tanıtım ve giriş kartları, kuponları ve PTT'nin anma pullarıdır

İzmir Fuarı Katılımcıları kart, kupon ve anma pulları / Kolaj

FUAR KAVRAMI DEĞİŞİYOR

On sekizinci yüzyıldan sonra fuarların, üretici ve/veya tüccarın malını satıp aldığı değil, malından numuneler gösterdiği sergilere dönüştüğü anlaşılmaktadır. Modern anlamda fuarcılığın başlangıcı, 1851 yılında Londra'daki Hyde Park'ta özel olarak inşa edilmiş Crystal Palace binasında açılmış evrensel sergidir. Türkiye'deki ilk fuarı (bu adı taşımasa da) ise, 1863 yılında İstanbul'da açılmış uluslararası: "Sergi-i Umumi-i Osmani" olup burada, Avrupa'nın sanayi malları ile yerli ürünler sergilenmişti. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra, Lozan'da başlayan barış müzakerelerine ara verildiğinde toplanmış: İzmir İktisat Kongresi'nde (17 Şubat- 4 Mart 1923), Mustafa Kemal Paşa'nın talimatıyla Şerif Remzi Bey'in (Remzi Reyent; Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk zenginlerinden İzmirli Şerif Remzi Bey, Batılı anlamda bir burjuvadır. Kendisinin beş farklı dildeki kitaplardan oluşan zengin kütüphanesi, 2 bini aşkın fotoğrafı, tüm yazışmaları, sahip olduğu emlakî gösterir yüzlerce tapu, biri Almanca yazılmış dört hatıratı ve yaptığı işle ilgili objelerinin tümü -incir ve üzüm kutuları, mühürleri vb.- antikacı Cem Üsküp'ün elindedir), Yemiş Çarşısı'ndaki fabrikasında (Konak Mahallesi'nde 853 ile 861 sokağın kesiştikleri köşede bulunan fabrika binası yıkılmış olup an itibarıyla yeri, açık otopark olarak kullanılmaktadır) ticari bir sergi açılmıştı. Resmi kuruluşlarla (71 adet) yerli (195 adet) ve yabancı (72 adet) çok sayıda firmanın katıldığı söz konusu sergi, kentin yerel yöneticileriyle ticaret erbabını, buna benzer başka sergilerin de açılması

konusunda cesaretlendirmiş olmalıdır. Nitekim cumhuriyetin ilanından sonra, Vali Kazım Bey'in (Dirik) çabasıyla Mithat Paşa Sanat Enstitüsü'nde (Hamidiye Sanat Mektebi) önce 4-25 Eylül 1927; sonra, 4-21 Eylül 1928 tarihleri arasında sergiler açıldı. Bunlardan, "9 Eylül Yerli Mallar Sergisi" isimli ikincisi; 1933, 1934 ve 1935 yıllarında, bugün Swiss Otel Grand Efes'in bulunduğu yerde, ancak "9 Eylül Milli Panayırı" ismiyle üç kez daha kurulmuştur. On binlerce kişinin ziyaret ettiği; 1933'te açılışını Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Mareşal Fevzi Paşa, Vali Kazım ve Belediye Reisi Dr. Behçet (Uz) beylerin açtığı Panayır, İzmir'de "fuar" isminin kullanılmadığı son kapsamlı ticari etkinlik oldu.

İZMİR ENTERNASYONAL FUARI

İzmir'de fuarın var olmasında, iki ismi özellikle anmak gerekir: İzmir Belediye Reisi Dr. Behçet ile Belediye Meclis Üyesi ve Başkan Yardımcısı Suad (Yurtkoru). Yeni Asır (İzmir) gazetesinde spor muhabiri olan Suad Bey, 1933 yılında gittiği Moskova'da, beğendiği fuar alanına ait bazı krokileri kara kalemle kâğıda dökmüştü. Dr. Behçet Bey'e önerdiği: Büyük İzmir Yangını'nda harabeye dönen alanda bir kültür park oluşturulması düşüncesi kabul gördü. 1 Ocak 1936'da bir törenle başlatılan, 450 bin metrekare büyüklüğündeki bir alanın moloz yığınlarından temizlenmesi işlemi, İsmet İnönü'nün başında bulunduğu cumhuriyet hükümetinin maddi ve manevi desteği ile sekiz ayda tamamlandı. Dr. Behçet Uz'un, hafriyat çalışmalarının başlamasından

üç ay sonra Yalova'da görüştüğü Atatürk, duyduklarından çok etkilendi ancak rahatsızlığı nedeniyle çok istediği halde katılmadığı açılış için, Başvekil İnönü'yü görevlendirdi. 1 Eylül 1936 günü Lozan Kapısı'nda yapılan törenle "Arşî Ulusal İzmir Fuarı", Kültür Park içinde hizmete açıldı. İnönü'nün, cumhuriyet döneminde iktisat alanında yapılanları anlattığı uzun bir söylevle açtığı bu ilk uluslararası fuara Sovyetler Birliği, Mısır, Yunanistan'dan 48 kuruluş, değişik vilayetlere ait 32 pavyon ve 45 yerli firma katılmıştır. (İnönü'nün (ve de ailesinin), Arşî Ulusal İzmir Fuarı'na duyduğu ilgi, Başvekillikten istifası hatta yaşamı boyunca devam etti. Konak Belediyesi ile İnönü Vakfı arasında imzalanmış bir protokol sonucu müze standardına getirilen, İnönü'nün doğduğu Mekke Yokuşu'nda, Türkyılmaz Mah. / 842 Sokak / No: 20 adresinde, İsmet İnönü Anı Evi ve Kitaplığı'ndaki iki pano, Paşa'nın Fuar ziyaretlerine ayrılmış olup Vakıf arşivinden kamuoyunca pek bilinmeyen çok sayıda fotoğraf içermektedir. Anı evi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Engin Berber, "Bu Anı Evi Görülmeli", KNK Sonbahar, Sayı: 37, 2018, ss. 38-41.)

KAYNAKLAR

- *Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Türkiye Ulu Camileri, Ankara: 2016.
- *Berber, Engin, "Bu Anı Evi Görülmeli", KNK Sonbahar, Sayı: 37, 2018.
- *Jacques le goff, Ortaçağ Tüccarları ve Bankerleri, Çev. Oğuz Adanır, Ankara: Doğu Batı, 2018.
- *<https://islamansiklopedisi.org.tr/pazar> (Erişim: 25.8.2019).
- *<http://www.msimirlik.com.tr/iletisim/s-k-sorulan-sorular/item/16-turk-fuarcilik-tarihi> (Erişim 11.10.2019).
- *<http://www.izto.org.tr/portals/0/pusuladergisi/2012/10/fuarlarin%20tarihsel%20gellismesi%20izmir%20in%20t%C3%BCrkiye%20fuarciligi%20indaki%20rol%C3%96.pdf> (Erişim: 26.8.2019).
- *Polat, Esra, "Uluslararası İzmir Fuarının Kuruluşu ve İlk Sergiler", DEÜ, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Doç. Dr. Kemal Arı, İzmir, 2008.
- *Türkiye Fuar Albümü, Haz. Aytaç Işık, İstanbul, 2012.
- * Bu makalede kullandığım efemera, İzmir Antikacılar Derneği Başkanı Cem Üsküp Bey'in koleksiyonunda bulunmaktadır. Kendisine teşekkür ederim.

Kuruluş hikâyesi, geride bıraktığı süreci ve biriktirdiği dostlukları ile İzmir'in hafıza mekânları arasındaki yerini alan

46 yıllık bir sahaf...

100 Bin Kitap ile Yarım Yüzyıllık Gösteri

Yüz binin üzerinde kitabın bir arada olduğu bir mekân düşleyin. Yüz binin içine sığan, milyonlarca hayat. Belki de, matematiğin sınırları içerisinde yer alan tüm sayılar kadar... Düş gücünüze bağlı... Hani Sigmund Freud diyor ya; "Evrendeki en büyük gösteri, sen aklını keşfettiğin an başlar" diye. İşte o keşif yolculuğuna yardımcı olacak bir mekân var karşımızda. Yüz binin üzerinde kitabıyla, sınırsız düşlere katkı sunsun diye. Alsancak Kıbrıs Şehitleri Caddesi'ni kesen 1440 Sokak'ta yer alan Doğan Sahaf ve Kitabevi sözü edilen yer. Bir doğum parasına eklenen alın teriyle kurulan ve o açıldığı ilk günün üzerinden 46 yılın geçtiği bir mekân hikâyesi anlatılan. İzmir'in, Alsancak'ın ve kitap müdavimlerinin pek sık uğradığı, kurucusu Doğan Karabil ile dostluklar kurduğu bu yarım yüzyıla yaklaşan anılarıyla hala ayakta duran sahaf dükkânı, şehrimizin hafıza mekanları arasındaki yerini çoktan aldı bile...

Dilek Karabil Koca

Anneme çalıştığı iş yerinden doğum parası veriyorlar. Babamın kapıcılık yaparak biriktirdiği biraz parası da var. İki kaynağı birleştiriyorlar ve o paralarla açılıyor kitabevi.

ÜLKEMİZİN EN ESKİLERİNDEN

Sahaf dükkânlarının 46 yıllık olduğunun altını çizen Dilek Karabil Koca, bu özellikleriyle Türkiye'nin en eskileri arasında yer aldıklarını söylüyor ve ekliyor: “Bu bizim için ayrı bir gurur kaynağıdır.” Babası Doğan Karabil’in, 1973 yılında Alsancak’ta bir apartmanın kapıcılığını yaptığı söyleyen Dilek Karabil Koca, “O dönem ek gelir için İzmir’e, yurtdışından gelen yabancılar için apartman kapısının önüne yabancı dil içeren yayınlar koyuyor. Tahta bir tezgah üzerine sıralıyor kitapları ve öylece satıyor. Çok ilgi çekiyor bu girişim. İşler açılıyor ve ardından yanına çalışması için birisini alıyor” diyor. Alsancak’taki apartman önünde yer alan tezgâha sıralanan kitapların büyük ilgi görmesi üzerine Doğan Karabil, işi daha iyi öğrenmek üzere bir kitapçının yanına giriyor. Oradaki kısa süreli tecrübe edinme girişimi sonrası halen Alsancak’ta yer alan ve ardında 46 yıl bırakan sahaf dükkânını açıyor. Dilek Karabil Koca, sahafın açılma sürecine ilişkin şu ayrıntının aktarılmasını halinde, öykülerinin eksik kalacağını söylüyor ve ekliyor: “Anneme çalıştığı iş yerinden doğum parası veriyorlar. Babamın kapıcılık yaparak biriktirdiği biraz parası da var. İki kaynağı birleştiriyorlar ve o paralarla açılıyor kitabevi.”

100 BİNİN ÜZERİNDE KİTAP

Kendisinin sahaf dükkânında büyüdüğünü söyleyen Dilek Karabil Koca, “46 yılın 40 yılında babam işin başındaydı. 6 yıl önce kendisini emekli etti ve işin başına bütünüyle ben geçtim” diyor. Sahaf dükkânında 100 binin üzerinde kitap olmasıyla ilgili olarak, “Bu uzun yılların birikimi” diyen Koca şunları anlatıyor: “Kendisi kitap getirip yenileriyle değiştirenler ya da belli bir ücret karşılığı elden çıkararak, kitaplarını bırakacak kimse bulamayıp getirenler, yurtdışına taşınacağı için kitaplarının bir kısmını elden çıkararak; bunların her biri ve yanı sıra Ege Bölgesi’nin bütününde yaptığımız taramalar sonucu gidip, yerinden aldığımız kitaplar birikti birikti ve sonuçta 100 binlik bir arşive ulaştı.”

KOLEKSİYONERLER DE ULAŞIYOR...

Dükkânlarında koleksiyonerlere hitap eden kitapların da yer aldığına vurgu yapan Dilek Karabil Koca, “Osmanlıca, Arapça, Rusça, Farsça, Almanca, Fransızca kitapların çok eski baskıları elimizde mevcut. Osmanlıca Nutuk vardı elimizde. Hatırladığım en eski baskılı kitaplardan birisidir. İlk baskı kitaplar da bulunuyor. Arşivindeki kitapları kaybedenler oluyor ve bize gelip yardım istiyorlar. Ülke genelindeki tüm sahaflarla irtibat halindeyiz. Arayıp buluyoruz istenen kitabı. İstanbullu müşterilerimiz de var. İnternet üzerinden bize ulaşabiliyorlar. Aradıkları kitabı aktarıyorlar ve İzmir’e geldiklerinde istedikleri kitabı hazır ediyoruz. Bulamayacağımız kitap yok gibi” diyor. Bir sahaf dükkânında büyümenin çok hoş bir duygu olduğunu aktaran Koca, “Çocukluğumda gelen müşterilerin bazıları hala gelir. Birlikte büyüdük. Onlar kitaplar ile daha da büyüdüler, ben de yetişkin bir insan oldum.

Kitap okuyanın başka bir insan olduğunu en iyi gözleyen ve bilen insanlardan birisiyim. 46 yıllık ekmek teknemizin bana öğrettiği en önemli şeylerden birisi de budur” diyor. Sahaf dükkânının açıldığında, İzmir’de kendilerinden daha eskilerinin olduğunu ancak gelinen noktada her birinin teker teker kapandığını söyleyen Dilek Karabil Koca, “Yurtdışında sahaflık çok önemli bir unsurdur. Şehirler buraların üzerine titrer. Bizde de aynısı olması gerekir çünkü bu mekanlar şehirlerin hafızası ve değeridir” yönünde görüş belirtiyor.

BİLGE KİŞİLER

Sahafın eskiden “bilge kişi” olarak bilindiğine dikkat çeken Dilek Karabil Koca, “Zamanla kitap satan kişilere de sahaf denilmeye başlandı. Dükkânımızın resmi olarak adı kitabevi olsa da sahaflık yapıyoruz. Eski baskılı kitapların büyük müdavimleri oluyor. Eski bir kitabı elinize aldığımızda farklı düşüncelere dalıyorsunuz. Kitap size bir anlatımın yanı sıra bir de yaşanmışlık sunuyor. Kitabı elinize aldığınızda, altı çizili satırlara denk geliyorsunuz. Küçük küçük notlarla karşılaşıyorsunuz. İkinci el kitapların içerisinden bir fotoğraf, bir mektup, bir düğün davetiyesinin de çıktığı oluyor. Farklı duygulara dalıyorsunuz. O kitabın ilk sahibinin hislerini anlamaya çalışıyorsunuz. Eski kitaba meraklı olan çok insan var. Öyle müşterilerimiz var ki, özellikle işaretlenmiş ve karalanmış kitap arıyorlar” diyor.

YETER Kİ OKU, ÇAYLAR BİZDEN

Süreç içinde farklı yeniliklere gittiklerini de söyleyen Koca, “Yeter ki oku, çay bizden” diye bir kampanya başlattıklarını aktararak şunları söylüyor: “Dükkânımıza gelen gençler eski kitapları ve plakları karıştırırken,

‘İçeceğimiz bir çay olsaydı’ demeye başladılar. Onları kırmayıp, çay sunmaya başladım. Bir süre sonra bunu kampanyaya dönüştürdük. Gençler geliyor ve plaktan müzik seçip, ellerine bir kitap alıp okurlarken biz de mutlaka çay ikram ediyoruz. Yeter ki gençler okusun ve bu uğraşı sevsinler.” Başlattıkları kampanyayı duyup, yanlarına gelen çok sayıda genç olduğunu söyleyen Dilek Karabil Koca, “İzmir’in yanı sıra şehir dışından da yeter ki oku çağrımıza yanıt verenler oluyor. Buraya gelip, ellerine bir kitap alıp, ‘hani çayımız’ diyenler oluyor. 46 yıllık bir dükkân ve yenilik istemiyor değil. Ancak öyle müşterilerimiz var ki, ‘sakın dekorasyonu yenilemeyin. Burası ilk haliyle kalmalı’ diyor. Hatta bu çağrıda bulunanlar arasında son zamanlarda, gençler de yer almaya başladı” yönünde görüş belirtiyor.

KİTAP DEĞİŞİMİNE HER YAŞTAN İLĞİ

Kitap değiştirme olanağı da sunduklarını söyleyen Koca, “Her yaştan insan geliyor ama en çok yaşlı geçkin okurlar kitap değiştirmeye meraklı. İki haftada bir gelip, kitaplarını değiştirenler var. 4-5 yaş aralığında da müşterilerimiz var. Onlar da boyama kitaplarını değiştiriyorlar. Yaş sınırımız yor. Burada kaç nesil büyüdü. Ve bu süreç hala sürüyor.

3 TL’ye YENİ BİR HAYAT

Okunan bir kitabın, üzerine 3 TL verilerek eş değerinde başka bir kitapla değiştirme olanağı da sunduklarını söyleyen Dilek Karabil Koca, “İki tane eş değer kitap getirenlere bir kitabı ücretsiz veriyoruz. Kampanyalarımızda hiçbir kar amacı gütmüyoruz. Yeter ki insanlar okusun. Kitap değiştirmelerde de, ikinci el olarak satın aldığımız kitaplarda da tek bir şartımız var. O da hiçbir kitabın korsan baskı olmasını istemiyoruz. Korsan kitap ne alıyoruz ne de satıyoruz” diyor.

“Kampanyalarımızda hiçbir kar amacı gütmüyoruz. Yeter ki insanlar okusun”

Smyrna Tiyatrosu Tarihe de Sahne

Antikçağ'da bir yerleşimin kent olması için o kentin mutlaka bir veya daha fazla sayıda tiyatro yapısına sahip olması gerekirdi. Tiyatroya benzer formda kısmen düzenlenmiş doğal çanaklar MÖ 2. binli yıllardan itibaren ister dini ister sosyo-kültürel etkinlikler için kullanıldılarsa da asıl olarak MÖ 6. yüzyıldan itibaren bildiğimiz anlamda tiyatro formu gösteren doğal yamaçları seyirlik amaçlı olarak kullanıldılar. Bu yüzyılla birlikte doğal yamaçlar önce kendi doğal eğimiyle ama ardından düzenlenmiş ahşap oturma sıralarına sahip olmuş ve son olarak da taş basamaklar ile düzenlenerek bilinen formuna ulaşmıştır. Aynı süreç sahne binaları için de geçerlidir. Bu erken tiyatrolar Roma hakimiyetine giren kentlerde yeniden elden geçirildiler ve kentlerin ekonomik ve siyasi yeterliliklerine göre daha görkemli ve daha büyük boyutlara ulaştılar. Matematik,

Antikçağ'da bir yerleşimin kent olması için o kentin mutlaka bir veya daha fazla sayıda tiyatro yapısına sahip olması gerekirdi

geometri, fizik ve yer bilimi gibi bilgilere sahip olan veya olması beklenen antikçağın mimarları, tiyatroları kent planlarına uysa da uymasa da veya kent merkezine yakın olsa da olmasa da onlar için seçilen yerde mutlaka kuzeyli rüzgârlardan korunmak için güneyli yönler doğru ve özellikle de gün ışığından daha fazla yararlanmak üzere güneybatı yönelim için çaba gösterdiler. Yaklaşık 30 derecelik eğimin en uygun izleme imkânı sağladığını ve sesin en uygun şekilde en uzak notaya ulaştığını deneyimleyen mimarlar bu eğimi yakalamak üzere tiyatro için seçilen yerin doğal eğimine de müdahale ettiler. Tiyatroların inşasında gereken mühendislik bilgisi Mezopotamya ve Mısır üzerinden kara ve deniz ticaret yolları ile önce Batı Anadolu'ya sonrasında Yunanistan'a ulaşmıştır. İyonyalı Tales ve Pisagor'un bu topraklarda ortaya çıkması bu nedenle sürpriz değildir. Bu bilgiyi geliştiren Romalılar kemer, tonoz gibi mimari unsurları ve Roma betonunu kullanarak düz alanda dahi tiyatro ve stadyumlar inşa etmişlerse de genellikle bir yamacın seçildiği Roma öncesi tiyatrolarda, örneğin Smyrna ve Ephesos'ta, Romalı

inşa teknikleri yamaç tiyatrolarının izleyici bölümlerinin büyütülmesinde, sahne binalarının çok katlı hale getirilmesinde ve sahne cephelerinin hareketlendirilmesinde kullanıldılar. Tiyatroların mühendislik bilgilerinin kökeni ne kadar doğudan geldiyse de büyük ölçekli Yunan ve Roma tiyatrolarının benzerlerini Çin'de, Hindistan'da, İran'da, Mısır'da görmek mümkün değildir. Bu durum "göreceli" de olsa demokrasi anlayışının batıdaki gibi olmaması ile ilişkilendirilir. Seçkinlerle toplumun diğer kesimlerinin bir arada olması ancak demokratik kent yönetimlerinde/devletlerinde görülen bir yaklaşım olarak değerlendirilir. Romalılar bu demokratik yaklaşımı

Tiyatroların inşasında gereken mühendislik bilgisi Mezopotamya ve Mısır üzerinden kara ve deniz ticaret yolları ile önce Batı Anadolu'ya sonrasında Yunanistan'a ulaşmıştır. İyonyalı Tales ve Pisagor'un bu topraklarda ortaya çıkması bu nedenle sürpriz değildir

Arkeolojik çalışmaların sürdüğü Smyrna Tiyatrosu

ustaca idarecilerin lehine kullanmışlar örneğinin halkın önemli bir kısmının teveccüh gösterdiği gladyatör dövüşlerine destek vermişlerdir. Bu anlamda tiyatro kentli bir tesistir. Nitekim Romalı bir entelektüel olan Pausanias “Hiçbir devlet yapısı, tiyatrosu ve pazar meydanı (agora) olmayan, su başındayken içme suyu bulunmayan, halkı bir sel yatağının kıyısında dağ kulübelinde yaşayan Panopeos nasıl bir kent olarak görülebilir” diye soracaktır.

BİR İLETİŞİM ARACI OLARAK TİYATRO

Başlangıçtan itibaren tiyatrolar yöneticilerin propaganda aracı oldular. Gazete, radyo, televizyon ve internetin olmadığı ortamda kentlerin ana meydanları olan agoralar ile tiyatro ve stadyumlar binlerce insana ulaşılabilen mekânlardı. Yöneticilerin kente ve devlete ilişkin aldığı kararlar da agoraların yanı sıra tiyatrolardaki etkinlikler sırasında doğrudan kentli izleyicilere duyurulmaktaydı. Antikçağda okuma yazma olanağının sınırlı olduğu kabul edildiğinde etkinliklerde izleyicilere görsel ve işitsel yolla eğitim de verilmiş olurdu.

Başta Dionysos olmak üzere diğer Olymposlu tanrılara hizmet eden tiyatrolar sosyo-kültürel ve siyasi gösterilere de ev sahipliği yaptı. İnanç ile onu temsil eden yapıların görkemi paralellik göstermektedir ki nitekim Ayasofya, Süleymaniye, Selimiye bu bakımdan örnek gösterilir. Bilinen en büyük örneklerden biri olan Ephesos Tiyatrosu Hıristiyanlığın yayıldığı ilk yıllarda Paganların toplanarak Artemis’e bağlılıklarını ileterek, Hıristiyanları protesto ettikleri tarihsel bir mekân olmuştu. Tiyatrolar sadece siyasi, dini ve kültürel aktiviteler için değil, kentin tehdit altında kaldığı felaketler için de duyarlılık gösterilen toplantı mekânı olmuştur. Hıristiyanlar için İzmir’deki ilk din şehidi olarak kabul edilen Aziz Polykarpos Antoninus Pius zamanında kentte baş gösteren bir kuraklık sırasında, kentin Romalı yöneticileri Smyrna Tiyatrosu’nda, Halk Meclisi toplantısı düzenlediklerinde, Aziz Polykarpos’tan kendi tanrısına (Hz. İsa’ya) dua etmesini istemişlerdi. Aziz Polykarpos bu kılığın Tanrı’nın takdiri ise sona erdirilmesinin mümkün olmayacağını söylemiş, ancak yine de dindaşları ile birlikte dua etmeyi kabul etmişti. Aktarılan

bilgiye göre, topluca dua edilmesinin ardından yağmur yağmıştı. Smyrna Tiyatrosu pek çok etkinliğe, habere, iyi-kötü hatıralara ev sahipliği yapmıştı. Bunlardan birinde de Romalı bir General ve Senatör olan Q. Caecilius Metellus Afrika’da Kartacalı Hannibal’in mirasçısı olan Iugurtha’ya karşı başarılı seferler yaparak Roma’ya önemli kazanımlar sağlamış olmasına karşın, Roma Senatosu’nun tarım politikalarına ilişkin kararlarına karşı çıktığı için senatörlüğü düşürülerek, MÖ 100 yılında, Smyrna’ya sürgüne gönderilmişti. Ertesi yıl geri çağrıldığında haberciler onu Smyrna Tiyatrosu’nda bir oyun izlerken bulmuşlar, ancak Metellus affedildiğini yazan mektubu oyun bitene kadar açmamıştı.

Gazete, Radyo, Televizyon ve İnternetin olmadığı ortamda kentlerin ana meydanları olan Agoralar ile Tiyatro ve Stadyumlar binlerce insana ulaşılabilen mekânlardı

Antikçağ'da Dionysos tiyatroun koruyucu tanrısıdır. Bitişinde veya yakınında çoklukla bir Dionysos Tapınağı inşa edilmişti. Fenikeliler üzerinden önce Mısır'a ardından Anadolu ve Yunanistan'a geçen bu inanç doğa ile bütünleşmeyi, özgürlüğü, duygusal davranışların öne çıkmasına dayanıyordu. Bu nedenle doğal olarak tiyatrouların sahne binalarının cepheleri Dionysos ve kültüne ilişkin heykeller ve kabartmalarla süslenirdi. Oyunlara katılanların kullandıkları masklar sahne binası üzerinde kendine yer bulurdu. Bunla birlikte Roma Dönemi'nde imparator ve hanedana ait heykel ve kabartmalar da kullanıldı. Nitekim Ephesos Tiyatrosu'nda bulunan bir yazıtta C. Vibius Salutaris isimli bir kişinin İS 104 yılında dini alaylar için önemli miktarda bağışlarda bulunarak burada yapılan halk toplantıları sırasında, Tanrıça Artemis ve İmparator Traianus'un gümüş heykellerini koydurtmuş olduğu anlatılmaktadır.

GÖSTERİDEN ÇOK DAHA FAZLASI

Smyrna'da da tiyatroya çok da uzak olmayan bir noktada Dionysos Tapınağı'nın varlığı bilinmektedir. Bir anlatıya göre MÖ 3. yüzyıla ait Dionysos'a ilişkin olarak Smyrnalılar Mart ayında yapılan bir şenlik sırasında kent dışındaki tepelerde ve belki de Kadifekale yamacında bulunan Dionysos Tapınağı çerçevesindeki etkinlikleri izlerken bunu fırsat bilen Khios/Sakız gemileri kenti ele geçirmek için yelken açıp gelirlerken daha uzaktayken fark edilmişler, Smyrnalılar tepe veya tepelerden aşağı inip saldırganları darmadağın ederek gemilerini ele geçirmişlerdi. Bu olay sonraki yıllarda bir kutlamaya dönüşmüş ve her yıl Dionysos'a ilişkin olarak bahar şenlikleri sırasında üç kat kürekçili

bir savaş gemisi maketi limandan alınarak agoraya omuzlar üzerinde getirilmekte ve olasılıkla tiyatrodaki etkinliklerin de bir parçası olarak oraya ulaştırılmaktaydı.

İNŞA İÇİN FİNANSAL DESTEK

Tiyatrouların ev sahipliği yaptığı dini ve kamusal festivaller önceleri kent idarecileri ve tapınak yönetimleri tarafından genellikle finanse edilirken Roma Dönemi'nde zengin şahıslar da bu desteğe katıldılar. Aynı yaklaşım tiyatrouların inşasında da karşımıza çıkar. Hellenistik Dönem ile birlikte kent yönetiminin yanı sıra zengin kentlilerin tiyatrouların inşasında yapının bazı bölümlerinin maliyetini karşıladıkları görülür. Tiyatro binalarının inşası her zaman bir kent için ağır bir mali yük getirmekteydi. Örneğin Delos Tiyatrosu 50 yıl süren bir inşa sürecinin ardından ancak son halini alabilmişti.

SÜRE GİDEN ONARIM

Diğer yandan on yıllarca süren kullanımların yarattığı tahribat, deprem gibi doğal etkenler ve

yapıyı büyütme talepleri, ele geçen yazıtlardan anlaşıldığı üzere örneğin Ephesos Tiyatrosu'nda, MS 66 yılından MS 240 yılına kadar çeşitli defalar onarımlar ve eklentiler yapılmış olduğu öğrenilmektedir. Anlaşılan o ki, tiyatrodaki bir yandan oyunlar oynanırken diğer yandan inşaat faaliyetleri de sürmüştü. Aynı şekilde izleyicilerin güneşten etkilenmemesi için tiyatroyu örten güneş tentesi de İS 205 ve 240 yıllarında onarılmıştı. Gün boyu süren şenliklerde doğal olarak güneşin ve kısmen de beklenmedik yağmura karşı tiyatrouların izleyici bölümünü örten tenteler kullanılırdı. Nitekim bu tenteleri taşıyan ahşap direkleri gerdiren direklerin bağlandığı ip yuvaları Smyrna Tiyatrosu'nda da tespit edilmiştir. Dönem insanının eğlenip dinlenmek için gideceği en önemli mekan olan tiyatroular özellikle Roma toplumunda amfitiyatroulardaki kanlı gösterilerin dehşetinin yanında daha az kanlı ve daha sanatsal gösterilere ev sahipliği yaptı. Yunan ve Romalı trajedi ve komedi yazarlarının tiyatrou oyunlarına mim sanatçıların gösterilerine mekân oldu. Asıl temsiller bahar

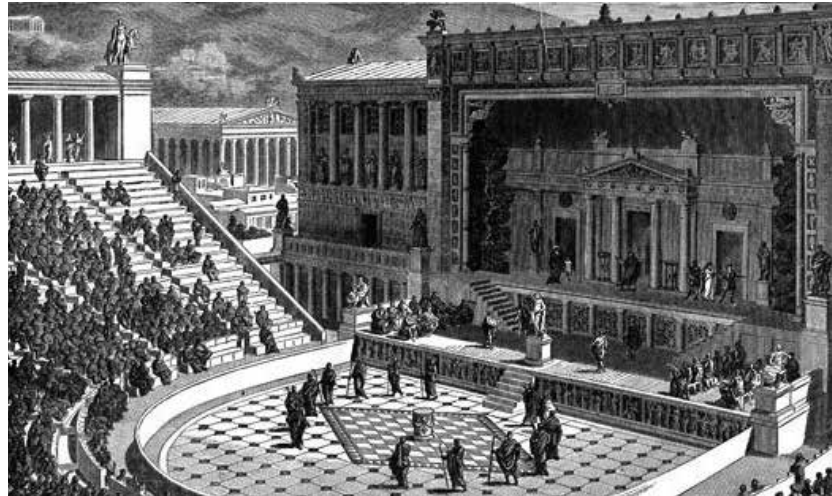
Smyrna Tiyatrosu'nda ele geçen bir kabartma frizinden teatral mask örneği

aylarında Dionysos ile ilgili olan etkinliklerde gerçekleştirilirdi. Üç gün süren şenliklerde günde dört eser oynanabiliyordu. Tüm kentin katıldığı bu etkinliklerde henüz tiyatrolar taş dönüştürmemiş ve ahşap tribünler halen söz konusu ise de çökme riski yok değildi. İzleyiciler taş basamakların vereceği rahatsızlıktan uzaklaşmak için kendi yastık ve kilimlerini yanlarında getirip oyunları sabahtan akşama kadar büyük bir dikkat ve rahatlık içinde izleyebiliyorlardı. Oyun sırasında sahneye getirilen ahşap sütunlar, bir sarayı; birkaç ağaç, dağlık bir ormanı; birkaç çadır da bir ordugâhı oynanan oyunun içeriğine göre temsil ederdi. Oyuna katılanlar abartılı giysiler giymekte, aşırı büyük, ifadesiz, kuklamsıydılar ve maske takmaktaydılar. Bunlar insanı temsil etmiyorlardı. Onlar birer görüntü, simge veya gölgeydiler. Tragedyada olay bir gizemdi dolayısıyla gerçeğin kalıplarıyla bakılmazdı. Komedyada kostümler daha farklıydı ve oyuncular gülünç kıyafetler içindeydiler. Taktıkları maskeler kentteki ünlüleri anımsatırdı. Bulutları, eşekarlarını, kuşları, kurbağaları ve tuhaf düşsel yaratıkları canlandıran dansçılar oyunun bir parçası olabiliyorlardı. Hangi oyunların temsil edileceğine Roma öncesinde kent yönetimi karar verse de genel kabul hemen her oyunun oynanabildiği şeklindedir. Gladyatörler için batı coğrafyasında özel amfityatrolar inşa edilmişken Yunanistan'ın da içinde bulunduğu doğu coğrafyasında gladyatörler için daha çok stadyum veya tiyatrolar kullanılmıştı. Doğal olarak izleyicilerin de bahis oynadıkları gladyatör dövüşleri taraflar arasında istenmeyen tartışmalara da neden olmaktadır. Bunlardan en bilineni MÖ 59'da Pompei Amfityatrosu'nda gerçekleşti. Bu olayda İtalya'da Pompeililerle rakip taraftaki komşu Nucerialılar arasında amfityatroda başlayan kavga bina

dışına da taşmış, taşlı sopalı kavga kılıçların çekilmesine kadar gitmişti. Roma'nın emriyle amfityatro 10 yıl boyunca oyunlara kapatılmıştı. Günümüz gösteri dünyasının yıldızlarında karşımıza çıktığı gibi gladyatör gösterileri zafer kazanan gladyatörlerin ilgi çekmesine de vesile oluyordu. Genç kızların yanı sıra soylu ailelerden gelen kadınların da hedefinde olabilmekteydiler. Bir kadının fahişe gibi görülen bir erkek gladyatör ile zinaya kalkışması affedilir gibi değildi. Romalı Şair Juvenalis böyle bir yasak aşkı bir şiirinde konu etmiştir. Bir Senatör eşi olan Eppia, Sergiolus adlı bir gladyatörün arkasına takılarak Anadolu'ya ve Mısır'a kaçmıştı.

Juvenalis lüks içinde yaşam sürmüş Eppia'nın bu tercihini dizelerinde şöyle yansıttacaktır: "Tek kolu da yaralı, bir emeklilik habercisi gibi; üstelik korkunç derecede de çirkin Miğferinin zedelediği burnunda bir yumru ve gözleri de şırl şırl Oysa ki gladyatörler Adonis'ten bile daha güzel görünürler: İşte çocuklarına, ülkesine ve kız kardeşine tercih ettiği şey buydu, Kocasını buna değiştirdi. Bu kadınların taptıkları şey, kılıç."

Bir tiyatronun bir oyun sırasında muhtemel görünüşü

Bir tiyatro kabartmasından mask takmış oyuncular ile bir oyundan sahne

TİYATRO İLE STADYUM YAKINLIĞI

Yukarıda sözünü ettiğimiz Aziz Polykarpos, bu kez Romalılar tarafından Smyrna Tiyatrosu'nun hemen yakınındaki stadyumda Roma Dinine inanmadığı için MS 155 yılında cezalandırılacaktır. Vali ona "burada vahşi hayvanlarım var. Eğer fikrini değiştirmezsen, seni onlara atarım" dediğinde "Öyleyse neden onları çağırılmıyorsun. Çünkü doğru bir inancı kötü bir inançla değiştirmek bizim için lafi bile edilecek bir şey

değildir" diye cevap verecektir. Vali ısrarcıdır "Eğer dediğimi yapmazsan seni alevlerin arasına atmak zorunda kalırım, zira vahşi hayvanları pek hafife alıyorsun" diyecektir. Aziz Polykarpos cevaben "Beni tehdit ettiğin ateş, bir süre sonra sönecektir. Bilincinde olmadığın şey ise Tanrı'ya inanmayanları bekleyen gelecekteki yargılamanın ve sonsuz işkencenin alevleridir. Neden vaktini harcıyorsun? Canın ne istiyorsa onu yap" diyecektir. Halkın, yakılmasını istemesi üzerine alevlerin ortasına bırakılan Aziz Polykarpos'un bedeni

ilahi olarak korunarak alevlerle yok edilemeyecek ve ancak basit bir kılıç ile öldürülebilecektir. Roma İmparatorluğunun bu erken döneminde hızla yayılmakta olan Hıristiyanlık inancına karşı önemli Hıristiyan şahsiyetleri tiyatro ve amfitiyatrolarda ölümle cezalandırdıkları görülmektedir. Bunlardan en önemlilerinden biri olan Antakyalı Aziz İgnatios Smyrna/İzmir üzerinden gemi ile Roma'ya götürülerek bir gösteri sırasında aslanlara atılarak cezalandırılacaktır. Gladyatör dövüşleri insani açıdan,

Saint Polycarp Kilisesi'nde, İzmir'in Hıristiyan İlk Din Şehidi Aziz Polykarpos'un şehit edilme anını canlandıran duvar resmi

tiyatro oyunları ahlaki açıdan, her iki gösteri de din açısından uygun olmadığından; Hıristiyanlarca zaten kendilerini cezalandırma yöntemi olarak da kullanıldığından, başlangıçtan yani MS 1. yüzyıldan itibaren, karşı çıkmıştı. MS 4. yüzyılda oyuncular kiliseden dışlandılar. Öyle ki, ancak mesleklerini bırakmak şartıyla vaftiz edilebiliyorlardı. MS 5. yüzyıla gelindiğinde oyunlara gidenlere dahi cezalar veriliyordu.

SMYRNA TİYATROSU

Bütün bu metinde vurgulanan kısa bilgiler çerçevesinde yeni yeni ortaya çıkarılmakta olan Smyrna Tiyatrosu Pagos (Kadifekale) tepesinin kuzey yönelimli yamacında ortalama deniz seviyesinden 80 metre yüksekte inşa edilmiş, İzmir Körfezi'ni, antik kenti ve de günümüz kentini görsel açıdan mükemmel denebilecek bir açı ile izleyecek bir konuma sahiptir Tiyatronun bugün bulunduğu noktanın MÖ 3. yüzyıldan itibaren belki de ahşap sahne binası ve ahşap oturma basamakları ile birlikte kullanılmış olabileceği öngörülmektedir. Ancak MÖ 2. yüzyıl ile birlikte veya en azından Vitruvius tarafından konu edildiğine göre, MÖ 1. yüzyılda inşa edilmiş durumdaydı. Smyrna Tiyatrosu'nun, Roma İmparatorluk Dönemi'nde olasılıkla bir deprem sonrasında İmparator Claudius zamanında onarıldığı, ancak son halini MS 177/178 yılındaki depremden sonra yapılan onarım ve eklentilerle aldığı düşünülmektedir. Tiyatroda belli koltuklar kentin protokolünü oluşturan kişilere ayrılmıştı ve bunlardan dört koltuğun kentteki Asklepieion'da hizmet eden din görevlilerine ait olduğu bilinmektedir.

Gelinen noktada yaklaşık 20 bin seyirci kapasitesi ile Smyrna Tiyatrosu'nun sahne binasının bir bölümü ile oturma basamaklarının

alt kademesindeki sekiz sıra basamak ortaya çıkarılmıştır ki büyüklüğü ile tümüyle ortaya çıkarılmış olan Ephesos Tiyatrosu ile yarışabilecek niteliklere sahip olduğu izlenmektedir. Tiyatroda ele geçen 12 satırdan oluşan bir yazıt olasılıkla MS 2. yüzyılın sonunda, bu sırada Smyrna'daki imparatorluk tapınaklarının başrahibi olan Marcus Claudius Proklos'un şehir adına tanrılar ve imparatorlara adak olarak bir çeşmenin tamiratını yaptırdığını kaydetmektedir. Yazıtta, bu çeşmenin suyunun tiyatrodan çıktığı da belirtilmektedir. Arkeolojik olarak henüz ispatlanmış olmasa da bu çeşmenin tiyatronun hemen bitişiğinde veya çok yakınında olduğu sanılmaktadır.

KAYNAKÇA

- *Akın Ersoy, Büyük İskender Sonrasında Antik Smyrna, İzmir 2015.
- *Alan Baker, Gladyatör, Çev: Serkan Göktaş, Phoenix Yayınevi, Ankara 2003.
- *C.J. Cadoux, Ancient Smyrna, Oxford 1938.
- *Daria de Bernardi Ferrero, Batı Anadolu'nun Eski Çağ Tiyatroları, Çev: Erendiz Özbayoglu, Ankara 1990.
- *Egon Friedell, Antik Yunan'ın Kültür Tarihi, Çev: Necati Aça, Ankara 1999.
- *Fik Meijer, Gladyatörler, Çev: Doğa Güneç, Homer Kitabevi, İstanbul 2008.
- *Frank Sear, Roman Theatres, Oxford University Press, 2006.
- *Hilary J. Deighton, Çev: Hande Kökten Ersoy, Homer Kitabevi, İstanbul 1999.

Aziz İgnatios'un şehit edilme anını gösteren bir resim

Pompei Amfitiyatrosu'nda taraflar arasında çıkan kavgayı resmeden duvar resmi

A. Muzaffer
TUNÇAĞ

2004-2009 dönemi

Konak Belediye Başkanı

Picasso

İzmir'de

Yurtdışında sanat merkezleri, müzeler vb. önünde görülen kuyruklara, İzmir'de ilk kez rastlanıyor. Bizler cep telefonu, giysi, ev eşyası gibi tüketim mallarındaki ucuzluk kuyruklarına alışkınız. Sanat merkezi önündeki kuyruklar karşısında şaşırıyoruz.

Günümüzde Arkas Sanat Merkezi (ASM) olarak hizmet veren Kordon'daki eski Fransız Konsolosluk binası, İzmir yangınından kurtulmuş nadir yapılardan biridir. Mimar Emmanuel Pontremoli'nin imzasını taşıyan 113 yıllık bina, 2010 yılında Arkas Holding tarafından restore edilerek sanat merkezine dönüştürüldü. Bugünlerde binanın önünde görülen uzun kuyruklar herkesi şaşırtıyor. Gencinden emeklisine günde 2-3 bin kişi neden kuyruk oluyor bu tarihi bina önünde? Görmek istedikleri nedir? Uzatmadan söyleyelim: Sanatseverler, ünlü İspanyol ressamı Picasso'yu merak ediyorlar. Yalnız 20. yüzyıl resim sanatına değil onun ötesinde genel olarak çağdaş sanata önemli katkılarda bulunmuş bir sanatçıyı yakından tanımak istiyorlar. Bundan 14 yıl önce, İzmirli sanatseverlerin Sabancı Müzesi'nde sergilenen 135 özgün Picasso yapıtını görmek için otobüslerle İstanbul'a gittiğini anımsıyorum. Şimdi İzmir dışından buraya akın var! Biz de kuyruğa girip sergiyi gezelim, izlenimlerimizi aktaralım. Ne dersiniz?

Arkas Sanat Merkezi

PICASSO FAŞİZME KARŞI

Pablo Picasso, yalnızca resim-heykel sanatına getirdikleriyle değil toplumsal yaşamdaki varlığı ile de 20. yüzyıla damgasını vurmuş bir kişi. 1881 yılında İspanya'nın Malaga kentinde doğan Picasso daha 13 yaşında iken ilk sergisini açtı. Yirminci yüzyıl başında sanatın kâbesi sayılan Paris'te Dada akımı gibi öncü akımlara katıldı; dostu Georges Braque ile birlikte, resim sanatını kökten sarsan kübizm akımını yarattı. 92 yıllık yaşamı boyunca 50 bine yakın tablo, eskiz, heykel, seramik vb. yarattığı tahmin ediliyor. Bu süreçte, "Picasso'nun Galaksisi" diye adlandırılan Jean Cocteau, Igor Stravinsky, Simone de Beauvoir, Jean Paul Sartre, Albert Camus, Louis Aragon, Sergei Diaghilev, Max Jacob gibi sanat ve düşün dünyasının ünlüleriyle yakın dostluklar kurdu. Öte yandan gösteri dünyasındaki ilişkileri sayesinde de zengin çevrelere yakınlığı. Bu yakınlık nedeniyle İspanya'daki iç savaşta faşist Franco'ya karşı mücadele eden Cumhuriyetçiler başlangıçta Picasso'ya kuşku ile yaklaştılar. Cumhuriyetçi hükümet, yine de 1937 yılındaki Uluslararası Paris Fuarı'nda İspanya'yı temsil edecek yapıtın

gerçekleştirilmesi görevini Picasso'ya verdi. Picasso sergi için konu ararken tam o sırada 26 Mart 1937 tarihinde Alman Nazilerinin uçakları Franco'ya destek olmak için küçük bir Bask köyü olan Guernica'yı bombalayarak yüzlerce masumu katletti. Picasso bu olaydan çok sarsıldı, sergi için Guernica adlı ünlü tablosunu yarattı. Şimdi Madrid'deki 'Reina Sofia' müzesinde bulunan bu çarpıcı tablo, 70 milyona yakın insanın ölmesine neden olan 2. Dünya Savaşının en simgesel resmi olacaktır. Nazi işgali sırasında Paris'te resim yapmayı sürdürebilen sanatçı, Hitler Almanya'sının yenilgisinden sonra Fransız Komünist Partisine katıldı. 1949 yılında Paris'te toplanan Dünya

Barış Konseyi için çizdiği ünlü "Barış Güvercini" tablosu ise dünya çapında barış davasının simgesi haline geldi. İnsanlar, eserlerine de yansıyan dinamik ve renkli yaşamına ilgi duyuyor; yaptıklarını merak ediyor, anlamaya çalışıyorlar. Faşist Franco diktatörlüğü döneminde İspanya'ya gitmeyi kabul etmeyen Picasso, yine de 1955 yılında bu kentin merkezine, Barselona Katedrali'nin karşısındaki mimarlar odası binasının cephesindeki alın betonuna çizgilerini kazıtmasını bilmiştir. ASM'deki sergide, bazı fotoğraflar dışında yaşamının bu toplumsal yönü üzerinde fazla durulmamış.

Barcelona Mimarlar Odası

Dokuz Akdeniz ülkesini kapsayan bu kültürel programın son ayağı İzmir'deki

“Picasso: Gösteri Sanatı” sergisi

GÖSTERİ SANATI

Paris'teki "Picasso Müzesi" yetkilileri, 2017-2019 tarihleri arasında "Akdenizli Picasso" (Picasso Méditerranée) başlığıyla bir dizi etkinliğe destek vererek sanatçının çeşitli yönlerini öne çıkarmak istemiş. Serginin düzenlendiği kentlerin her birinde değişik bir tema seçilmiş: "Kübizm ile Klasizm Arasında Picasso (1915-1925)", "Picasso Plajda", "Barcelona 1917", "Picasso ve Miro", "Picasso Mutfağı", "Picasso ve Dans", "Matisse ve Picasso", bunlardan bazıları. Fransa dışında İspanya, Fas, İtalya, Yunanistan, İsrail, Güney Kıbrıs, Lübnan, Malta gibi dokuz Akdeniz ülkesini kapsayan bu kültürel programın son ayağı İzmir'deki "Picasso: Gösteri Sanatı" sergisi.

"Parade", "Tricorne", "Pulcinella" baleleri için yaptığı dekor, kostüm ve sahne önü perdesi çizimleri İzmir'deki serginin çarpıcı içeriğini oluşturuyor. Picasso'nun bu baleler için yaptığı özgün (orijinal) eskizleri, desenleri vb. yakından görmek, incelemek, sanatseverler için ender rastlanan bir sanat şöleni oluyor. Bu balelerden parçalar gösteren videoları seyretmek için zaman ayırmaktan da kaçınmamalı. Paris operasından gelen özgün giysiler de sergiyi zenginleştiren diğer öğeler.

Sergiyi gezen bazı sanatseverlerin, "Mavi Şapkalı Kadın Portresi", "Matador", "Boğa Güreşi: Matadorun Ölümü", "Akrobat" dışında özgün tabloların bulunmamasından yakındıklarını duydum. Çok haklı bir eleştiri değil bu. Yukarıda belirttiğim gibi 50 bine yakın yapıtı olan bir yaratıcıdan söz ediyoruz. Düzenleyicilerin (küratörlerin) Picasso'nun gösteri sanatıyla yakından ilgilendiği döneme ait özgün çalışmalarına yoğunlaşmaları doğru bir seçim bana göre.

Serginin tanıtım yazısında vurgulandığı gibi sanatçı, "başlangıcından itibaren tüm sanat hayatı boyunca dans, sirk, corrida (boğa güreşi), tiyatro ve bizzat kendisini konu alan mizansenler ile gösteri sanatlarına duyduğu canlı ilgiyi her zaman ortaya koymuştur."

Akdenizli Picasso temasıyla farklı ülkeleri gezen sergiye her yaşta İzmirli yoğun ilgi gösteriyor

BİR İZMİR DOSTU

Bir sanatsever olarak Lucien Arkas, tanınırlığı, yurt dışında sanat çevrelerindeki saygınlığı ile İzmir’de başarılı sergilerin gerçekleşmesini sağlıyor.

Ancak başka bir isim daha var bu düzenlemelerin arkasında: Jean Luc Maeso, İzmir dostu bir Fransız. İzmir Fransız Kültür Merkezi eski müdürü ve ASM danışmanı olan Maeso, emekli olduktan sonra Fransa’ya dönmedi. İzmir ve Ayvalık’ta yaşıyor. Bordeaux Operası direktörlüğü dahil Fransız sanat dünyasında önemli görevler yüklendikten sonra İzmir’e gelmişti. Fransız sanat çevreleri ile yakın ilişkileri var. Geçtiğimiz yıllarda, ASM’de “1001 Gece”, “Anadolu Seyahatleri” gibi temalı özgün sergilerin, Victor Vasarely gibi op-art yaratıcılarının resimlerinin orijinallerinin İzmir’e gelmesinde etkili oldu. Paris’teki Picasso Müzesi ve Paris Operasında bulunan özgün yapıtların kentimize gelmesinde tayin edici rolü var. Önümüzdeki yıllarda kendisinden heyecan verici yeni sergiler bekliyoruz.

Görüldüğü gibi Kordon’da oluşan kuyruklar boşuna değil. Hadi kuyruğa ya da erkenden ASM kapısına...

Üç Boyutlu Picasso

İzmir Fransız Kültür Merkezi’nin başarılı müdiresi Bayan Caroline David, göreve geldiğinden beri önemli isimlerin İzmir’e gelmesine ön ayak oluyor. Bunlardan sonuncusu, Arkas Sanat Merkezi’nin tam karşısındaki Fransız Kültür Merkezi’nde, Picasso’dan esinlenmiş Fransız bir sanatçının ilginç “enstalasyon”una destek çıkması.

Pras, kökleri 15. ve 16. yüzyıllara uzanan ve 3 boyutlu malzemeleri mercek kullanarak yanılısama ile 2 boyuta indirgeyen, çöp sanatı olarak da anılan bu resim tekniğinin, günümüzdeki en başarılı uygulayıcılarından. ‘Anamorfoz’ tekniği ile çalışan Fransız sanatçı Bernard Pras’ın, Picasso’nun ünlü Dora portresinin, çoğu bitpazarından bulunmuş nesnelere oluşturduğu “enstalasyon”u merkezin sergi salonunda görülebilir. Pras’ın Dora sergisi yılsonuna dek sürecek.

Sanat Galerisi Gibi Belediye

Konak Belediyesi binası, giriş holünden en üst katına kadar değerli sanatçıların imzalarını taşıyan resim ve heykellerle donatıldı. Bina, yedi kat boyunca koridor ve hol duvarlarına yerleştirilen tablolar ve giriş katındaki heykellerle adeta bir sanat galerisine dönüştü.

Yıllardır süregelen bir algıdır, “Memur dedin mi sıkıcı olacak illa ki... Suratı duvar gibi, ruhsuz, mimiksiz olacak... Resmi kurum binası dediğin devlet

kapısıdır, içinden kasvet akması mecbur olacak... Binaya girdin mi önce soluk renkler, sonra asık suratlar karşılayacak seni... İşini hızla halledip kaçır gibi çıkacaksın... Resmi kurum dediğin ciddi olacak... Aman ha içeride gülmeyeceksin...” düşünceleri. Bu tür olumsuz düşünceler, değişmez gibi görünür. Ciddiyeti, mutsuzlukla karıştırmışızdır hep... Oysa ciddi olmak, bir işi ciddiye almak, somurtmayı ve mutsuzluğu

gerektirmez. Ne demiş Nazım?
“büyük bir ciddiyetle yaşayacaksın /
bir sincap gibi mesela.” İşte, ciddiyet,
bir işi layıkıyla ve büyük bir dikkatle,
özenle yapmaktır, mutsuz olmak değil.
Az sonra okuyacaklarınız, sıkıcı resmi
daire binası algısı nasıl yıkılır, bir
sözden yola çıkılarak bir değişim nasıl
yaratılır, onun hikâyesidir.

Başkan Batur Konak Belediyesi'nin tüm mekanlarının sanat eserleriyle zenginleştirileceğini müjdeledi

DEĞİŞİMİN ADI “BİRLİKTE KONAK”

Belediye sözcüğü de akıllarda hep resmi işlerle, evraklarla, kâğıt ve plastik dosyalarla, sayfalar dolusu planlarla kalmıştır. Ancak artık bu algı değişiyor. Bir nevi yeni nesil belediyecilik diyebileceğimiz, halkla iç içe, sosyal ve samimi bir anlayış yerleşiyor ve benimseniyor yavaş yavaş. Özellikle de kıyı belediyelerde... “Neden kıyı belediyeler” tartışması açmayacağız tabii ki, siz nedenini anladınız mutlaka... Gelelim o kıyılarından Konak şehrinin belediyesine... Ne demiştik, halkla iç içe, sosyal ve samimi. Biz buna kısaca “Birlikte Konak” diyoruz. Evet, Konak Belediye Başkanı Abdül Batur’un, “Birlikte Konak” diyerek başlattığı bu motto, şehrin geneline de dalga dalga yayılmakta. Bu anlayışın getirdiği değişim, belediyenin Basmade’ki hizmet binalarında kendisini iyiden iyiye hissettirmeye başladı. Özellikle de halk ağzında “eski bina” olarak yer eden Konak Belediyesi’nin hizmete ilk başladığı binada...

Değişim, önce giriş katının genişletilmesi ile başladı. Binaya girenler ferah bir alana atıllar adımlarını ve güler yüzlü bir halkla ilişkiler ekibinin onları karşıladığını gördüler. O eski, “sıkıcı belediye memuru” tanımından iz kalmamıştı. Sonrasında hareket devam etti. Belediye personeli bir gün mesaiye geldiğinde katlar arasında tabloların, heykellerin taşındığına tanık oldu. Birkaç günde duvarlar renklendi, binanın atmosferi değişti. Göz açıp kapayınca kadar, Konak Belediyesi binası, giriş holünden en üst katına kadar değerli sanatçıların imzalarını taşıyan resim ve heykellerle donatıldı. Bina, yedi kat boyunca, koridor ve hol duvarlarına yerleştirilen tablolar ve giriş katındaki heykellerle adeta bir sanat galerisine dönüştü.

Resim: Havva Marta

ŞAŞIRTAN KOLEKSİYON

Bunca resim ve heykel bir anda nereden gelmişti? Aslında hiçbir şey bir anda olmamıştı. Bunca sanat eseri yıllardır belediye bünyesinde açılan sergilerde sanatçıların değerli bağışlarından, belediye işbirliğiyle düzenlenen yarışmalardan edinilen eserlerden oluşan Konak Belediyesi Sanat Eserleri Koleksiyonu idi. “Daha önce neredeydiler” dersiniz, bir kısmı Konak Belediyesi’nin kültür merkezlerinde sergilenmekteydi. Ki halen kültür merkezlerinde değerli sanatçıların tablolarına ve heykellerine rastlayabilirsiniz. Ancak adı üstünde, onlar zaten kültür merkezi ve kültür-sanat öğeleriyle donatılmış binalara sahipler. Geriye kalan koleksiyon ise buldukları yerlerde tek tek tespit edildi, bir gün bir depoda bulunan onlarca eserle birlikte. “Birlikte Konak” düşüncesi burada da fitili ateşleyen kıvılcım oldu. “Bu eserleri

hep birlikte yararlanabileceğimiz şekilde nasıl değerlendiririz?” Herkesin görebileceği, herhangi bir sıradan günü daha güzel kılacak, birlikte olduğumuz ve bir araya geldiğimiz bir mekân düşüncesi, aranan yerin aslında tam da göz önünde yer aldığını ortaya çıkardı. Basmane’deki Konak Belediyesi binası... Binanın her katına, katlar arasındaki merdiven duvarlarına ve giriş katındaki hole birbirinden değerli sanatçıların yine birbirinden değerli ve anlamlı eserleri özenle yerleştirildi. Resim, heykel, seramik, baskı resim ve karışık teknik ile yapılmış 60 eser belediye binasındaki yerlerini aldı ve “Konak Belediyesi Sanat Eserleri Koleksiyonu Sergisi” belediye binasında süresiz olarak açıldı.

EŞSİZ BİR SERGİ

Böylece, Konak Belediyesi'nin Basmane'de bulunan hizmet binası tarihinin en renkli etkinliğine ev sahipliği yaptı. Konak Belediyesi koleksiyonunda yer alan eserlerin bir seçkisinden oluşan sergiyi tanıtmak amacıyla sanat dünyasını Konak'ta buluşturan bir etkinlik düzenlendi. Oluşturduğu fark ve özgün yapısıyla heyecan yaratan sergi açılışında Konak Belediye Başkanı Abdül Batur, benzer çalışmaların belediyenin farklı hizmet noktalarında da gerçekleştirileceğini de müjdeledi. Başkan Batur, "Konak Belediyesi sanatla iç içe olan, kültürün, sanatın, sosyal yaşantının değerini üst noktalara taşıyan ve vatandaşlarıyla beraber paylaşan bir belediye. Belediyemizi, giriş katından en üst katına kadar değerli sanatçılarımızın yaptığı tablolarla donattık. Özellikle, gelen vatandaşlarımızın değerli eserleri görmesi, paylaşması noktasında da böyle bir çalışma yaptık" diyerek serginin amacını ve anlamını vurgulamış oldu.

Bu şehrin, bu ülkenin, hepimizin; gülen yüzlere, umut edebilmeye ihtiyacı var... Sanat eğer yollarından biri ise umudun ve gülümsemenin, haydi siz de Konak Belediyesi'ne buyurun.

SANAT HALKLA BULUŞTU

1962 yılında inşa edilen ve o günden bu yana kamuya hizmet veren belediye binası, sanatı halkla buluşturan yeni misyonuyla da dikkat çekici hale geldi. Şimdilerde Konak Belediyesi'ne işi düşenler, işlerini tamamladıktan sonra bir türlü çıkmak bilmiyor binadan. Her katta ayrı bir sergi salonu var sanki: "Ruhsat mı alacaktınız, buyurun sizi sanat galerimize alalım, biz işleminizi gerçekleştirirken siz de sergiyi gezebilirsiniz." Belediye hizmetlerinden yararlanmak için gelen vatandaşlar, karşılaştıkları sanat eserleriyle belediyeye değil adeta bir sanat galerisine girmiş gibi hissediyor. Bu şehrin, bu ülkenin, hepimizin; gülen yüzlere, umut edebilmeye ihtiyacı var... Sanat eğer yollarından biri ise umudun ve gülümsemenin, haydi siz de Konak Belediyesi'ne buyurun.

Konak Belediyesi'nin sadece Basmane'deki binasında değil, kültür merkezlerinde de pek çok tanınmış sanatçının eserlerine rastlayabilirsiniz. Peki, Konak Belediyesi'nin Basmane'deki binasında kimlerin eserlerini görebilirsiniz?

İngrit Güven, Öğretim Görevlisi Hamdi Gökova, Nimet Siner, Dilek Özçelik, Ümit Yiğit, Kırkos Vour Hias, Münir Yücel, Çağatay Gökmen, Tunç Tanışık, Ayşe Özcan, Filiz Pelit, Taliha Değer, Vildan Doğramacılar, Cenk Mısırlıgölu, Şen Barçın, Öğretim Üyeliği İbrahim Örs, Mehmet Aslan, Zeynep Türkileri, Zeynep Salman, Bodil Örs, Petra Höcker, Taliha Değer, Bilun, Tunç Tanışık, İlknur Kocabıyık, Nurşen Kulattı, Prof. Dr. İlham Enveroğlu, Muzaffer Tiryaki, Tuncay Topçu, Atilla Eşen, Naci Doğan, Havva Marta, Linda Buller, Neşe Tamer, Gülcan Sarioğlu, Ayten Mungan, Rana Gökten, Süleyman Zilayaz, Meltem Söylemez, Münir Yücel, Raha, Bilun, Güneş Şahin, Mehlika Korol, Prof. Devrim Erbil, Reyhan Abacıoğlu, Öğretim Görevlisi Serpil Birsin Gedik, Doç. Dr. Ekin Boztaş, Dr. Öğretim Üyesi Duygu Ebru Öngen Corsini, Barış Akın, Öğretim Görevlisi Füsun Çövenoğlu, Prof. Pınar Genç, Burak Aktürk, Emre Evcimen, Mesut Çelebi, Doç. Canan Sönmezdağ Zöngür.

Sanatçılar İçin de Farklı Bir Deneyim

Konak Belediyesi Sanat Koleksiyonunda eserleri bulunan ve sergide yer alan sanatçılar, eserlerinin her gün binin üzerinde ziyaretçinin giriş çıkış yaptığı halka açık bir binada sergilenmesini heyecan ve mutlulukla karşılıyor. Daha önce sergi salonlarında, sanat galerilerinde sergilemiş olan eserlerinin sürekli bir etkileşim halinde olması, her gün binlerce göze hitap etmesi; yaş, eğitim, sosyal yaşantı sınırı olmadan toplumun her düzlemindeki bireyle temas halinde olması gerçekten de heyecan verici bir durum. Belediye binasında eserleri sergilenen bazı sanatçıların görüşlerine de bir kulak verelim:

Atilla Cemal Eşen

Tablolarım daha önce resim ve sanat galerilerinde sergilenmişti. Böyle kalıcı bir şekilde görmemişim. Çok iyi bir fikir, iyi bir girişim olmuş. Konak Beleyesi, koleksiyonunu bir binada toplamakla çok iyi yapmış. Böylece Konak Belediyesi binasına hizmet almak için gelen vatandaşlar sanat koleksiyonunu da görmüş olurlar ve eserler de galerilerinde asılı olmak yerine halkla iç içe olur diye düşünüyorum. Binaya gelenler benim eserlerime bakarsa, onlarla irtibat kurarsa şüphesiz etkili olacağını düşünüyorum. Umursamadan geçerse bir etkisi olmaz ama önünden geçerken bir anlık görmesi bile bilinçaltında bir yer edinecektir, kendisi farkında olmasa da... Zaten sanat böyle bir şey. Uzun uzadıya seyredip yorumlamasa bile önünden geçerken anlık da olsa bir etki yapar.

Nimet Girenay

“2004 yılında Selahattin Akçiçek Kültür Merkezi’nde 3. Kişisel sergimi açmıştım. Bu tabloyu oraya bağışlamıştım. Onlar da şimdi değerlendirmişler. Eserler atıl kalmasın diye sergilemek istemişler. İstanbul’daydım, haberdar etiler beni ayağımın tozuyla geldim, çok teşekkür ederim, çok mutlu oldum.”

Ebru Öngen Corsini (heykel, “Korunma”)

Burada sergilenen Korunma adlı eserim dönüşümü anlatan bir çalışma aynı zamanda. Daha önce Dokuz Eylül Üniversitesi’nin uluslararası bir sergisinde sergilenmişti. 2014 yılında yapmıştım ve sonrasında belediyeye armağan ettim. Çok insana ulaşması beni mutlu ediyor. Çok farklı kişilerce görülmesi, herkese farklı hissettirmesi. Bu sergi binaya hareket, canlılık, renk getirdi. Vatandaş kendisini farklı bir yere gelmiş gibi hissedecek, ayrı bir dünyanın içinde bulacak. Belki sıkıntısı geçecek, belki başka fikirler gelecek aklına, düşünmediklerini düşünmeye başlayacak. Eserlerin hepsi etkileyici. Herkesin ellerine sağlık, iyi ki böyle bir sergi var.

Hamdi Gökova

Konak Belediyesi'nin koleksiyonundan bir derleme yapmak, çalışmalarını bir arada toplamak güzel bir şey. Ankara Resim Heykel Müzesi'nin de başına geldiği gibi, çalışmalar birilerinin odasında oluyor, odadan odaya taşınmıyor, oradan oraya gidiyor, geliyor derken kayboluyor. Şu anda Ankara Resim Heykel Müzesi'nde 200'ün üstünde resim kayıp. Bu açıdan Konak Belediyesi koleksiyonundaki çalışmaların elden geçirilip bir araya toplanması ve böyle bir mekânda sergilenmesi, eserlerin kaybolmaması ve kayıt altına alınması açısından da olumlu bir şey. Yeni fikirler de doğuran bir sergi. Bu bir adım. Bunun bir sonraki adımı müzedir. Belki bu bir adım olur ve ileride Konak Belediyesi Sanat Müzesi oluşur. Böyle bir müzeye ihtiyaç var. Sadece Resim Heykel Müzesi var bu anlamda.

Emre Evcimen (heykel, "Turgut Pura Vakfı 38. Heykel Yarışması Konak Belediyesi Başarı Ödülü")

Ben çok memnun oldum. İzmir'e de bu yakıştırdı. İnsanların böyle yerlerde böyle sanat eserleriyle karşılaşmaları çok hoş çünkü ummadıkları bir şey.

PIZZA
RAVELLE

4.
HOTEL

**Birol
ÜZMEZ**

Belgesel Fotoğrafçı

Kemeraltı'nın Bir Tanığı Kalsın Diye...

Şehirler, hayatlarımızın dekoru, sahnesi, içinde yaşadığımız fiziki mekânlar toplamından ibaret değildir. Bir şehirde doğarız, büyürüz ve yaşamımız süresince şehirleri hepimiz beraberce yeniden oluştururuz.

İzmir’de doğmak İzmirli olmak için yeterli koşul değildir. İzmir bir aşktır...

400 yıllık geçmişi ile Kemeraltı, dünya üzerinde yaşayan çarşılar arasında en eskilerden birisidir. Kentin tam merkezinde yer alan Kemeraltı, yüzyıllar boyunca olduğu gibi bugün de İzmir’de alışveriş deyince akla gelen ilk merkezlerden biridir.

“İzmir denince aklınıza ne gelir?” sorusu ne zaman bir İzmirli’ye sorulsa aklına gelecek ilk beş sözcükten biri mutlaka Kemeraltı’dır. Bir kentin yerlisi olmak, belki de en çok İzmir için, orada doğmuş olmakla edinilmeyen

bir sevdaya işaret eder. İzmir’de doğmak İzmirli olmak için yeterli koşul değildir. İzmir bir aşktır. Kemeraltı, İzmir’de doğan ve İzmir’e yaşamak için yerleşenlerin, İzmirli olma sürecinde hem tarihsel hem de güncel olarak en önemli öğelerinden biridir. Bu tarihi mekân geçmişten günümüze sanatçılara da ilham kaynağı olmuştur. Kemeraltı, ticari potansiyelinin yanı sıra İzmir’in tarihsel ve kültürel kimliğinin de en önemli mekânlarından biridir. Kemeraltı’nda 200’ün üzerinde zanaatkâr ve meslek grubu bulunuyor. Tarihi 8 bin 500 yıl öncesine dayanan ve birçok medeniyete ev sahipliği yapan İzmir, aynı zamanda dünyanın en büyük açık hava çarşılarından birisi olan tarihi Kemeraltı Çarşısı’na sahiptir. Çarşı, hala İzmir’in en hareketli merkezi, turistlerin ve kent müdavimlerinin ilk uğrak yeri olma özelliğini sürdürüyor.

TARİHSEL SÜREÇ

İpek Yolu'nun batı ucundaki ticaret merkezi İzmir'de liman, bugün Kemeraltı'nda bulunan Hisar Camii'nin olduğu bölgeye kadar gelirdi. Limanın ağzında ise, 12. yüzyılda Bizanslılar tarafından kurulan İzmir Liman Kalesi bulunmaktaydı. Kale tarafından korunan limanın sağ kıyısında ise Frenk tüccarlarının dükkânları ve limanın iç kısmında da kervansaraylar bulunurdu. İpek Yolu'nu takip eden deve kervanlarıyla İzmir'e getirilen mallar bu hanlara indirilir, Ceneviz tüccarları aracılığı ile de limandan gemilere yüklenerek ihraç edilirdi. İşte bu bölgede var olan birçok tarihi mekâna ev sahipliği yapan İzmir'in ünlü Kemeraltı Çarşısı'nın oluşumu da oldukça ilginçtir. Tarihte bir iç liman olan Kemeraltı bölgesini, kaleyi almak için Yıldırım Beyazıt döneminde Osmanlılar çeşitli saldırılar düzenlemişler, ancak başarılı olamamışlardır. İzmir Liman Kalesi'ni düşürmek, 1402 yılında, iç limanı taşlarla doldurarak kaleyi savunmasız bırakan Timurlenk'e nasip olmuştur. Timur'un askerleri, Kadifekale sırtlarından sürükleyip getirdikleri taşlarla limanı doldurmuşlar, böylece sonradan Kemeraltı denilen yerleşim bölgesi oluşmuştur. Zaman içinde bu bölgede yerleşim gelişmiş, hanlar, hamamlar, camiler, kiliseler, havralar, şadırvanlar inşa edilmiştir. Bölge, bir ticaret merkezi olarak gelişmiştir.

Kemeraltı Çarşısı'nda halen tarihten süzülüp bozulmadan günümüze kadar gelen pek çok yapı vardır. Kaynaklar, çarşının ismini, ana caddeyi boydan boya aralıklarla süsleyen "arasta" adı verilen kemerlerden aldığını bildiriyor. Tarihi boyunca İzmir'in ticaret ve ibadet merkezi olan Kemeraltı'nda 200'ün üzerinde zanaatkâr ve meslek grubu bulunuyor.

Projedeki amacımız, Kemeraltı ve Çevresi Yenileme Projesiyle yeni bir kimliğe bürünen Kemeraltı Çarşısı'nın eski ve yeni yüzünü belgeleyerek gelecek kuşaklar için kalıcı bir arşiv oluşturmaktır.

Birol Üzmez kimdir?

Birol Üzmez kendi deyimiyle “çocukluk, gençlik hayali olan bir plakçı dükkânını işleten”* bir insan. Fotoğraf sanatı ile hep iç içe ancak bir dönem epey yoğun yaşamış fotoğrafla ilişkisini. Sanat yönü bir yana çok iyi bir belgesel fotoğrafçısı. Fotoğrafla haşır neşirliği aslında aileden geliyor ancak 1984 yılından bu yana profesyonel olarak fotoğraf

sanatı ile ilgileniyor. Sayısız sergi, sayısız ödül var geride bıraktığı yıllarında ve geleceğe sunulacak nice kareleri... Hangi birini demeli? Zonguldak'ta yaşadığı yıllarda kadrajına aldığı maden ve maden işçilerinin fotoğrafları, her bakışta nefessiz bırakır hala. Belgesel ve fotoğrafı yan yana getiren, kalbi ve aklı aynı anda kışkırtan çalışmalarının başladığı yerdir Zonguldak. Sonrası çorap söküğü, deklanşör durmaz;

Maden İşçileri, Zeytine Yolculuk, Ege Mahallesi, Müzisyen Çingeneler, Deve Güreşleri, Bandolar ve Aile Evleri... Saymakla bitmez. Her gittiği yeri, yaşadığı mekânları farklı bir gözle görmemizi sağlayan projeler bunlar. Şimdilerde de işlettiği 45'lik Plak Evi'nin de içinde bulunduğu Mirkelamoğlu Han gibi pek çok tarihi han, şadırvan, cami, sinagog ve tarihi mekân ile bilinen Kemeraltı Çarşısı'na bir bakış getiriyor.

** Okyar Atilla'nın "https://www.arthenos.com" da yayımlanan 28 Temmuz 2019 tarihli Birol Üzmez ile fotoğraf üzerine söyleşisinden alınmıştır.*

Şehrimizin dünden bugüne Yahudi düğün gelenekleri

İzmir’de Ay Büyürken Uyunmaz

Mendelssohn’un düğün marşının ilk ezgileri duyulur duyulmaz sinagogdaki tüm konuklar ayağa kalkar. Aslında bu eser 1950’li yıllardan itibaren ibadethanenin üst katında keman virtüözü Madam Marta Amati’nin(1902-1989) icra ettiği, on yıllarca İzmir Yahudi düğünlerine damgasını vurmuş olan parçadır. Gelinin, babasının kolunda, teva’da (dua kürsüsü) onu bekleyen damada doğru yürüyüşünü konuklar duygu yüklü gözlerle izlerler.

Babanın kızını damada teslim etmesiyle başlayan bu anlamlı törene büyümlü bir güzellik katan hiç şüphesiz Karataş’taki Beit İsrail Sinagogu’nun görkemli iç mimarisidir. Padişah fermanıyla inşa edilen ve 1907 yılında hizmete giren bu sinagog İzmir’deki Yahudi nüfusunun azalmasına paralel olarak ne yazık ki günümüzde sadece yılda 2-3 evlilik törenine ev sahipliği yapıyor. Ayrıca 2014 yılında Türkiye Hahambaşılığının düğün seremonisinin ev ve sinagog dışında yapılmasına izin vermesi de özellikle yaz aylarında açık mekânların tercih edilmesinin yolunu açtı. Yahudilikte evlilik kutsal bir mitzva (dini emir) olarak kabul edilir. “Bu nedenle erkek babasını ve annesini bırakacak ve karısına bağlanacak ve bir vücut olacaklar.” (Bereşit-Yaratılış 2:24) Evliliğe giden yol Halaha’da(Yahudi din hukuku) yer alan ayrıntılı din kurallarıyla belirlenmiştir. Evlenecek çifti

kutsayıp yücelten bir dini tören yapılır. Dini tören ritüeli dünya üzerindeki Yahudi topluluklarında aynı temel prensiplere dayansa da uygulamada farklılıklar görülür. İzmir Yahudilerinin düğün gelenekleri öncelikle Sefarad (İspanya ve Portekiz kökenli Yahudiler) kültürünü yansıtır. Öte yandan yerleştikleri toprakların yerel adetlerinden etkilenmişlerdir. Bugün İzmir’de, en büyük Türk Yahudi topluluğunun bulunduğu İstanbul’dakinden farklı ve sadece İzmir Yahudilerine özgü bazı düğün gelenekleri olduğunun da altını çizmek gerekir.

NIŞAN TÖRENİ

Yüzyıllar öncesine dayanan adetlere göre İzmir’de aileler gençlerin evlenmesini uygun gördüklerinde bir arabulucunun eşliğinde bir araya gelir, yeni kurulacak yuvaya yapacakları katkıyı görüşürler. Gelinin babası damada dota, ya da kontado olarak bilinen drahoma vermeyi taahhüt eder. 20. yüzyılın ortalarına kadar, gelin adayının getireceği çeyiz ve babasının güveye vereceği drahoma, aileler arasında pazarlık konusuydu. İşte bu nedenle kız babası olmanın zorluğu İja de kazar, fierro de machkar (Kız evlendirmek demir çığnemektir) benzeri birçok Judeo-İspanyolca deyişe konu olmuştur. Günümüzde ise aileler imkânları nispetinde gençlere katkıda bulunur. Buluşmada aile büyükleri mendil içinde getirdikleri

beyaz badem şekerlerini ailelerin birleşmesinin sembolü olarak karıştırıp hayırlı olması dileğiyle birbirlerine ikram ederler. Dağıtılan nişan şekeri ile gençlerin sözlendiği duyurulmuş olur. Delikanlı ve ailesinin kız evine yaptığı ilk ziyarete özgü gelenekler bugün de korunmaktadır. Entradura del novyo denen bu ziyarette erkek tarafı bol şans getirmesi dileğiyle beyaz renkli tatlılardan mogado (badem ezmesi), maruchino (badem kurabiyesi) ve badem şekeriyle dolu gümüş bir tepsiyi süsleyerek müstakbel gelinin ailesine sunar. Gelin ve güveye değerli takılar takılır. 19. yüzyıl adetlerine göre karşılıklı hediyelerin verilmesi desposoryo, ya da kinyan denen nişan töreni sırasında gerçekleşirdi. Rum ve Müslüman Türk ailelerdeki benzer geleneğe uygun olarak gelin adayı müstakbel kayınpederinin elini öper ve kendisine beza mano (el öpme) adıyla anılan bir yüzük ya da takı hediye edilirdi. Nişandan sonra sıra gemer de boda denen düğün tarihinin belirlenmesine gelir. İzmir Yahudi geleneklerine göre bu pek kolay değildir. Hiçbir koşulda evlilik töreninin yapılamadığı bazı bayram ve dini günlerin dışında, ayın hareketini de dikkate almak gerekir. İzmir’de ayın küçülme evresine denk gelen günlerde evlenilmez. Zira yükselme evresindeki ayın iyi talih getireceğine inanılır.

DÜĞÜN ÖNCESİ HAZIRLIK VE RİTÜELLER

KINA GECESİ

Tarihçi Avram Galante'ye göre İzmir Yahudilerinin düğün kutlamaları düğünden bir hafta önceki cuma günü yapılan notche de alhenya (kına gecesi) ile başlardı. Anadolu'dan esinlenen bu adet, damadın geline çalgıcılar eşliğinde kına yollamasıyla başlayan, kadınlar arasında yapılan bir eğlenceydi. Bu gelenek zamanla yok oldu; düğünden bir gece önce gelinin kız arkadaşlarıyla, erkeğinse erkek arkadaşlarıyla kutladığı bekârlığa veda partisine dönüştü.

ÇEYİZİN SERGİLENMESİ

Geçmişte kızın getireceği çeyiz iki ailenin anlaşma şartlarının önemli bir ögesini oluştururdu. Ev, işyeri ya da iş ortaklığı gibi varlıklar da çeyize dâhil edilir, çeyizin değeri öyle tespit edilirdi.

La ija en la faşa, el aşugar en la kaşa (Kız kundakta, çeyiz sandıkta) deyişinden de anlaşılacağı gibi, eski devirlerde kız çocuğu henüz çok küçükken ailedeki kadınlar kişisel ve ev tekstil ürünlerini içeren çeyizlikleri kendi elleriyle hazırlamaya başlardı. Düğün ve lohusa yatağına serilen sırma işlemeli yatak takımı olmadan çeyiz tamamlanmış sayılmazdı. Düğün elbisesi de genç kızın çeyizinin bir parçasıydı. Bugün gördüğümüz beyaz gelinliklerin batı modasının etkisiyle 19. yüzyıl sonlarında kullanılmaya başlandığını biliyoruz. Bu tarihten önce, gelin ve yakınları, sırma veya dival işiyle, örneğin, bindallı gibi Türk bitki motifleriyle süslenmiş bordo, mavi veya mor renkli kadife, ya da pastel tonlarda saten kumaştan yapılmış kaftan veya entari (primer vestido) giyerlerdi. Bu elbiseyi gelinin kına gecesinde mi, dini tören ya da düğün ertesi mi giydiği tam olarak bilinmiyor. Çeyizdeki sırma işli ev tekstil ürünleri ve giysiler nesilden nesile

Kaden ve Hayim Malki (1925)

aktarılan değerli parçalardı. İlerleyen yıllarda kesilip dikilerek ve üzerine hibe edenle ilgili bilgiler işlenerek sinagoglara bağışlanır, parahet (Tora rulolarının saklandığı kutsal dolap örtüsü), Tora giysisi, Tora bağları, ya da teva örtüsü gibi işlevler görürdü. Çeyizlik giysi ve eşyaların içine konduğu kaşa (sandık), Osmanlı-Türk kültüründe olduğu gibi çeyizin önemli bir parçasıydı. Sefarad geleneğinde önemli bir yer tutan, Rum ve Ermenilerin tatlı ikram tarzından esinlenilerek kullanılan Tavla de dulsı (tatlı tepsisi), kuçarera (kaşıklık ve kaşık takımı), reçel sahanları ve bardaklar genelde anadan kıza aktarılan değerli gümüş yadigarlardır.

Osmanlı dönemi Ermeni ustaların zanaatlarını yansıtan bu değerli antik gümüş objelerin günümüzde birçok İzmirli Yahudi ailenin evini süslediğini görebilirsiniz. Düğünden önceki hafta içinde akraba ve komşu kadınların da el vermesiyle bütün çeyizlikler kantikas'lar (şarkılar) eşliğinde yıkanıp ütülendikten sonra saten kurdele ve gümüş tellerle süslenir ve nihayet aparar aşugar (çeyiz serme) geleneğine göre evin içinde sergilenirdi. Presyadores (değer biçici) denen toplumun ileri gelenlerinden birkaç kişinin görevi çeyize değer biçip dökümünü yapmaktı. Cemaat arşivlerine kayıt edilmiş eski çeyiz

listeleri geçmiş dönemlere ışık tutan önemli belgelerdir. Kıymet biçme işlemi sona erdikten sonra, tıpkı Anadolu'da adet olduğu üzere, çeyiz müzik eşliğinde, bakır ve bronz tepsilerin içinde, törenle damadın evine doğru götürülürdü. Gelin ve damadın yatağının hazırlanması da ailenin evli ve çocuk sahibi genç kadımları tarafından özenle gerçekleştirilen bir ritüeldi. Günümüzde gelin yatağı yapma geleneği kimi ailelerde sürdürülüyor. Çeyiz sergileme âdeti ise tümüyle kayboldu.

Düğün aile - Donna ve Jozef Abuaf (1937)

BANYO DE NOVYA (GELİN HAMAMI)

Yahudi din kuralları gereği gelinin, hayatında yeni bir evreye gireceği düğün töreninden birkaç gün önce bedensel ve ruhsal arınma amacıyla tevila yapması, doğal bir kaynaktan elde edilmiş suyla dolu, hayatı ve yeniden doğuşu simgeleyen mikve'ye girmesi şarttır. İzmir'de bir zamanlar Yahudilerin yoğun olarak yaşadığı İkiçeşmelik ve Karataş bölgelerinde bulunan birçok hamamda Yahudiler için ayrılmış özel bölümler mevcuttu. Karataş Hastanesi'nde yapılan mikve 1990-2013 yılları arasında gelin adaylarına hizmet verdi. Geçmişte hamama mutlaka çalgıcılar çağırılırdı. Mikve ritüeli, ailedeki kadınların lezzetli ikramları atıştırırken darbuka, tef ve ut eşliğinde şarkılar söylediği bir eğlenceye dönüşürdü. Bu yönüyle gelin hamamında Osmanlı-Türk adetlerinin etkisini görmek mümkündür. Damat nişanlısına şatafatlı bir bogo de banyo (hamam bohçası) içinde işli havlu ve peştamallar, bakır ya da gümüş tas, fildişi süslemeli galeças (nalın), tarak ve fırça, gümüş ayna, kokulu sabunlar, parfümler ve mikve masrafları için bir altın ya da gümüş sikke gönderirdi. Bugün İzmir'de benzeri banyo ve bakım ürünleri geline beyaz tüllerle süslenmiş bir sepet içerisinde gönderilir. Gelin genellikle bir yardımcı kadın eşliğinde yedi kez suya tamamen batar ve duaları tekrarlar. Sudan çıkıp havluya sarındıktan sonra kayınvalidesinin gönderdiği roska (tatlı maya ekmeği) başında bölünüp bir parçası geline yedirilir. Geri kalanı, kismetlerinin açılması için bekâr genç kızlara dağıtılır. Ayrıca Yahudilikte iyi talihi temsil eden 21 sayısı kadar badem ezmesinden bir parçanın geline yedirilmesi adettir. Düğünden önceki cuma günü yapılan gelin banyosu sonrası, geleneksel Sefarad lezzetleriyle donatılmış sofrada ailenin

kadınları bu sevinçli günü neşe içinde kutlar. Gelin banyosuyla düğün töreni arasında geçen zamanda gelinle damadın birbirini görmemesi istenir. Kavuşma anını benzersiz kılma fikrine dayanan bu geleneğe günümüzde uyulmamaktadır.

DÜĞÜN GÜNÜ

İzmir'de geleneksel Yahudi düğün günü olan cuma, 20. Yüzyıldan itibaren yerini pazar günü yapılan düğünlere bıraktı. Birçok sinagog düğün törenlerine ev sahipliği yapmışsa da son seksen yıldır İzmir'de dini törenlerin yapıldığı ibadethane olarak öne çıkan Karataş'taki Beit İsrail Sinagogudur. Geçmişte düğünlere evde de yapılırdı. Sefarad Yahudilerine özgü bir yapı olan talamo (evlilik kubbesi), evin içinde ya da avlusunda sinagogdan getirilen parohet'lerin direklerle gerilmesiyle oluşturulur ve düğün şenliklerinin devam ettiği yedi

gün boyunca kurulu kalırdı. İzmir Yahudi geleneklerine göre damat sinagogda davetlileri karşılar. Batı kültürünün bir yansıması olarak damat ve gelinin en yakınları olan nedime ve sağdıçlar girişte konuklara yer gösterirler. O sırada damadın ailesi gelini almak üzere gelinin evine gitmiştir. Alevantar la novya (gelini kaldırmak) olarak adlandırılan bu hoş ritüelde geçmişte gelinin evine çalgıcılar yollanırdı. Geleneğe göre, sinagoga gitme vakti geldiğinde gelin yerinden kalkmak için nazlanır, babası kuracakları yuvada bereket olması dileğiyle içi altın dolu bir kese verince

İzmir'de ayın küçülme evresine denk gelen günlerde evlenilmez. Zira yükselme evresindeki ayın iyi talih getireceğine inanılır.

Nisui - Nadya ve Jak Kaya (1965)

Nisui- Rozet & Yusuf Kohen (2008)

nihayet kalkmaya razı olurdu.

Geçmişte olduğu gibi şimdi de gelinin evinde damadın ailesine tavlada de dulsu (tatlı tepsisi) içinde geleneksel tatlılardan şarope (şeker macunu) ve sidra (bergamot), naranca (turunç) ya da kayısı reçeli ikram edilir.

Gelin, ailesiyle birlikte sinagoga vardığında damat onu avluda karşılar. İzmir'e özgü ritüele göre gelin müstakbel eşinin önünde saygıyla eğilir. Damat, beyaz bir mendil içinde bulunan, bolluk, bereket ve zenginliği temsil eden konfites (badem şekeri), madeni para ve pirinç taneleri karışımını gelinin başının üstünden döker. Bu gelenek Anadolu'da düğün alayında özellikle damadın başına pirinç, buğday, şekerleme dökülmesini anımsatır.

***Her çift birbirine
aşık olup
evlendiğinde
dünyanın
mükemmele daha
çok yaklaştığına
inanılır***

DÜĞÜN TÖRENİ

Yahudi geleneklerine göre düğün iki bölümden oluşur. İlk bölüm kutsal anlamına gelen kadoş sözcüğünden türemiş kiduşin ya da erusin adı verilen nişan törenidir. Orta çağlara kadar erusin (nişan) ile nisuin (evlilik) arasında en az bir yıl ara olurdu. Gelin ehal'in (Kutsal ruloların bulunduğu dolap) önünde, sağ yanında kendi yakını, sol yanında damadın yakını olmak üzere, iki hanımla birlikte oturur. Yahudi kanunları evlilik kontratının yasal geçerliliğini sağlamak için damadın geline değerli bir hediye vermesini öngörür. Eski Yahudi gelenekleri bunun için sonsuzluğu simgeleyen yüzüğü tercih etmiştir. Damat iki şahit huzurunda yüzüğü gelinin sağ işaret parmağına yarıya kadar yerleştirir. Bu sırada şu sözleri yüksek sesle tekrarlar: "İşte sen benim için Moşe'nin ve Yisrael'in kanununa göre kutsanmaktasın." Daha sonra yüzük, eski bir inanişaya göre doğrudan kalbe giden bir damar bulunan sol elin dördüncü parmağına geçirilir. Yüzük, evliliğin temelinde olması gereken saf bağlılığı simgeleyen taşsız, sade bir bant

şeklinde olmalıdır.

Yüzyıllardan beri süren bir Yahudi geleneği damadın bir beze sarılı bardağı ayağıyla kırmasıdır. Damat şu sözlerle bardağı kırar: "Seni unutursam ey Yeruşalayim, sağ kolum hünerini unutsun. Seni hatırlamazsam, Yeruşalayim'i sevincimin üzerine yükseltmezsem, dilim damağıma yapışsın." Bu sembolik hareket bir Yahudi'nin en mutlu gününde bile Bet-Hamikdaş'ın (Süleyman Mabedi) yıkılışını unutmaması gerektiğini vurgular.

Törenin ikinci bölümüne geçmeden önce çiftin dini evlilik belgesi olan Ketuba okunur. Ketuba, kocanın eşine karşı yükümlülüklerini içeren bir evlilik anlaşmasıdır. Drahoma ve çeyizin maddi değerinin toplamı ile güveyin bağışlayacağı miktar bu belgede yazılıdır. M.Ö. 300'lü yıllardan beri süregelen bu geleneğin amacı boşanma ya da eşinin vefatı durumunda kadının hukuki haklarını korumaktır. Günümüzde ketuba rakam içermez. Eski zamanlardaki el işi göz nuru ketuba'ların yerini günümüzde matbaa basımı standart belgeler aldı. İzmir'de ketubalar orijinal Arami dilinde ve solitreo (eski İbranice el

Şeker atmak - Süzet ve Moiz Malki (1960)

Şeker atmak - Beki ve İzak Şikar (1999)

yazısı) karakterleriyle yazılır. İzmir Yahudileri, el yazısı ketuba geleneğini birkaç yıl öncesine kadar sürdüren ender topluluklardan biridir. Damat, ketuba'yı imzalamadan önce, bir beyaz mendili avucunun içinde tutarak hahamın elini sıkar. Haham damadın ketuba'nın gereklerini yerine getireceğine, eşini sevip sayacağına, sağlıkta ve hastalıkta, zenginlikte ve yoksullukta hep yanında olacağına dair söz vermesini ister. Mendili de bunun tanığı olarak, sözünü bozduğunda kendisine gösterip sözünü anımsatmak üzere saklayacağını söyler. Ardından damat ketuba'yı imzalar ve iki tanık belgeyi onaylar. İzmir'de ketuba'nın gelin tarafına verilmesi bugün de uygulanan eski bir gelenektir. Boşanmayı güçleştireceğine inanıldığından çift belgenin kimde olduğu söylenmez. Evlilik töreninin ikinci bölümü olan nisuin'de Yahudi geleneğine göre çift aynı çatı altında birleştiklerini simgeleyen, dört çubuk üzerine gerilmiş, hupa ya da talamo denen "evlilik kubbesi" altında dururlar. İzmir'de günümüzde hupa yerine Tanrı'nın himayesini temsil eden tallit (beyaz dua şalı) çiftin başları üzerine örtülür. Tallit'in kenarında bulunan tsitsit'lerdeki 32 iplikçik İbranice'de kalp anlamına gelen lev sözcüğünün numerik değeridir. Genç çiftin hem kutsal hem de kalpten bağlılıklarını ve Tanrı tarafından kutsandığını gösterir.

Haham, şarap eşliğinde Şeva Berahot (yedi kutsama duası) okur. İlk duada, sevincin simgesi olan şarap kutsanır. Daha sonra, dünyanın ve insanlığın yaratılışı, gelinle damadının neşesinin Adem ile Havva'nın neşesini yansıtması ve dünyada huzurun hakim olması adına kutsama duaları okunur. Her çift birbirine aşık olup evlendiğinde dünyanın mükemmelle daha çok yaklaştığına inanılır. Duaların ardından önce damat, sonra gelin birer yudum şarap içerler. Çiftin aynı kadehten şarap içmesi onların birbirine bağlandığını, hayatı acısıyla tatlısıyla paylaşacaklarını simgeler. Birliktelikleri düğün töreniyle kutsanmış olan gelin ile damat, dualar sona erince müzik eşliğinde tören yerinden ayrılırlar.

KEZADA TÖRENİ

İzmir Yahudi geleneklerine göre damadın ailesi düğün sonrası sunulmak üzere kale veya kuş yuvası şeklinde kezada denen badem ezmesinden bir hamur hazırlar. Kurulacak yuvayı temsil eden bu hamurun üzerine gelinle güveyi simgeleyen iki kuş yapılır. Gümüş bir tepsiye yerleştirilen kezada, çiftin başları üzerinde "kezada para ke kede bien kazada" (iyi bir evlilik sürmeleri) dileğiyle bölünür. Şans getirmesi için mutlu bir evliliği olan genç bayanlara kezada'yı bölme görevinin verilmesi

adettir. Badem ezmesi gelinle damada ikram edildikten sonra tüm davetlilere dağıtılır.

Yahudi din kanunlarının, Sefarad kültürü ve yaşanan coğrafyadaki yerel kültürler ile harmanlanmasından doğan İzmir Yahudi düğün geleneklerinin birçoğu kuşaktan kuşağa aktarılacak bugünlere ulaştı. Bir kısım adetler kaybolduysa da kimi değiştirilerek ve güncellenerek korundu. Özenle yerine getirilen ve iyi dilek sembolleri etrafında şekillenen bu gelenekler, Yahudi ailelerin yeni kurulacak yuvanın kutsanmasına, mutlu ve uzun ömürlü olmasına verdiği değeri gösterir.

I kedaron kazados para sien i un anyo...

Ve evlilikleri yüz bir yıl sürdü...
(Judeo-İspanyolca deyiş)

Kaynaklar:

*GALANTE, Avram, *Histoire des Juifs de Turquie, Tome III, İsis Yayıncılık LTD. İstanbul t.y*

*JUHASZ, Ester, "Marriage", *Sephardi Jews in the Ottoman Empire: Aspects of Material Culture, (ed. Ester Juhasz) The Jerusalem Publishing House, Jerusalem, 1990, s. 196-217.*

*PARDO, Sara, *Sevgili İzmir Beni Tanı: Düünden Yarına İzmir Yahudileri, Etki Yayınları, 2007, s.99-102*

*VENTURA, Avram, *Yahudi Düğün Gelenekleri-Simgeler ve Uygulamalar, t.y*

*http://www.sevimon.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1288&Itemid=60 erişim tarihi 22.10.2019

Kezada

Tath ikramı

*İzmir Geceleri, Hatırla Beni,
Gizli Çiçek ve daha nicesinin yer
aldığı, kendisi küçük etkisi büyük
bir mekânda,*

Size Bir Şükûfe Tutsak

ZAMANDA YOLCULUK

Unutulmaz günler, anılar ve mekânlar gibi bir de unutulmaz kokular ve hatırlattıkları var. Hatıraların hafızamızda yer edindiği noktada hep diri kalan, beş duyumuzun en hassas olanını uyaran kokular uçup gitmesin diye girdikleri şişelerde, İzmir’de bir koleksiyonerin çabasıyla yıllara yatmış gibi...

En özel günlerin, bayramların, düğün-derneğin, hastaya şifanın, kapıyı çalana hoş geldinin ritüeli olan kolonyalar ve şişeleri, koleksiyoner Ünal Çınar tarafından hem ritüel geleneğini sürdürüyor hem de gelecek kuşaklara aktarılmak isteniyor. Birbirinden farklı tasarımlı şişelerin içerisinde yer alan ve kokusu kadar adlarıyla da ilgi çeken rengârenk kolonyalar, sürüp koklamaya meraklı olanların, “Hangisi; hangisi... Hangisinden başlasam; önce hangisini sürsem” diye etrafa bakmaktan yorulacakları küçük bir oda içerisinde, bir mücevherat kıymetiyle saklanıyor. Osmanlı döneminden günümüze kadar olan sürede topraklarımızda üretilen kolonya ve şişelerinin yanı sıra yurtdışından da özel tasarımların bulunduğu koleksiyon ülke genelinde de adından söz ettirmeye başlamış durumda. Öyle ki, koleksiyoner Ünal Çınar’a yurdun farklı noktalarından şişeler ve kolonyalar geliyor. Kendisi müzayedelere gittiğinde, İzmir’deki bu değerli koleksiyona şişe ve kolonya verilmesinden duyulan mutluluk aktarılıyor. Ünal Çınar’ın koleksiyon merakıyla başlayan ve 10 yıllık bir süre içerisinde, 2 bin civarında şişe ile kolonyasına ulaşan bu değer, tüm İzmirliilerin ilgisine açık durumda. Koleksiyon içerisindeki kolonyalardan pek çoğu günümüzde artık üretilmiyor ancak, nadide bir eser gibi saklanan şişeleri, gelenleri karşılıyor. Ünal Çınar, koleksiyonu görmeye gelen ziyaretçilerine limon kolonyası tuttuğunu söyleyerek ekliyor: Etkisinin unutulmaz kolonyamız, ‘Hatırla Beni’ olduğundan şüphem yok. Çünkü bu yerin içeriği hep hoşluk ve güzellik üzerine...”

Ünal Çınar

1690 yılında Almanya'nın Köln şehrinde yaşayan Paolo de Feminis bir temizlik işçisiydi. Pis kokudan öyle bunalmıştı ki güzel kokan çiçeklerden etkilenip kolonyanın reçetesini yapmıştır.

REÇETESİ 1690'TA YAZILDI

Kolonya tarihi üzerine araştırmalar da yapan Ünal Çınar, konu üzerine olan dağarcığını şu şekilde açıyor: "Kolonyayı ilk yapan kişinin İtalyan Giovanni Paolo de Feminis olduğu bilinmektedir. 1690 yılında Almanya'nın Köln şehrinde yaşayan Paolo de Feminis bir temizlik işçisiydi. Pis kokudan öyle bunalmıştı ki güzel kokan çiçeklerden etkilenip kolonyanın reçetesini yapmıştır. Feminis'in kolonya üretimi, dönemin Macaristan Kraliçesi Elizabeth için üretmiş olduğu, 'Macar Suyu' ismi verilen kokunun içine bergamot, portakal ve limon esansını katmasıyla olmuştur. Feminis tarafından ilk üretildiğinde ismi Türkçe'de, 'Hayranlık Uyandıran Su' anlamına gelen, 'Eau Admirable' ismiyle bilinmiştir. Daha sonra Feminis, kolonya reçetesini arkadaşı İtalyan asıllı Giovanni Antonia Farina'ya vermiştir. 1712 yılında, Farina verilen reçetenin üzerinde çalışarak hoş kokulu lavanta suyunu yapmış ve Almanya'nın Köln şehrinde temizlik maddesi olarak üretmeye başlamıştır."

TOPRAKLARIMIZDA ÜRETİMİ 1882'DE BAŞLADI

Kolonyanın 19. yüzyılın başında Fransa'da, "Eau de Cologne" adıyla üretilmeye başladığını aktaran Ünal Çınar, bu hoş kokulu sıvının Osmanlı topraklarına girişinin de 2. Abdülhamid döneminde olduğunu söylüyor. Ünal Çınar, o dönemdeki

ilk kolonyayı 1882 yılında, Ahmet Faruki adlı kişinin ürettiğini vurgulayarak, "Odikolon adıyla kullanılan hoş kokuya halk tarafından kolonya adı verilmiştir" diyor. 1902 yılında Hasan Rauf Bey adlı kişinin, İstikamet Eczanesi'nde üretilen "Hasan" ve "Hassan" kolonyalarını beğeniye sunduğuna dikkat çeken Ünal Çınar, "1910 yılında Etem Pertev Bey'in, Pertev Kolonyası ile dünyamıza girdiğini görüyoruz. 1912 yılında Süleyman Ferit Eczacıbaşı tarafından İzmir'de üretilen kolonya süreç içerisinde ülkemizde bir endüstri kolu haline gelmiştir" diyor. 1923 yılında Ankara'da, Eyüp Sabri Tuncer'in kendi adıyla kolonya imal ettiğini söyleyen Ünal Çınar, "Ardından Türkiye'nin çeşitli illerinde kolonya üretilmeye başlanmıştır. Kolonya ülkemizde ilk doğduğu yerden daha çeşitli ve zengin bir zemin bulmuş ve zaman içerisinde çeşitlenerek bugünlere ulaşmıştır" görüşlerine yer veriyor.

YÖREYE ÖZGÜ MOTİF İLE ANILIYOR

Ülkemizde hemen her bölgenin kendine özgü bir kolonyası olduğuna dikkat çeken Ünal Çınar, İzmir'de "Altın Damla", "Gizli Çiçek", "İzmir Geceleri",

Antalya'da "Turunç Çiçeği", Rize'de "Çay", Düzce'de "Ceviz Yaprağı", Trabzon'da "Hamsi" ve "Fındık", Amasya'da "Elma", Isparta'da "Gül" adlarıyla kolonyaların üretildiğini belirterek, "Her biri beğenilere sunulmuş, bayramları kutlamış, misafirleri ağırlamış, yolculara eşlik etmiş, hastalara şifa dilemiştir" diyor.

İSİMLERİ HAFIZALARDA

Ünal Çınar, Türkiye'de üretilen ve hafızalarda yer edinen kolonya markalarını da şu şekilde sıralıyor: "Ahmet Faruki, Hassan, Pertev, Süleyman Ferit, Perihan, Evliyazade Nurettin, Hüsnü Şevki, Şükûfe, Necip Bey, Eyüp Sabri Tuncer, Kemal Aktaş, Pe Re Ja, Çoban, Fredo, Es Ko, Esmen, Servet, Abant, Selin, Tariş, Leda."

Ünal Çınar, Şükûfe'ye ayrı bir parantez açıyor. Şükûfe'nin kolonya markası olduğunu ve ürettiği kokular içerisinde "Hatırla Beni" adlı kolonyanın ayrı bir yeri olduğunu vurgulayarak şunları söylüyor: "Artık üretimi olmayan bu kolonyanın, 'Dünyanın en sabit ve en kibar kokusu Hatırla Beni'dir. Şükûfe Kolonyası mendilinizden 15 gün çıkmaz' yazılı reklam kampanyasını kim unutabilir?"

10 YILDA 2 BİN ŞİŞE

İlgi çeken ve özellikle görsellik olarak öne çıkan objeleri toplama merakı olduğunu söyleyen Ünal Çınar, 10 yaşından bu yana kibrit kutusu, kitap, tespih, anahtarlık başta olmak üzere çok değişik nesne biriktirdiğini aktararak, kolonya koleksiyoneri olma sürecini şu sözlerle özetliyor:

“10 yıl önce bir arkadaşım ziyaretime geldiğinde ilginç bir kolonya şişesini hediye olarak getirdi. Çok ilgimi çekti ve kolonya şişeleri biriktirmeye başladım. Süreç içinde şişelerin içindeki kokulara da merak saldım, izlerini sürmeye başladım. 10 yılda, 2 bine yakın kolonya şişesi biriktirip koleksiyoner oldum.” Kolonya şişesi toplamaya başlaması ardından antika pazarlarını takip etmeye başladığını, internet üzerinden araştırmalarda bulunduğunu söyleyen Ünal Çınar, “Bu uğraşım ülke genelinde bilinir oldu. Ben ulaştığım gibi artık bana da ulaşır kolonya şişesi gönderiyorlar. Farklı tasarım içeren bir şişe olduğunda kaçırmıyorum” diyor.

İMZALI ŞİŞE

Bilinen 65 çeşit kolonya kokusunun 35’inin kendisinde mevcut olduğunu söyleyen Ünal Çınar, ilgi çekici boş bir kolonya şişesi edindiğinde içine kendi seçtiği bir kokuyu yüklediğini aktarıyor. Ünal Çınar’ın koleksiyonu içerisinde limon, yasemin, menekşe, kadın teni, İzmir geceleri, kordon büyü, iğde çiçeği, yeşil çay, yaz akşamları, avokado, nergis, beyaz zambak, çay, çim, incir, tarçın, damla sakızı, fıstık, sümbül, leylak, pudra gibi kokular yer alıyor. Ve kendisinin bir iddiası var ki o da, koleksiyonu içinde yer alan kokuların tamamını gözü kapalı olarak duyumsayıp tanıyabiliyor olması... Ziyaretimiz sırasında koleksiyonuna eklenmek

üzere farklı bir şişe tasarımıyla bir tanıdığı giriyor içeriye ve Ünal Çınar’ın ağzından, “Ooo Eyüp Sabri Tuncer” sözleri dökülüyor. Birbirinden farklı kokular içeren kolonyaların büyük çoğunluğunun İzmir’de üretildiğine vurgu yapan Ünal Çınar, İzmir’de 50’ye yakın kolonya üreticisi olduğunu söyleyerek ekliyor, “Süleyman Ferit Eczacıbaşı ve Kamil Kemal Aktaş bunların içerisinde en bilinenleri.” Eczacıbaşı ve Kamil Kemal Aktaş’ın kaliteli kolonyalar üretmesi ardından piyasaya aynı adla sahte markaların sürüldüğünü söyleyen Ünal Çınar, “Sahte ürünlerin ortaya çıkması ardından Kamil Kemal Aktaş, şişelerini imzalı üretmeye başlıyor. Cama kabartma yaparak atar olmuş markasının imzasını” diyor.

EN ESKİSİ 1891 YILINDAN

Kolonyaların çok eskilerde eczanelerde üretildiğine dikkat çeken Ünal Çınar, “İtriyat yapanlar kolonya da üretiyorlardı. Parfüm çıkınca kolonyaya ilgi azalsa da bizim ülke insanı olarak kolonya kültürümüz çok farklı ve özel. Hem dezenfekte hem güzel koku salma hem de dostluk belirtisi olarak kullanıyoruz” diyor. Koleksiyonu içindeki en eski kolonya şişesi 1891 yılına tarihleniyor. Ağzı mühürlü bir şişe bu. Atatürk’ün kullandığı kolonyanın mutlaka, “Hassan” marka olduğuna vurgu yapan Ünal Çınar, bu markanın ve şişesinin de koleksiyonunda bulunduğunu söylüyor. Koleksiyonda yer alan şişelerin motifleri de birbirinden ilginç. Horozlu, arabalı, camili, Kibeledi, tapınaklı, at arabalı, balıklı, muzlu, gergedanlı, semazenli, balerin figürlü kolonya şişeleri içerisinde bulunan sıvının rengini almış durumda ve renk renk.

KOKU SANDIĞI İLE HAYALLER

Söz eskilerden açıldığında Kemeraltı’nın geçmiş yıllarında çarşıda gezinen ve “Kokucu geldi” diye bağırarak simaları anlatıyor. “Ellerinde küçük küçük koku şişeleri olan bir sandıkla dolaşırlardı” diyerek aktarıyor: “Kokucu geldi diye dolanırlardı. Bir ellerinde de fis fis aleti olur, insanlar biraz daha ferahlasın diye onu sıkarlardı. O küçük şişelerden birbirinden ilginç kokuları ikram ederlerdi çarşı ziyaretçilerine. Ardından da, koku verdikleri insanların tansiyonlarını ölçerler ve cüzi bir para alırlardı.” Bir de küçük bir düşü var ki Ünal Çınar’ın... O da, koleksiyonu içinde yer alan 80 yıllık koku sandığı ile bir gün Kemeraltı sokaklarına çıkmak ve “Kokucu geldi” diye bağırarak, insanlara hoş kokular sunmak.

KOLONYA MÜZESİ İÇİN

1957 Kayseri doğumlu olan ve şimdilerde emekliliğini yaşayan elektronik mühendisi Ünal Çınar, 1994 yılından bu yana İzmir’de ikamet ediyor. Koleksiyonunu daha da büyütmeyi istediğini ve kendisinden sonra torununa bırakmayı planladığını söyleyerek, “İzmir’de bir kolonya müzesi açmayı düşünüyorum. İstiyorum ki bin bir emek ve zahmetle topladığım kolonya şişeleri daha geniş kesimler tarafından görülsün. Anılar tazelenin. Bu şişeler aracılığıyla geçmiş zamanların güzellikleri yaşansın. Torunum da kurmayı çok arzuladığım müzeye, İzmirliyle birlikte sahip çıksın.” Ünal Çınar 2 binin üzerinde şişe ve birbirinden ilginç kokular ile yaptığı koleksiyonunu, Fevzi Paşa Bulvarı, Bahçelievler İş Hanı, 10/118 Konak adresindeki “Çınar’ın Gölgesinde Hobi Odası” adlı yerinde sergiliyor ve tüm İzmirliyle ağırlamaktan mutluluk duyacağını sözlerine ekliyor.

Namazgâh Mahallesi'nde Kahve Keyfi

Konak İlçesi'nin Namazgâh Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Smyrna Agorası'nda, Doç. Dr. Akın Ersoy başkanlığında yürütülen kazılar, özellikle Osmanlı Dönemi yerleşimi ve kültürü hakkında önemli veriler elde edebilmemizi sağlamaktadır. Mezarlıkbaşı olarak da anılan bölgede çıkarılan arkeolojik malzemelerin değerlendirilmesiyle, dönemin sosyo-ekonomik koşulları, demografik yapısı, yerleşim alanı ve yeme-içme kültürüyle ilişkili ipuçlarına da ulaşmak mümkün olmaktadır. Agora kazılarında bulunan ve özellikle mutfak ile günlük kullanım araçlarından oluşan seramik malzemeler, çok çeşitlidir. Gerek yerli, gerekse yurtdışından (İtalya, İngiltere, Fransa) ithal edilmiş olan bu seramik kapların içerisinde yer alan fincanlar, Osmanlı kahve kültürünün önemli figürlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kütahya üretimi fincanlar, kahve kültürünün yaygınlaştığı 18. yüzyılın en güzel yerli üretimleri olarak dikkati çeker. Agora'da ortaya çıkarılan Kütahya fincanlarının yoğunluğu, evlerde kullanılmayacak oranlardadır ve bunlar kahvehaneler ile satış amacıyla zücahiyecilerde bulunan örnekler de olmalıdır. Osmanlı toplumunda, özellikle halkın yeme içme kültürüyle ilgili fazla bilgi yoktur. Genellikle yer sofralarında, her yemek çeşidi için tek tabak içinden yeme alışkanlığı olduğu bilinmektedir ve bu tarz yeme-içme kültürü

günümüzde de devam eder. Aynı kaba daldırılan kaşıklarla yemeğin nasıl alınacağı konusu da görgü kuralları çerçevesinde belirlenmiştir. Şöyle ki, kaşığın tamamı ağız içerisine sokulmaz ve kaşığın iç kısmı ağza sokulurken, ağza sokulmayan dış kenar ile tabaktan yemek alınır. Hijyen koşulları düşünülerek uygulanan bu kurallar, her zaman uygulanmış mıdır? Bilinmez, ama yeme-içme kültürüne ilişkin, zarif görgü kurallarından biri olduğu kesindir. Osmanlı toplumunda aynı tabaktan yemek yenebilmesine karşın, herkesin fincanının kendisine özel olduğu araştırmalardan anlaşılmaktadır. Tarihçi Suraiya Faroqhi, 18. yüzyıl başlarında çok yoksul kimselerin bile kendisine özel fincan ve cezveye sahip olduğunu belirtir. Sıradan kahve fincanlarının Kütahya üretimi olduğunu, zenginlerin ise özellikle Çin porseleni kullandığını ifade eder. Çok kaliteli ve pahalı olan Çin porselenleri ise özellikle

Saraylar ve konaklarda kahve, törensel bir havada pişirilir ve ikram edilirdi. Ancak orta sınıf halk arasında daha sade bir ritüelle gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

saray ve zengin ahalinin sahip olduğu kaplardır. Bu bağlamda Agora kazıları buluntuları içerisinde Çin porselenlerinin neredeyse yok denecek kadar az olması da halkın sosyo-ekonomik yapısı hakkında bilgi verir. Evlerde ve kahvehanelerde ikram edilen ve satılan kahvenin belli bir adap çerçevesinde pişirildiği ve ikram edildiği bilinmektedir. Saraylar ve konaklarda kahve, törensel bir havada pişirilir ve ikram edilirdi. Ancak orta sınıf halk arasında daha sade bir ritüelle gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Kahve kültürü incelendiğinde yardımcı birçok malzemeye ihtiyaç duyulduğu görülür. Bu malzemeler; fincan, fincan zarfı, değirmen, dibek, tava, güğüm, kahve kaşığı, kutu, sini, kahve soğutucusu ve kahve stili gibi çeşitlendirilebilir. Agora buluntuları içerisinde yalnızca fincan ile birkaç cezve ve fincan zarfı vardır.

KAHVE ÖZEL OLARAK ÇEKİLİRDİ

Kahve ile ilgili genel eğilimlerden biri de içilecek kadar kahve çekirdeğinin dövülmesi ve kavrulmasıdır. İki nedenden dolayı kahve özel olarak çekilirdi. Birincisi, kahvenin bayatlamasını önlemek için kahve çekirdek halinde alınır, bütün aşamaları evde ya da kahvehanede gerçekleştirilirdi. İkinci neden ise

BRES DE CONSTANTINOPLE.

güven problemiydi. Çekilmiş kahve satanlar bazen, nohut, bakla içi, arpa, fındıkkaşuğu ve incir gibi bakliyat ile meyveyi, kahvenin içerisine karıştırılabilmekteydi. İçine çeşitli bakliyat ve meyve karıştırılan kahveler çok daha ucuza satılmaktaydı ve bu nedenle belki de düşük gelirli aileler için tercih nedeni olabilmekteydi. Kahve çekirdeğinin kavrulabilmesi için özellikle bir kahve tavasına ihtiyaç duyulurdu. Maalesef Agora buluntuları içerisinde tava olabilecek objeye de rastlanılmamıştır. Belki de kahveyi işlevleri dışındaki malzemeler içerisinde hazırlıyorlardı. İlerideki kazılar ne gösterir bilinmez ama bugünkü veriler ışığında, Agora civarında kullanılan kahve, çoğunlukla hazır olarak satın alınıyordu diyebiliriz.

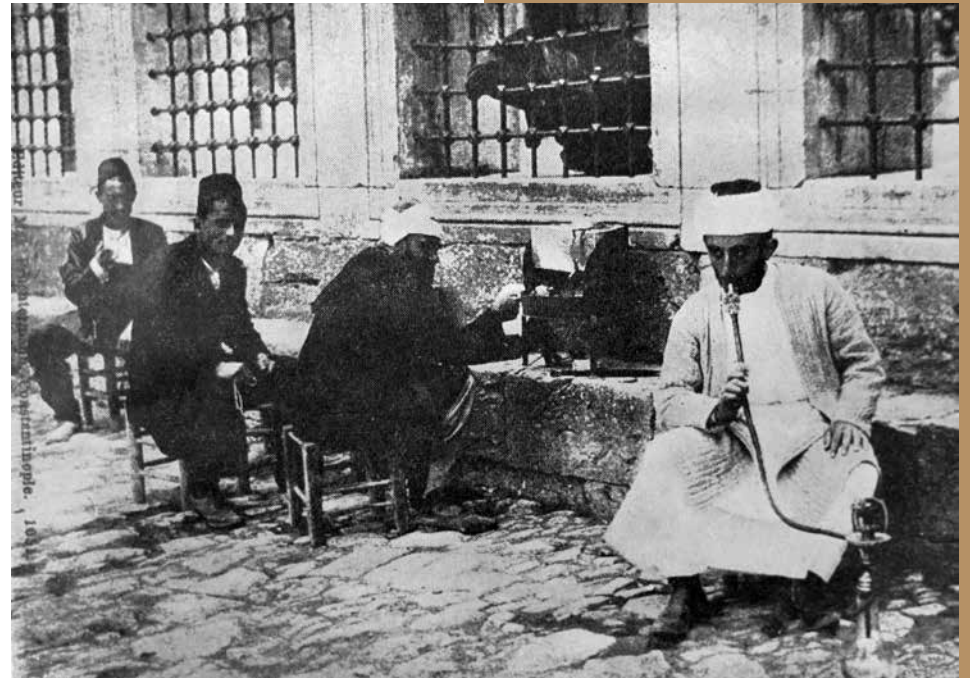
YÜZYILLARDIR ÇEKİLİYOR

Nitekim bugün mevcut olmayan, ancak 18. ve 19. yüzyıl İzmir ticaret hayatında aktif rol oynayan Çukur Han'da, Carabet Artin'e ait çekilmiş kahve satan bir dükkânın varlığı da bilinmektedir.

Agora'da bugüne kadar yapılan kazılarda ister metal ister ahşap olsun kahve kültürüyle ilişkilendirebileceğimiz çok az obje gün yüzüne çıkarılabilmektedir. Buluntular arasında metalden bir kaç cezve, bir ibrik kapağı ile fincan zarfı dikkati çeker. Günümüze kadar yerleşimin devam ettiği Agora'da bu tarz objeler yok olabileceği gibi objeler satılmış da olabilir. Özellikle metal objelerin dönüştürülebileceği gerçeğini de unutmuyarak, bu kapların hurda olarak toplanmış olma olasılığını da göz ardı etmemek gerekmektedir. Ancak fincanlar günümüze kadar ulaşırken diğer malzemenin neredeyse tamamen yok olması yine de şüphe uyandırıcıdır. Bu noktada, daha orta halli

evlerde, küçük dükkânlarda ya da kahvehanelerde gösterişsiz, daha basit hazırlama ritüellerine sahip bir alışkanlıkla kahve tüketilmiş olmalıdır. İzmir'deki kahve ikramına ilişkin gezginlerin izlenimlerini Rauf Beyru'nun anlatımlarında buluruz. 19. yüzyılın ortalarında kenti ziyaret eden bir gezgin, kahve ikramı ile ilgili şunları söyler: "... Konsolos Mr. Offley, bizi kabul etti ve evine götürdü. İçeri girdikten az sonra, yerel adetlere uygun olarak Türk kahvesiyle şekerleme getirildi. Daha sonra da, hizmetçi kız, küçük gümüş kâseler içinde iki çeşit reçelle, kaşıkları ve içi su dolu bardakları bir tepsi içerisinde getirdi. Âdet, bir kaşık dolusu reçelin kâselerin birinden alınması ve arkasından bir yudum su içilmesi biçimindeydi. Daha sonra yine kahveler ikram edilirdi." Bu tarz kahve içimi ve ikramının yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Bugün hala İzmir ve çevresinde, benzer gelenekler sürdürülmektedir. Örneğin Çeşme'de, Türk kahvesi ikramında, bir çay kaşığı damla sakızı, bir bardak su içerisine konularak kahve ile birlikte servis edilir.

Dönemin İzmir'inde şimdilerde olduğu gibi kahvehaneler sokaklara taşardı

KAHVEHANELER

Kahve kültürüyle birlikte, büyüklü küçüklü mekânlarda hizmet veren kahvehaneler de çok yaygınlaşmıştır. Kahvehaneler yalnızca kahve ve tütün/nargile içilen naif mekânlar değildir. Bu mekânlar, ciddi tartışmaların ve toplantıların yapıldığı, ekonomik ve kültür farklılıkları olan onlarca insanı buluşturan, erkeklerin sosyalleştiği ve özellikle de ülke ve dünyadan bilgilerin alındığı, çok önemli bir işleve sahiptir. 1671 yılında İzmir'i ziyaret eden Evliya Çelebi, kentte 40 kahvehane bulunduğundan bahseder. Bu gerçekten ciddi bir rakamdır ve açıkçası çok da abartılı görünmemektedir. Nitekim değindiğimiz gibi önemli bir sosyalleşme merkezi olan kahvehaneler, bugün de olduğu gibi çok tercih edilen mekânlardır. Fincan, kemik oyun taşları ve lüle buluntularından yola çıkarak Agora'daki iki mekânın kahvehane olabileceği düşünülmektedir. Bu mekânların mimarisi hakkında bugün ne yazık ki açık bilgiler vermektense uzağız. Ancak, tespitlerimiz doğrultusunda bu mekânların büyük ölçekli olmadığı anlaşılmaktadır. Rifat Osman, kahvehaneleri küçük ya da büyük bir mekândan orta meydan

denilen geniş alana geçilen, üç yönü sedirlerle çevrili şekilde tanımlar. Ancak bunlar, daha lüks ve büyük kahvehanelerin tariflemesidir. Birçok gravürde de bu tarz kahvehanelerin resimlendiği görülmektedir. Agora'da yer alan olası kahvehanelerin bu kadar büyük veya lüks olmadığı düşüncesi ön plana çıkmaktadır.

Smyrna Agorası ve çevresindeki kahvehanelerin nasıl bir yapıya sahip olduğu konusundaki fikirlerimizi belirtmeden önce genel yerleşim hakkında bilgiye ihtiyacımız vardır. Ne yazık ki Agora ve çevresindeki yerleşim hakkında çok net bilgiler yoktur. Avrupalı gezginler İzmir'i betimlerken Kadifekale'nin eteklerine yerleşmiş olan mahallelerden daha az bahseder. Onların ilgilendikleri alan daha çok deniz kenarı ve Frenk Mahallesi'dir. Ancak, yine de satır aralarında, şayet arka mahallelere gidilmişse çeşitli yorumlar yapılmıştır. 1764 yılında İzmir'e gelen İngiliz gezgin Chandler, bu mahallelerin yeşil olduğunu, selvilerin arasındaki evlerin üzerinden kubbe ve minarelerin yükseldiğini yazar. Bu görüşü duvar resimleri, mezartaşları ve mermer kabartmalar ile batılı gezginlerin gravür ve resimleri destekler. Ancak sokakların darlığı, evlerin birbirine çok bitişik olduğu, üzerinde çok durulan konulardan biridir. Sokakların durumuyla ilgili birkaç gezginin görüşü ortaktır. Richard Chandler (1764-65) "Bir kaçı dışında İzmir sokakları çok dar ve akıl almaz biçimde dolambaçlı", Amiral Bouffremont (1766), "Burada sokaklar çok dar", Ch. Mac-Farlanea (1828) "Sokaklar kirli ve dar, hava yoğun ve ağır, sivrisinekler ve biti piresi başka yerlerde gördüklerimin en korkunçları" ve César Vimercati (1845), "Kap kara ve hastalık bulaştırıcı bir balçığın sürekli birikim yeri olan ve balçıklı sokakları adım başı birbirlerine geçiyor ve bu kentin gezilmesini zorlaştırıyor" der. J. B. Eyries (1839) ise "Türk Mahallesi Frenklerin'kine hiçbir bakımdan benzemiyor: sokakları dar, kaldırımları kötü döşenmiş, birçok pencereler

açılmış, çıkıntılarla ve sundurmalarla tika basa doldurulmuş ahşap evler; su sakaları, deve ve eşek kuyrukları burada geçişi aralıksız tıkıyor. Pazarlar zenginliklerle bezenmiş, çıkıntılı çatılarla ve asma beşikleriyle örtülmüş..." ifadelerini kullanır. Ayrıca evlerle ilgili yorumlarda da dikkati çeken nokta yine ortak bir görüşün hâkim olduğudur. Özetle evler; tek ya da iki katlı, kerpiçten ya da ahşaptan, kiremit çatılı, çoğunluğu bakımsız ve dayanıksız olarak anlatılmaktadır. Çoğu yangın ve depremlerde harap olduktan sonra tekrar, bitişik nizam inşa edilmişlerdir. Yukarıda değindiğimiz, nispeten yoğun ve girift yerleşim içerisinde daha küçük, mahalle ve hatta sokak kahvehaneleri olduğu düşüncesindeyiz. Nitekim Théophile Gautier (1852), Türk pazarlarında yer alan kahvehaneler ve kahve sunumuyla ilgili tam da bizim kahvehane görüşlerimizi destekleyecek bilgiler verir. "... Her yerde görünüşte hiç parlamayan kahvehaneler; hepsi dar, az temiz ve kötü bezenmiş. Küçük fincanlarla kahve alıyoruz, fincanlar bizde yarım-fincan denen fincanın dörtte üçü kadar dolu. Fincanlar size tabaksız olarak bir tür bakır rafadan yumurta fincanında sunuluyor. Ne şeker, ne kaşık verirler size. Kahve telveli ve az şekerli; kahve kalabalık ve insanların tavırları oldukça kötü. Kahveyi dinlendirirseniz ve donuk rengine alışırırsanız bizimki kadar iyi olduğunu kabullenmek zorunda kalırsınız..." J. B. Eyries (1839), Türk Mahallesi hakkında bilgi verdikten sonra "... Orada bulunan küçük kahvehaneler de çevre Türkleri için buluşma yeri" yorumunu yapmaktadır. Kont de Chambord (Ekim 1861) ise "Türk Mahallesi kahvelerle, türbanlı ve başkentten çok taşrada korunmuş olan eski tip giysili Müslümanlarla dolu" ifadelerini kullanır. İzmir'deki Türk kahvehanelerini betimleyen gravürlerde, ahşap sedirler üzerine oturmuş nargile içen ve sohbet eden, başları sarıklı erkekler ile onlara hizmet eden gençler dikkati çeker.

Gravürlerden birinde çalgılı bir eğlencenin yapıldığı görülür. Rauf Beyru, bu gravürdeki eğlencenin bayrama özel olabileceğine dikkati çeker. Müslüman mahalleleri ile komşu olan ve benzer gelenekleri devam ettirerek ortak bir yaşamı paylaşan Yahudi cemaatinin yaşadığı Agora'da, benzer tipte kahvehanelerin yer alması da olasıdır. Yerleşik kahvehanelerin dışında sokak aralarında gezen, kahvecilerin varlığı da bilinmektedir. Süheyl Ünver, çeşitli gravürlerle tanıttığı sokak kahvecilerini fakir insanlar olarak niteler ve bu kişilerin omuzlarında taşıdıkları mangal ve eşyalarını, belli bir yükselti üzerine yerleştirerek, gelip geçen halka ve esnafa kahve servisi yaptıklarını belirtir. Çok daha ucuza mal olan bu kahveler aynı zamanda fazla zaman harcanmadan kahvenin içilebildiği bir seçenektir. Gravürlerde yaşlı insanlar betimlenmiştir. Tabi yalnızca yaşlılar mı yapıyordu yoksa gençlerin de yaptığı bir iş miydi bilmiyoruz ancak anlaşılabilir gelir düzeyi düşük, bu işten de çok para kazanamayan insanların mesleği idi. Günümüzde de kahve olmasa bile farklı içecek ve yiyeceklerin bu tarz seyyar satıcılarla, mahalle aralarında dolaştırıldığı görülmektedir. Kahvenin kişiye özel olarak pişirildiği de bilinmektedir. Dükkân sahiplerinin yanında muhtemelen çirak olarak çalışan kişiler, aynı zamanda ustalarının kahvelerini de yapıyorlardı. Alexis de Valon (1842), Pazar sokaklarını ayrıntılı bir şekilde anlatırken yaşlı bir Türk satıcı ile dükkânından bahseder ve "... Bir köşede, yaktığı ocağın başında bir çocuk oturmuş, ustasının kahvesini hazırlıyor..." der. Gezinin gözlemlediği bu olay, kahveye olan düşkünlüğün yanı sıra genel eğilim hakkında da bilgiler içerir.

İPUÇLARININ ANLATTIKLARI

Sonuç olarak; Agora kazı alanı sınırları içerisinde ele geçen seramikler, dönemlerinin sosyo-ekonomik yapısını ve kültürünü yansıtan ipuçlarıyla doludur. Mutfak ve sofraya kapları ile günlük yaşam objelerinin kalitesi, yoğunluğu, çeşitliliği ekonomik ve sosyal yapının tamamen bir yansımasıdır. Bu nedenle kazıda ele geçen seramikleri incelediğimizde ve elbette tarihi bilgileri de göz ardı etmeyerek değerlendirdiğimizde, Osmanlı'nın geç dönemi (18.-19. yüzyıl) hakkında bazı çıkarımlar yapabilmemiz mümkün olmuştur.

Pagos Dağı'nın (Kadifekale) eteklerinde, büyük bir mezarlığın kıyısında, etrafı cami, kilise, havra, hamam, türbe ve hanlarla çevrelenmiş, birbirine bitişik ahşap evleri, dükkânları, dar sokakları ile yüzyıllarca insanlara ev sahipliği yapmış Agora ve çevresi, deniz kıyısındaki mahallelerden farklı bir görünüm çizer. Agora antik yerleşim yerini de içine alan Yahudi mahalleri ve büyük Müslüman Mezarlığı ile hemen Agora'nın doğusundan itibaren başlayan Müslüman Türk mahalleri, gelir seviyesi yüksek olmayan bir kesimin yaşam alanıdır. Yahudi

emaatinin ilk yerleşim alanı olan ve geleneksel yaşamın yaklaşık 300 yıl devam ettiği bu bölgede, özellikle Yahudilerin gerileme dönemi olarak nitelendirilen 18. yüzyıldan itibaren halk yoksullaşmaya başlamıştır. Agora'daki seramik buluntuları da değerlendirildiğinde, dönemi için orta halli halkın kullanabileceği, çeşitli seramiklerle günlük hayatın idame ettirildiği bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Osmanlı yerli üretim seramikleri ile Avrupa'dan ithal örneklerin bir arada kullanıldığı bu alanda, dönemi için pahalı olmayan, her kesimin rahatlıkla temin edebileceği örneklerin olması, ekonomik düzey ile bağlantılı olmalıdır. Kazılarda ortaya çıkarılan metal, cam, kemik gibi farklı malzemeli objeler de bu görüşlerimizi destekler niteliktedir. Ayrıca, civarda yer alan ticaret hayatıyla ilgili bilgiler de ekonomik düzeyi belirleyecek bilgiler içerir. Çınar Atay, Büyük Leblebici Hanı, Kiraz Hanı, Yemişçiade Hanı, Paşa Hanı, Güven Hanı ve Menzil Hanı gibi Mezarlıkbaşı civarında kurulmuş hanlarda, daha düşük gelire sahip insanlara yönelik satışların yapıldığını ve satışı yapılan ürünlerin de birinci kalite olmadığını belirtir. Osmanlı devletinin kozmopolit yapısı içerisinde Müslüman, Yahudi, Ermeni ve Rum toplulukları ile Levantenlerin bir arada yaşadığı kentte Agora ölçeği, halkın yaşam tarzı ve sosyo-ekonomik düzeyi hakkında bir çerçeve çizebilmemize imkân sağlar.

Kaynaklar

- Ç. Atay, "Kapanan Kapılar", İzmir Hanları, İzmir.
R. Beyru, 19. Yüzyılda İzmir'de Yaşam, İstanbul.
N. Bursa, "Bir Keyfin Adabı: Çekirdekten Fincana Türk Kahvesinin Maddi Kültürü", Bir Taşım Keyif. Türk Kahvesinin 500 Yıllık Öyküsü, İstanbul, s. 239-281.
T. Değirmenci, "Kahve Bahane, Kahvehane Şahane: Bir Osmanlı Kahvehanesinin Portresi", Bir Taşım Keyif. Türk Kahvesinin 500 Yıllık Öyküsü, İstanbul, s. 119-137.
A. Erdoğan-H. Günyol-S. İpek-S. Kalfazade, "Kahve Nesneleri Sözlüğü", Bir Taşım Keyif. Türk Kahvesinin 500 Yıllık Öyküsü, İstanbul, s. 354-429.
S. Faroqhi, Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlamak, Yaşamak, (Çev: Gül Çağalı Güven, Özgür TÜresay), III. baskı, İstanbul.
S. Faroqhi, Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam. Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla, (Çev: Elif Kılıç), Sekizinci Baskı, İstanbul.
E. Frangakis-Syrett, 18. Yüzyılda İzmir'de Ticaret (1700-1820), (Çev: Çiğdem Diken), İzmir.
S. Gök, Smyrna (İzmir) Agorası'nda Osmanlı İzleri. Kütahya Seramikleri (2007-2014 Kazı Dönemi), İBB Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi Yayını, İzmir.
A. S. Ünver, "Türkiye'de Kahve ve Kahvehaneler", Türk Etnografya Dergisi, Sayı: V, 1962, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 39-84.
M. Zillioğlu, Evliya Çelebi Tam Metin Seyahatnâme, Üçdal Neşriyat, Sekizinci Cilt, İstanbul.
H. Zorlusoy, (XVII. Yüzyıldan Günümüze) Fransız Gezginlerin Gözüyle İzmir, İBB Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi, Şubat, İzmir.

Firavun Rekmire'in mezarından tuğla üretim aşamasını gösteren fresk (MÖ 1479 - 1425)

Tuğlanın Hikâyesi

Dünyanın en eski mesleklerinden biri olan binlerce yıllık geleneğin temsilcisi harman tuğlası, Avrupa'da 18. yy ortalarından, Anadolu'da ise 19. yy ortalarından itibaren ortaya çıkan fabrikalar nedeniyle endüstri çağının ilk kurbanlarından oldu. Bugün ne yazık ki sadece nostaljik bir heves

Güven, huzur ve mahremiyet olmak üzere başlıca üç temel ihtiyacı karşılayan, geçmişte yurt, bark ya da barınak şeklinde adlandırılan günümüzün konut ya da evleri deyim yerinde ise adeta insan ile birlikte evrimleşmiş ve gelişmiştir. Doğada bulunan hazır malzemelerle oluşturulan ilk basit barınakların bugünkü modern konutlara dönüşmesi hiç kuşkusuz binlerce yıllık bir tecrübenin ürünü.

Arkeolojik verilere göre; söz konusu gelişim sürecinin ilk uygulaması, hazır malzemenin çok az bir işleme barınağa dönüştürüldüğü çit ev adıyla bilinen uygulamalardır. Bugün hala Anadolu'da örneklerine rastlanan ve belki de bir sonraki yüzyıla taşıyamayacağımız çit evlerin yanı sıra ağaç kütükleri ile yapılan barınakların balçık ile sıvandığı örnekler muhtemelen inşa sürecinin ikinci aşaması olmalıdır. Troya I kazıları, MÖ 3. bine kadar takip edilebilen bu uygulamanın binlerce yıllık bir geleneğin temsilcisi olduğunu ortaya koymuştur.

Üçüncü aşama ise üretime dayalı

bilinen ilk malzeme olan kerpicing inşa malzemesi olarak kullanılmaya başlamasıdır. Killi toprak ve saman ikilisinden oluşan, basit barınaktan kale suruna kadar oldukça geniş bir alanda uzun süre geçerliliğini koruyan kerpiç halen kırsal yerleşim alanlarında az da olsa kullanım alanı bulmaktadır. Kerpiç gibi ana malzemesi kil olan ve fırınlama işlemi ile doğal şartlara karşı daha dayanıklı hale getirilen harman tuğlasını dördüncü evre inşa malzemesi olarak en büyük keşif şeklinde nitelemek sanırım yanlış olmaz. Anadolu'da MÖ 1200'lerden itibaren takip edilen pişmiş tuğlanın başlangıçta ıslak hacimlerde ya da suya maruz kalan alan ve yapılarda kullanıldığı, ilerleyen dönemlerde ise tek başına yapı malzemesi olarak yerini aldığı anlaşılmaktadır. En erken nerede ve ne zaman kullanıldığına dair kesin bir bilgi olmasa da, kaynaklar ele geçen çeşitli verilerden hareketle kerpiç gibi pişmiş tuğlanın da Mezopotamya bölgesinde ortaya çıktığını, bu malzeme ile inşa edilmiş ilk yapının da Babil Kulesi olduğunu (MÖ 6. yy.)

öne sürmektedir. Hemen hemen aynı dönemde Batı Anadolu Bölgesinde hüküm süren Lidyalılar (Salihli / Sart) kerpiç ve tuğla kullanımında öncü medeniyetlerden biridir. Tuğla, kullanım alanı itibariyle kuşkusuz en yaygın yapı malzemesidir. Bu üretim kolunun önemi hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayan bazı dini kaynaklar ve özellikle Mısır'da Firavun Rekhmire'nin mezarındaki fresk tekniği ile yapılmış betimlemeler harman tuğlası üretim aşamaları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Vatikan Kütüphanesi'nde (Roma) bulunan bir el yazmasının İzmir nüshasında (Ms, gr. 746, fol.61r) tuğla üretimini gösteren bir tasvirin bulunması İzmir'in harman tuğlası geleneği açısından ayrıca önem arz etmektedir. Dolayısıyla İzmir coğrafyasında tuğla üretiminin önemi dini bir el yazma kitap ile tescillenmiş durumdadır.

Tuğla üretimi, ortaya çıktığı dönemden 20. yüzyıl başlarına kadar binlerce yıl boyunca en önemli iş kollarından biri olmuştur. İşçilik ve maliyet açısından taşa göre daha ucuz ve avantajlı hale gelen tuğla Roma döneminde inşa malzemesi olarak taşın önüne geçmiş ve hatta zaman zaman yasal düzenlemelere konu olmuştur. Böylelikle inşa malzemesi olarak yerini sağlamlaştıran tuğlanın milattan sonraki 2000 yıllık süreçte kesintisiz bir şekilde Anadolu mimarlığına damga vurduğu, tüm dönemlerde taş ile birlikte vazgeçilmez bir yapı malzemesi haline geldiği anlaşılmaktadır.

Roma ve Bizans dönemi tuğla işçiliği ve özellikleri hakkında bilgi veren kaynaklardan üretimin kontrol altında tutulduğu, ebatların ve kalitenin de belli standartlara bağlandığı anlaşılmaktadır. Osmanlı döneminde de tuğla işçiliği ve üretimi önemli iş kollarından biri olarak karşımıza çıkar. Çeşit ve ebatları konusunda detaylı bilgilere sahip olduğumuz Osmanlı

Tuğlanın fırınlanması (Byzantine Smyrna Octateuch 13 th. / 8 Ahit'in İzmir nüshası)

Tuğla üretimi, ortaya çıktığı dönemden 20. yüzyıl başlarına kadar binlerce yıl boyunca en önemli iş kollarından biri olmuştur

dönemi tuğla üretimi tuğla harmanı, ocak ve kârhane adı verilen tesislerde gerçekleştirilmiştir.

Pişmiş tuğla ya da harman tuğlası olarak bilinen ürünün hem geçmişte, hem de bugün dünyanın çeşitli bölgelerinde aynı yöntemle üretildiğini söylemek yanlış olmaz. Tuğla üretimi; kilin çıkartılması ve hamur haline getirilmesi, kalıplanması, güneşte kurutulması ve pişirilmesi olmak üzere 4 aşamalı bir işlemdir. Pişme işlemi hem sabit fırınlarda hem de daha yaygın olmak üzere sahra fırını adı verilen yöntemle gerçekleştirilmektedir. Binlerce tuğlanın bir arada pişirilebildiği sahra fırını bilinen en eski pişirme tekniğidir. Belli bir sistemle aralarına kömür ya da odun yerleştirilerek üst

Tuğlanın milattan sonraki 2000 yıllık süreçte kesintisiz bir şekilde Anadolu mimarlığına damga vurduğu, tüm dönemlerde taş ile birlikte vazgeçilmez bir yapı malzemesi haline geldiği anlaşılmaktadır

üste dizilen tuğlalar dıştan yine kil ile sıvanır ve üzeri açık bırakılır. Altta yakma işlemi için bırakılan boşluktan başlatılan ateş tuğla katmanları arasında yanarak ilerler ve en son kat yanana kadar yaklaşık 20 gün devam eder.

19. yüzyıl ortalarından itibaren deniz taşımacılığının ucuzlaması Osmanlı yerli tuğla üretiminin sanayi üretimi tuğlalarla özellikle de Fransa'nın Marsilya tuğlalarıyla rekabet şansını ortadan kaldırmıştır. 19. yüzyıl sonlarında dahi Osmanlı Devletinin ithalatının neredeyse

yarısını karşılayan İzmir Limanı'na gelen mallar arasında tuğlanın da yer alması hatta Amerika'dan gelen mallar arasında tuğlanın zikredilmesi dikkat çekicidir.

İzmir ve çevresindeki tuğla üretim faaliyetlerinin de benzer şekilde gerçekleştiği görülmektedir. 19. yüzyılın son çeyreğinde özellikle Basmane ve Kapılar semtlerinde inşaat malzemeleri üreten fabrika ve işliklerin faaliyet gösterdiği, sayılan üretim tesisleri arasında tuğla üretimi yapılan yerlerin de olduğu anlaşılmaktadır.

İzmir Agora Ören Yerinde küçük ölçekli sayılabilecek bir Osmanlı yapısında ele geçen yaklaşık 100 çeşit harman tuğlası, aslında bu iş kolunun geçmişte ne kadar yaygın bir meslek dalı olduğu konusunda önemli bir ipucudur. Son yüz yıllık süreçte ise ağırlıklı olarak 5x10x20 cm ölçülere sahip tuğlaların tercih edildiği, söz konusu ebatların da aynı zamanda evrensel bir uygulama olduğu görülmektedir.

Bugün ateş tuğlası olarak adlandırılan, ebatları aynı olsa da üretim şekli itibariyle fabrikasyon olarak değerlendirebileceğimiz tuğlalar daha çok dekorasyon amacıyla kullanılmaktadır

Harman tuğlalarında dikkat çeken en önemli husus kuşkusuz üzerlerinde barındırdıkları bazı iz ve işaretlerdir. Tuğlanın geniş yüzeylerinden birinde bulunan ve duvarın mukavemeti arttırmak amacıyla oluşturulmuş harç yuvası-çökertme olarak tanımlanan çukurluk, oval ya da dikdörtgen gibi farklı düzenlemeleriyle aslında birer ayırt edici unsur ya da marka olarak değerlendirilebilir. Üretim yapan imalathanelerin, ürünlerini ayırt

Latmos (Beşparmak) Dağı, Çit ev örneği

Harman tuğlasının üretim aşamaları

etmek amacıyla gerçekleştirdikleri asıl uygulama ise bazı harf ya da şekillerden oluşan ve marka imi olarak tanımladığımız bir çeşit sembol veya logo uygulamasıdır. Osmanlı, Rum, Yunan ya da Latin harfleri şeklinde karşımıza çıkan işaretler muhtemelen üretim yerinin sahibini ifade etmek ve aynı zamanda marka oluşturmak için kullanılmıştır. Kimi zaman Türk bayrağı veya eşkenar dörtgenin tam, yarım ya da bir kenarının belirtilmesiyle oluşturulan logolar yaygın olarak tek, iki ya da üçlü harf grupları şeklinde düzenlenmiştir. Söz konusu harflerin tuğlaların üretim yerini ve dolayısıyla üreticiyi ifade ettiği konusunda kuşku yoktur. Genel olarak duvar, kemer ve tonoz gibi ana unsurların inşasında kullanılmak üzere inşa tekniğine uygun olmak üzere farklı ebat ve ağırlıkta tuğla üretimi yapıldığı bilinmektedir. Agora Ören Yeri tuğla buluntuları ana inşa malzemesi amacıyla üretilmiş ve genel olarak 5x10x20 cm ölçülerinde imal edilmiş örneklerdir. Ağırlık açısından en çok tercih edilen

gramaj 1001-1500 gr arasında yoğunlaşmaktadır. Renk tonu itibariyle açık kırmızı hamurlu, hamur kalitesi açısından da orta kalitede oldukları söylenebilir. Harç yuvası formu açısından tüm örnekler bazında ilk sırayı köşeleri oval dikdörtgen, ikinci sırayı da dikdörtgen formlular almaktadır. Harç yuvası derinliği ise 4 mm ile 20 mm arasında değişir. Uzun kenarlar 20-22 cm arasında, kısa kenarlar ise 9-10 cm arasında değişen tuğlalar kalınlıkları ağırlıklı olarak 5-7 cm arasındadır. Bugün ateş tuğlası olarak adlandırılan, ebatları aynı olsa da üretim şekli itibariyle fabrikasyon olarak değerlendirilebileceğimiz tuğlalar daha çok dekorasyon amacıyla kullanılmaktadır. Geleneksel usul ve esaslara göre üretim yapan birkaç firma olsa da ne yazık ki bu iş kolu diğer emek yoğun meslek gruplarında olduğu gibi sanayi üretiminin kurbanı olmuştur.

Marka imi harf, çökertmesi yüzeyel örnekler.

Harç yuvasının köşeleri oval dikdörtgen, marka imi ay-yıldız ve karakter işaretlerinden oluşan örnekler

Harç yuvası olmayan, marka imi harç yuvası işlevli örnekler

Kaynaklar

- *EROĞLU, M., – AKYOL, A. A., “Antik Yapı Malzemesi Olarak Tuğla ve Kiremit: Boğsak Adası Bizans Yerleşimi Örneği”, *STD*, Aralık 2017, s. 141-163.
- *ÇIKIŞ, Ş., “Modern Konut Olarak XIX. Yüzyıl İzmir Konutu: Biçimsel ve Kavramsal Ortaklıklar”, *METU JFA*, 26:2, Ankara 2009, s. 211-233.
- *ÇOLAK, F., II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyete Batı Anadolu’da Üretim ve Dış Ticaret (1908-1923), DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İzmir 2005.
- *KAHYA, Y., İstanbul Bizans Mimarisinde Kullanılan Tuğlanın Fiziksel ve Mekanik Özellikleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul -1992.
- *KAYA, Ş., “XIX. Yüzyılda İstanbul’da Tuğla Üretimi ve Çobançeşme Tuğla Fabrikası”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Y: 5, S. 50, Temmuz 2017, s. 165-188.
- *KURUGÖL, S., – TEKİN, Ç., “Anadolu’da Bizans Dönemi Kale Yapılarında Kullanılan Tuğlaların Fiziksel, Kimyasal ve Mekanik Özelliklerinin Değerlendirilmesi”, *Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Dergisi*, 25:4, Ankara 2010, s. 767-777.
- *NAUMANN, R., *Eski Anadolu Mimarlığı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1975.
- *OUSTERHOUT, R., *Bizans’ın Yapı Ustaları*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008.
- *REZAI, D., *Büyük Selçukludan Günümüze İtikal Eden Mimari Gelenek Ve Bunların Günümüz Restorasyonlarında Kullanımı*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2007.
- *UĞURLU SAĞIN, E., “Anadolu’da Roma Dönemi Yapı Tuğlalarının Özellikleri”, *Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Dergisi*, 32:1, Ankara 2017, s. 205-214.
- *VITRIVİUS, *Mimarlık Üzerine On Kitap*, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayın Komitesi, 1993.
- *<http://www.ekodoss.org>

Tren Gelir Hoş Gelir Kasabaya Sıhhat Gelir

Ayrılıklar, kavuşmalar yeridir istasyonlar. Gözyaşı boldur; kimi zaman gidenin ardından hüzünle, kimi zaman kavuşmanın heyecanıyla, mutluluğuyla... Genç cumhuriyet yükselirken, istasyonlarda kavuşma ve ayrılıklardan başkaca hikâyeler yaşanırdı. Mesela bir ameliyat... Alsancak Garı'nda neredeyse 100 yaşında bir vagon duruyor. 1927 yılında üretilmiş, Türkiye yolculuğuna 1930'da başlamış, yıllarca en ücra köşelere kadar şifa dağıtarak memleketin demir yollarında gezmiş, sonra her nasılsa bir istasyonda unutulmuş, onu bulacak ve tekrar hayata bağlayacak kahramanını beklemiş, o gün gelince de tüm heybetiyle "ben buradayım" der gibi ait olduğu rayların üstünde yeniden belirmiş... Bir vagonun öyküsü, çokça insanın hayatına dokunmuşluğun, hayatlar kurtarmışlığın da öyküsü olmuş. Aynı zamanda gencecik bir cumhuriyetin, savaşlarla yıpranmış toprakların üzerinde can suyunu her yere götürüşünün de...

BİR KARIŞ FAZLA SİHHAT

Yaklaşık 100 yıllık bir tarihle buluşmak üzeresiniz.

456 numaralı Sıhhi İmdat Vagonu Gezici bir hastane olarak nitelendirebileceğimiz "Sıhhi İmdat Vagonu" bugün yeniden hizmete girdi. Bu sefer amacı biraz farklı; genç cumhuriyetin kazanımlarını tüm ülkeye yayma çabasının ardından geriye kalan büyük bir hatırayı barındırıyor içinde. Yolculuğuna Eskişehir Demiryolu Hastanesi'nde başlayan Sıhhiye Vagonu, bir ara istasyonda öylece çürümekteydi. Onlarca yıl sağlık hizmeti sunmuş olan vagon, kendi

Cumhuriyetimizin kuruluş yıllarında sağlık ocağı bulunmayan kasabalara, köylere sağlık hizmeti götürülebilmek amacıyla sıhhiye vagonları oluşturuldu. Bunların ilki şu an Alsancak Garı'nda sergileniyor ve ziyaretçilerine raylarda olduğu dönemi anımsatıp, "Cumhuriyet işte bunun için demir ağırlarla örüldü" hissini veriyor.

sağlığına kavuşacağı, tekrar eski günlerine döneceği vakti beklemekteydi. Rayların üzerinde geçen uzun hizmet yıllarının ardından gelen kısa bir mola...

Modern hastaneleri, son teknoloji tıbbi cihazları, konforlu hastane odalarını bir kenara bırakın.

Bulduğunuz ana ait olmayan fakat kendi zaman diliminde büyük bir atılım olan bu hizmete yoğunlaşın. Yolculuğunuz ameliyathane ile başlayacak, içeride Doktor Necmi Ayanoğlu'nun bir gününe şahit olacaksınız. Ardından küçük bir bölmede konumlanmış ilaç odası karşılayacak sizi. Sonrası ise revir. İlk üç oda bir hastanın kısa yolculuğundan ibaret. Devamında ise vagonda görevli personelin özel alanına girmiş olacağız.

Tabip Odası'nın devamında Hastabakıcı odası bulunuyor. Son bölümde ise mutfak." Sıhhiye Vagonu'na ayak basar basmaz, geçmiş zamanların büyüdü dünyasına girişinizi, cumhuriyetin ilk adımlarını yakalamak üzere oluşunuzu müjdeleyen bu satırlar anlatıyor nerede olduğunuzu. Olduğunuz yer, önceki sayılarımızda da değindiğimiz (Bkz. KNK s.35), tekrar tekrar hatırlatmaktan kıvanç duyduğumuz bir gurur: Sıhhiye Vagonu.

VAGONLARLA MEDENİYET TAŞINDI

Cumhuriyetin ilk on yılında memleket gerçekten de demir ağlarla örülürken, istasyonlardaki gar müdürleri, istasyon şefleri, buldukları yörenin aydın insanları olarak, halkın aydınlanmasına da aracılık ediyordu. Sağlık hizmeti yok ise, demiryolları aracılığıyla ulaşıyor; bakkal yok ise demiryolları; kültür faaliyetleri, demiryolları; bilinçlendirme ve eğitim, demiryolları... İşte bu demir ağlar en ücra köşelerde bile insana ulaşıyor, insana değerini hatırlatıyor

ve gelişimine katkı sağlıyordu. Sıhhiye vagonları da işte bu yılların önemli atılımlarından oldu. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları'nın (TCDD) kuruluşunun (1927) ardından sağlık ocağı bulunmayan kasabalara, köylere sağlık hizmeti götürebilmek amacıyla sıhhiye vagonları oluşturuldu. Bunların ilki, şu an Alsancak Garı'nda duran 456 numaralı vagonudur. 1927 yılında Alman Demiryolu firması WUMAG tarafından üretilmiş, 1930 yılında da ülkemize getirilmiştir. Vagonun içinde bulunan bilgi notunda da şu satırlara yer verilir:

"1927 yılında Alman Demiryolu firması WUMAG tarafından üretilmiş sıhhiye vagonu 1930 yılında ülkemize getirilmiştir.

Vagon, geldiği dönemde de raylarda, kazalarda yaralılara tıbbi hizmet vermek, ameliyat ve diğer müdahaleleri gerçekleştirmek için kullanılmıştır.

Vagon içerisinde ameliyat salonu, 8 yataklı hasta reviri ile eczane mevcuttur. Ameliyat odasında; ameliyat masası, sterilizasyon aletleri, oksijen tüpleri, diğer muayene aletleri ile diş tedavisinde kullanılan alet ve edevat bulunmaktadır.

Geldiği dönemdeki hizmeti dışında sonraki yıllarda Sıhhiye Vagonu, yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nde sağlık hizmetinin vatandaşla buluşmasında en önemli araç olmuştur.

Sağlık Ocaklarının henüz yurt genelinde yaygın olarak bulunmadığı dönemde köy ve kasabalarda, Sıhhiye Vagonu doktor ve ekibi ile vatandaşlara sağlık hizmeti sunarak muayenelerini gerçekleştirip ilaçlarını hazırlamışlardır.

Sonraki yıllarda sağlık hizmetlerinin kurumsallaşmasıyla birlikte vagon, sadece demiryolları personeli ve aileleri için hizmet vermeye devam etmiştir. 1987 yılına kadar periyodik turnelerle bu hizmet yürütülmüştür. 1960 yılında demiryolları şebekesinde 19 adet Doktor vagonu mevcut olup bunlardan 3 adeti Ege Bölgesi'nde hizmet vermiştir."

RAYLAR ÜSTÜNDE GELEN SAĞLIK

Söz konusu vagon, uzun yıllar ülkenin farklı bölgelerinde görev yapıyor. İçindeki teçhizatı ve sağlık ekibiyle bir trenin arkasına bağlanarak hareket eden vagon, o gün hangi istasyonda olması gerekiyorsa orada trenden kesilerek bırakılıyor. Yöre halkı da sıhhiye vagonunun, kendi deyişleriyle doktor vagonunun, hangi gün geleceğini bildikleri için rahatsızlığı olanlar o gün istasyonda oluyor. Vatandaşlar sırayla vagonda doktor tarafından muayene ediliyor, hazırda ilaç var ise veriliyor, yok ise bir sonraki seferde ilaçlarını alması için istasyona gelmesi söyleniyor. Dahası

Sıhhiye Vagonu'nun onarım görmezden önceki hali

bu vagondaki ameliyathanede birçok hasta ameliyat ediliyor. O istasyondaki görev süresi biten vagon, yine bir trene son vagon olarak ekleniyor ve sonraki istasyona taşınıyor. 456 numaralı Sıhhiye Vagonununun 1980'lere kadar çalıştığı düşünülüyor. Son görev yeri ise TCDD 3. Bölge kapsamında kalıyor. Bu bölgenin bir ucu Bandırma, bir ucu Uşak, bir ucu da Denizli'ye gidiyor. Bizim vagonumuz, en son Manisa-Uşak hattında görev yapıyor. 1990'lı yıllara gelindiğinde, hastane ve sağlık ocaklarının sayısı, artık bir sıhhiye vagonuna ihtiyaç kalmayacak kadar artıyor. Sıhhiye Vagonu bir süre daha kendi personeline hizmet vermeye devam ediyor. Sonrasında ise kimse adını dahi anmaz oluyor.

SIHHİYE VAGONUNUN KURTULUŞU

Yazının başlarında Sıhhiye Vagonu için demiştik ya “onu bulacak ve tekrar hayata bağlayacak kahramanını beklemiş” diye... İşte o kahraman bir gün çıkageliyor: TCDD 3. Bölge Müdürü Selim Koçbay. Selim Bey, rutin bir görev gününde Banaz'ın Oturak köyündeki bir istasyon deposunda, bir ameliyat masası parçasına rastlıyor. “Aman çöp işte” deyip geçse, bir değer tamamen yok olabilirdi. Selim Bey, bu parçanın ne olduğunu, nereden gelmiş olabileceğini sorguluyor ve bir buçuk kilometre kadar ileride duran, terk edilmiş eski bir vagona ait olduğunu

öğreniyor. Hemen görmek istiyor vagonu. Oraya gittiğinde görüyor ki her yanını otlar bürümüş, çürümeye yüz tutmuş bir vagon var karşısında. Selim Koçbay, hemen talimat veriyor, gerekli izinler alınıyor; “Bu vagon kurtarılacak.”

Bir tıra yüklenen Sıhhiye Vagonu Alsancak Vagon Bakım Onarım Atölyesine getiriliyor. Burada 5-6 ay gibi kısa bir sürede eski günlerindeki görünümüne kavuşuyor. Tabii bu aşamada heyecan dorukta... Yeni parçaların gelmesi bekleniyor, 1980'li yıllarda demir yollarında çalışmış, vagonu tanıyan personeller bulunuyor, vagona kullanılan malzeme ile ilgili bilgiler alınıyor, vagona görev yapmış doktorlara ulaşıyor...

Ve sonunda, Sıhhiye Vagonu yeniden ayağa kaldırılıyor, 18 Mart 2018’de yani Tıp Bayramı’nda Basmane Garı’nda ilk kez sergileniyor.

RAYLARA DÖNDÜ

456 numaralı Sıhhiye Vagonu bugünlerde Alsancak Garı’nda dinleniyor. Tıp Bayramı gibi özel günlerde ise arz-ı endam eyleyip, başka istasyonlarda boy gösteriyor. Harabe halde bulunduğu Banaz’da da sergileniyor vagon. Üstelik tır üstünde ayrıldığı istasyona, büyük bir gururla rayların üzerinde ulaşıyor. Banaz halkı da bağına basıyor vagonu, eski günlerde o vagona tedavi görenler, ameliyat olanlar mutluluk gözyaşları ile karşılıyor Sıhhiye Vagonunu. Hem de oldukça anlamlı bir günde, Cumhuriyet Bayramında...

Zamanında sayısı 19’a yükselen ve yurdun dört bir yanında hizmet veren sıhhiye vagonlarından günümüze sadece 456 numaralı vagon kalmış. Oysa sıhhiye vagonlarının yanı sıra eğitim vagonu, sinema vagonu, tiyatro vagonu hatta bakkal vagonu bile oluşturulmuş. Kim bilir, belki başka bir istasyonda, başka bir vagon kaderini değiştirecek kahramanını bekliyordur...

Alsancak Vagon Bakım Onarım Atölyesi’nde 5-6 ay gibi bir sürede, eski günlerindeki haline kavuşturulan Sıhhiye Vagonu, 18 Mart 2018 tarihinden bu yana sergileniyor

Kaynaklar:

**Demiryolları Dergisi, 1931*

**Bu yazıda Alsancak TCDD Müze ve Sanat Galerisi Müdürü M. Şinasi Duman’dan edinilen bilgilerden yararlanılmıştır.*

Eskiye Rağbet Büyük ve Şimdi Kemeraltı'na Nur Yağıyor

Geçmiş 2400 yıla dayanan dünyanın en eski pazar yerlerinden olan Tarihi Kemeraltı Çarşısı'nın orta yerinde, Balıkçılar Meydanı (Eski Balık hali) yanında "Kemeraltı Antikacılar Çarşısı" açıldı. Girişim, geleneksel Osmanlı çarşıları yapısında iki katlı ve avlu etrafında sıralanmış 35 dükkân ile Kemeraltı'nın turistik ve otantik niteliklerini ön plana çıkarmak adına önemli bir adım oldu.

Bedesten Han ismiyle 1990'lı yıllarda yenilenen bina uzunca bir süre atıl kaldıktan sonra dostumuz Sergenç İneler'in önerisiyle, İzmir Antikacılar Derneği ve bina sahibi Serdar Dağıstan bir araya gelerek bu çarşığı hayata geçirdiler. Bu projenin bir diğer özelliği de; Kemeraltı'nda bir meslek grubu esnaf ile mülk sahibinin işbirliğinin vücut bulmasıdır. Başarı gösteren bu yapının diğer projelere de ilham vereceği düşünülebilir.

Her yaştan kişiye hitap eden çarşının koridorlarında esen nostalji rüzgarı, on binlerce ürünün sergilendiği dükkânlarda ziyaretçilere eşlik ediyor. Çarşıda Devri Osmani'den günümüze her türlü antika ve koleksiyon ürünü objeler yeni sahiplerini bekliyor. Retro ve vintage ürünlerde konsept dükkanlar da ilgililerini aramakta. Antikalar yanında 70'li ve 80'li yıllar ürünleri, plaklar, el işlemleri ve sanat eserleri bu çarşıda bulunabilir.

Antikacılar Çarşısı'nda mezat zamanı

SAHAFLAR DA BURADA

İzmir'in en nitelikli sahaflarından Yeşilyurt Kitabevi ile özellikle müzik literatürü üzerine Türkiye'nin en iyi koleksiyonlarından birine sahip Ekmel Sahaf da kitap ve efemera meraklılarını çarşıya topluyor. Çarşı dâhilinde farklı kurslar da düzenlenmekte; "İpince İşler"de mozaik, çini ve makrome; "Mansur Ney"de ise ney ve nefesli çalgılar dersleri verilmekte. Sedefkâr Mehmet Usta ise hem ürünlerini sergiliyor hem de çıraklarını yetiştiriyor. Tasarım takılar ve kursları da bulunmakta. Ayrıca antika eşya restorasyonu ve revizeleri de yapılmakta. Koleksiyoner Can El ise açtığı hobi dükkânında Türkiye'nin en kapsamlı "Bira koleksiyonu"nu sergilemekte. Yine İzmir'in namlı antikacıları da çarşıda yerlerini aldı. Çarşının bir ticaret noktası olmasının yanı sıra bir kültür merkezi olma hedefi de var. Çarşının avlusunda müzik dinletileri, sergiler ve söyleşiler düzenlenmekte. Kemeraltı'na damga vurmuş kişiliklerin anıları, çarşının gastronomi geçmişi, iz bırakmış tarihi olaylar bu söyleşilerde konu edilmekte. Antika kültürü ve koleksiyonculuk üzerine sohbetler edilmekte.

MEZATLAR VE ANTİKA PAZARI

Antika ve sanatın İzmir'deki merkezi olma yolundaki çarşıda her hafta Cuma günleri 14.30'da mezat düzenlenmekte. Her nevi ürünün el değiştirdiği mezata İzmirli ürün getirebilirler. Her ayın son Cumartesi günü ise Ege Bölgesi'ndeki antika satıcılarını da bir araya getirecek olan Antika Pazarı kurulacak, akabinde saat 17.00'de içeriği zengin ve nitelikli ürünlerin yer alacağı Büyük Mezat gerçekleştirilecek.

ZENGİN İÇERİKLİ PROGRAMLAR

Tüm meraklılar ve ellerindeki eserleri değerlendirmek isteyen İzmirli mezatlara katılabilirler. Kemeraltı Antikacılar Çarşısı'nda 28-29-30 Aralık'ta "Alışveriş Şenliği", Ocak ayında İzmir Ekonomi Üniversitesi Moda Tasarım Bölümünün "Fincan Sergisi" gerçekleştirilecek. Söyleşiler ise haftalık olarak belirleniyor. Renkli ve çeşitliliği zengin olan Çarşı, kısa süredir faaliyet göstermesine karşın oldukça ilgi görüyor. Geceleri de etkinlikler planlanan çarşıda, 70'ler, 80'ler plak dinletileri geceleri, mini konserler ve dans geceleri de düzenlenecek. Böylece gece de yaşayan Kemeraltı için bir katkı koyulmuş olacak. İzmirlilerin özlemine duyduğu hem ticari hem de kültürel bir Antikacılar Çarşısı, Kemeraltı'nın yeni cazibe merkezi olma yolunda.

Müzik dinletileri sunuluyor

Zanaatkarların ustalıklarını sergiledikleri performanslar düzenleniyor

Antika ve sanatın İzmir'deki merkezi olma yolundaki çarşıda her hafta Cuma günleri 14.30'da mezat düzenlenmekte. Her nevi ürünün el değiştirdiği mezata İzmirli ürün getirebilirler.

Yitip Giden İki Meslek Gönüllerde Yer Edene İki Usta

İzmir’de yaşıyorsanız, İzmir’i ziyaret ettiyseniz Alsancak’a yolunuzun düşmemesinin neredeyse imkânsız olduğunu bilirsiniz. İzmir’in kalbi Konak ise Konak’ın kalbi de Alsancak’tır. Eski adının Punta olması da tesadüf değildir; nokta, merkez anlamına gelir. Alsancak yüzyıllar boyu hayatın akışının hiç durmadığı, insanların bir ucundan bir ucuna damarlardaki kan gibi dolaştığı bir merkez olmuştur hep. Halen eskinin izleri vardır; cumbalı evlerinde... Ara sokaklarından geçerken geçmişin kokusunu alabilirsiniz... Simge mekânları vardır. “En güzel kumru, en güzel boyoz” arandığında gidilecek yer Alsancak’tır. “Hem şehir içinde olalım hem doyasıya eğlenelim”, istikamet kesinlikle Alsancak. “Önümde deniz, altımda çim olsun”, yine Alsancak. Yüzyıllardır popülerliğini hiç yitirmemiş bu semt, alışverişte de iddialı olmuştur hep. Kıbrıs Şehitleri Caddesi boyunca dizi dizi sıralanan mağazalar, bir açık hava AVM keyfi yaşatır. Özellikle giyim, konfeksiyon alanında seri üretimin, markalaşmanın bu denli yayılmadığı zamanlardan bu yana Alsancak modaya yön vermiştir. Şimdi de sokak modasını en güzel Alsancak’ta yakalarsınız.

Modanın da yönlendiği böylesi bir semt, eski zamanları şimdiye bağlıyor. Emeğin nostalji sayılmaya başladığı ve zamanın daha hızlı aktığı günümüzde, Alsancak’ın göbeğinde iki köklü değerle karşılaştık. Bir sokak, iki dükkân, iki dünya...

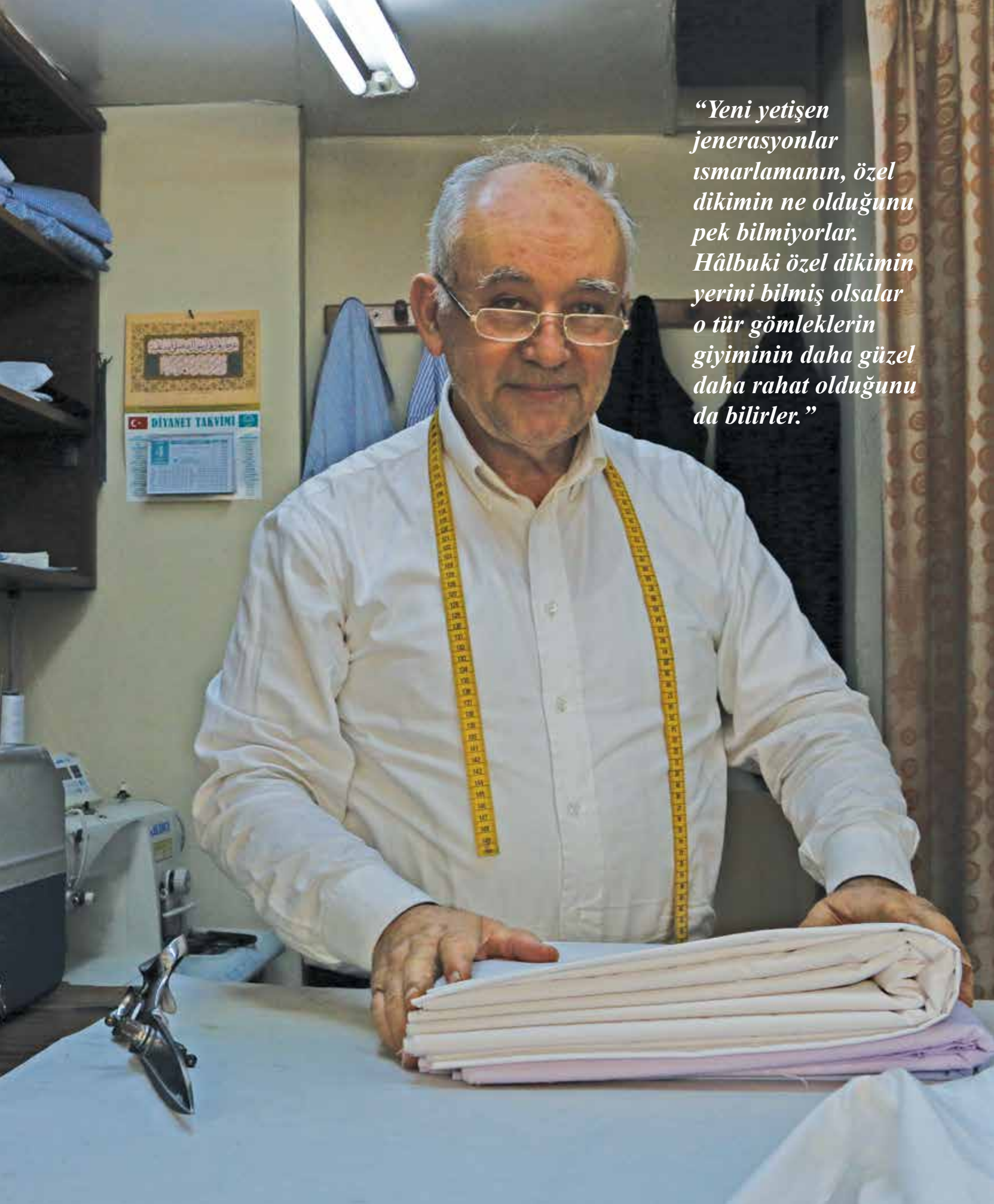
Gömlekçi Hasan

Hasan Gedikdiş. Alsancak 1439 Sokak 20/C adresine denk düşen küçücük dükkânında karşılıyor bizi. 50 yıldır burada, 50 yıldır gömlek dikiyor. 1965’te çırak olarak başladığı mesleğinde ustalaşırken her ayrıntısıyla özümüyor işini. Kendisi de şöyle açıklıyor bu özümseme halini:

“Çıraklık, kalfalık derken ustalığa geçtik. Tabii bunlar kolay değil. Mesleği öğrenirken tam, en ince noktalarına varıncaya kadar öğrenmemiz gerekli. Piyasaya çıkıp da bu işten ekmek yemeğe başladığınız zaman yani müşteriyle kontak kurduğunuz zaman da müşterinin isteklerini yerine getirmek, müşterinin isteği doğrultusunda ne istiyorsa onları yapabilmek lazım.”

Mesleğinin ilk yıllarında hazır giyim henüz yaygın değil. Zaman aktıkça, hazır giyim de yaygınlaşıyor. Özel dikim yapan ustanın işleri son on beş yılda iyiden iyiye azalıyor. Usta olmak kolay değil, zengin bir gönül de ustalık dâhilinde. İşte bu sebeple kırgın değil kimseye Gömlekçi Hasan; diyor ki, “Yeni yetişen jenerasyonlar ısmarlamanın, özel dikimin ne olduğunu pek bilmiyorlar. Hâlbuki özel dikimin yerini bilmiş olsalar o tür gömleklerin giyiminin daha güzel daha rahat olduğunu da bilirler. Tabii ki ben insanlara da hak veriyorum, eskisi gibi siparişlerin konularını bilmediklerinden kaynaklanıyor bunlar.”

“Yeni yetişen jenerasyonlar ısmarlamanın, özel dikimin ne olduğunu pek bilmiyorlar. Hâlbuki özel dikimin yerini bilmiş olsalar o tür gömleklerin giyiminin daha güzel daha rahat olduğunu da bilirler.”

Eski müşterilerinin çoğu değişmiş artık. Kimisi bu dünyada değil, kimisi emekli olduktan sonra gömleklerini de emekli etmiş, bir daha gömlek alma ihtiyacı duymamış. “İnsanlık var oldukça sipariş bitmez” diyor Hasan usta, kalitesiz ürünlerdeki kanser tehlikesine karşı da uyarıyor:

“Ne kadar AVM’ler de olsa, fiyatlar ne kadar düşük olursa olsun bugün özel dikimin yeri yine bir başkadır. Mesela pamuklu olan gömlek daha bir güzel. Bugün Çin’den ithal edilen kumaşlar var. Onlar sağlıksız, kanserojen olabilen, terleten, terlediğin zaman da çok kötü kokular yayabilen kumaşlar. Yine pamuklu kumaşın hâli daha iyi ve daha güzel. Kullanımı da güzel.”

Hasan ustanın mesleğine ve müşterilerine saygısını anlamak için üzerinde taşıdığı bembeyaz, tertemiz gömleğine bakmak yeterli. Tavsiye ettiği gibi o da pamuklu kumaştan. “Benim mesleğim icabı elbiselerim çok. Gömleğim, pantolonum, ayakkabım... Neticede her gün her şeyimi değiştiririm. Müşteriyle iyi bir kontak kurabilmek için mutlak surette giysilerini takip edeceksin” diyerek aktarıyor bize özenini.

Özel dikim bir gömleğiniz olsun isterseniz, işin erbabını yakalamak için acele edin. Alsancak’taki, belki İzmir’deki son gömlekçi Hasan Gedikdiş. Maalesef artık çırak yetişmiyor. En son on beş yıl önce bir çırak varmış yanında. Elindeki 100 yıllık makası ile Hasan usta, bir devrin, bir mesleğin son temsilcisi.

Pantoloncu Mehmet

Gömlekçi Hasan'ın yanından ayrılıp birkaç adım atıyoruz ki bir küçük dükkân daha çekiyor dikkatimizi. Aynı sokakta, 20/A numaralı dükkân... Ustamızın adı Mehmet Kurt. O da zanaatkâr ama aynı zamanda sanatkâr. 1971 yılından bu yana pantolon dikim işi ondan sorulur. Artık terzilerin bile çok azaldığı Alsancak'ta baba mesleğini devam ettiriyor, aynı dükkânda. Kolaya kaçıp hazır kemer astarı takanlardan değil. Her şeyi elde yapıyor; özenle, sabırla işliyor.

“Her geçen gün işlerin azaldığını gördüğümüz için aslında ben istemedim çocuklarımın bu işi yapmasını.”

İYİ PANTOLONUN SIRRI MÜŞTERİDE

Pantolonları gibi müşterileri de özel. Her vücut aynı değil, seri üretim de bu duruma uyumlu değil. Çağın uygun gördüğü genel güzellik algısının ya da vücut ölçülerinin uzağında iseniz, askıda çok hoş da görünse üzerinize bir türlü olduramazsınız o pantolonu. Ya beli boldur, ya kalça kısmı olmamıştır, her şey olsa boyuyla oynatmak zorundasınızdır, vs. İşte bu sebeple müşterileri özel Mehmet ustanın. Elbette giyimlerine de özenli kişiler. “Giyinmesini sevenler, istediği kumaşı giymek isteyenler, piyasadan rahat giyinmeyenler, özellikle 50 yaş üstü bayanlarda çamaşırını görünmesin deyip yüksek bel giymek isteyenler geliyor bize” diyerek anlatıyor usta, müşteri kitlesini ve ekliyor, “İyi pantolon müşterinin beğendiği pantolondur. Müşteri beğendiyse işte iyi pantolon o... Ben ne kadar beğensem de senin beğenmen lazım esas. Farkımız orada zaten.

“ELİNE SAĞLIK USTA”

Mağazadan pantolon satın almak ile özel dikimin farkını ise şöyle anlatıyor Mehmet usta:

“Siz şimdi bir mağazaya gittiğinizde beğendiğinizi alıyorsunuz, ama biz beğendirmek zorundayız. Mağazadaki senin üstüne olduysa ‘tamam’ diyorsun, beğenirsen alıyorsun, beğenmezsen almıyorsun. Ama bize gelenin, kumaş getirenin beklentisi de biraz fazla oluyor bizden. Çünkü ‘ben özel diktiriyorum’ diyor. Biz de ölçü alıyoruz, kalıpla çalışmıyoruz. Onun ölçüsü neyse ona göre yapıyorum. Müşteri giderken ‘Eline sağlık usta’ dedi mi benim için bitti işte. Müşteri

giydiyse, ‘eline sağlık’ dediyse iyi dikmişiz demektir. Mühim olan bu benim için.”

Mehmet Kurt’un yanında en son on yıl önce çırak varmış. Kendi çocukları da mesleği devam ettirmemiş. Bu durumu şöyle açıklıyor Mehmet usta:

“Her geçen gün işlerin azaldığını gördüğümüz için aslında ben istemedim çocuklarımın bu işi yapmasını. Onlar okudular, başka mesleklere sahip oldular.”

Anlaşılan o ki Mehmet Kurt da kalan son pantoloncu bu diyarlarda. Geçmiş saygın, geleceği meçhul bir meslek bırakmakta ardında. Pantoloncu Mehmet’e gidip bedeninize tam uyan bir pantolona sahip olma fırsatını değerlendirirseniz bir gün, emin olun ki dükkândan çıkarken son cümleleriniz bir yürekte yankılanacaktır: “Eline sağlık usta!”

0533 071 55 65

(whatsapp hemşehri hattı)

BAŞKAN BATUR

SİZİ DİNLİYOR

ABDÜL BATUR

MİMAR

KONAK BELEDİYE BAŞKANI

KONAK BELEDİYESİ

Erken Tanıyla Hayata Bağlıyoruz

Konak Engelsiz Yaşam Köyü Öğrencilerini Bekliyor

- 0-6 / 7-14 / 14-21 / 21-45 yaşlarında YGB, Zihinsel ve Bedensel Engelli Bireyler,
- 0-6 yaş için Erken Müdahale Rehabilitasyon ve Eğitsel Tanı Merkezi
- 3-6 yaş çocuklar için yeni açılan anaokullarımızda etkili kaynaştırma uygulamaları
- 7-21 yaş grupları için öz bakım, günlük yaşam becerileri, dil konuşma, akademik becerileri
- 21 yaş üzeri gruplarımız için iş-uğraş terapisi, mesleki eğitim ve hayata uyum becerileri
- Bedensel Engelli tüm yaş grupları için, Serebral Palsi, Kas Hastalıkları, Down Sendromu, Genetik hastalıklarda erken müdahale ve fizyoterapi

Bilgi için; **0232 433 03 05/06**

KONAK BELEDİYESİ